Į LAISVĘ

RUGSĖJIS
1979

Stasys Barzdukas
IŠ ATSIMINIMŲ IR MĄSTYMŲ

Bernardas Brazdžionis
Tėvo Karolio Garucko PAMOKSLAS

Vilius Brazėnas
KEISTINA POLITINĖS VEIKLOS KRYPTIS

Jonas Butkus
PRAŠVIS LAISVĖS PAVASARIS

Juo'the
PASLAPTIS NEPALAIDOTA

Viktoras Nakas
JAUNIMO ORGANIZACIJŲ BŪKLĖ

Z. V. Rekašius
LIETUVOS PERSPEKTYVOS

Vytautas Vaitiekūnas
VATIKANO RYTŲ POLITIKA

"Į Laisvę" vedamieji
MŪSŲ ATSAKYMAS
KAI KALBAMA MONOLOGU

Nr. 76 (113)

LIETUVIŲ FRONTO BIČIULIŲ TARYBA

P. Algis Raulinaitis, Tarybos prezidiumo pirmininkas
1501 Riverside Drive
Burbank CA 91506, USA

Edmundas Arbas, Tarybos prezidiumo sekretorius
306 — 22nd Street
Santa Monica, CA 90402, USA

Juozas Ardys, JAV ir Kanados LFB centro valdybos pirm.
Bloomington, Illinois

Vytautas Aušrotas, Weston, Ont., Kanada

Dr. Zigmas Brinkis, Tarybos prezidiumo narys, Los Angeles, Calif.

Dr. Kęstutis J. Čeginskas, Europos LFB pirmininkas,
Muenchen, Vokietija

Kun. Viktoras Dabušis, Paterson, New Jersey

Dr. Kęstutis K. Girnius, Muenchen, Vokietija

Juozas Kojelis, "Į Laisvę" red., Santa Monica, Calif.

Linas Kojelis, Washington, D.C.

Antanas Sabalis, Woodhaven, New York

Dr. Rozalija Šomkaitė, So. Orange, New Jersey

•

Rankraščiai, nuotraukos ir knygos siunčiamos redaktoriaus adresu: 747 — 23rd Street, Santa Monica, CA 90402

Užsakymus ir prenumeratos mokestį siųsti administracijos adresu: Jonas Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305

Metinė prenumerata: Australijoje, Jungtinėse Valstybėse ir Kanadoje — $7.00, kitur — $5.00.

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę.

Spaudžia TĖVŲ PRANCIŠKONŲ spaustuvė, 341 Highland Blvd., Brooklyn, N.Y. 11207

Į LAISVĘ

Nr. 76 (113)
1979 — RUGSĖJIS

POLITIKOS ŽURNALAS

TURINYS

Skaitytojų žodis 2
Bernardas Brazdžionis: Tėvo Karolio Garucko pamokslas 4
Vytautas Vaitiekūnas: Vatikano rytų politika 6
Juo'tbė: *Paslaptis nepalaidota* 23
Z. V. Rekašius: Lietuvos perspektyvos 27
Vilius Bražėnas: Keistina politinės veiklos kryptis 35
LKB Kronikos sukaktis 44
BAM-as 44
Stasys Barzdukas: Iš atsiminimų ir mąstymų 45
Vt. Vt.: Po JAV IX tarybos rinkimų 58
J. Kj.: *Lietuviškuose veiksniuose* 66
Viktoras Nakas: Jaunimo organizacijų būklė 71
A. Šilainis: Mūsų priešo priešas — mūsų draugas 75
Jonas Butkus: Prašvis laisvės pavasaris 78
Vytautas Seirijis: Turinys, žmonės ir vasara 81
"Į Laisvę" vedamieji 86

"Į LAISVĘ" — lietuvių politikos žurnalas.
Leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai.

"Į LAISVĘ" (TOWARD FREEDOM): Lithuanian magazine of politics, published three times a year by the **Friends of the Lithuanian Front.**

Juozas Kojelis, Redaktorius/Editor
747 — 23rd Street
Santa Monica, CA 90402

Jonas Prakapas, Administratorius/Circulation Manager
14 Thelma Drive
Bakersfield, CA 93305, USA

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVYDO BIBLIOTEKA

Grįžtant į 75 (112) numerį

Ačiū dr. Dietautui ir "Į Laisvę" žurnalui už nepaprastai tikslų ir išsamų 25-tos lietuviškųjų studijų savaitės darbų aprašymą. Ši puiki ataskaita padėjo man iš naujo akivaizdžiai prisiminti savaitėje skaitytų pranešimų turinį ir atmintyje atgaivinti maloniai praleistas dienas Freisinge. Tikiu, kad ir nedalyvavusieji savaitėje, perskaitę šią ataskaitą, susidarys teisingą ir gerą įspūdį apie šį reikšmingą lietuviško gyvenimo įvykį.

Violeta Rakauskaitė-Land
Muenchen, Vokietija

Noriu pareikšti padėką už puikų ir įdomų žurnalą "Į Laisvę". Svarūs Tomo Venclovos ir Kęstučio Girniaus straipsniai. Žinoma, praplečiant svarstomas temas, galėtų iškilti ir dar nepaliestų klausimų.

Mykolas Balčiūnas
London, Anglija

Ypatingų dėmesį atkreipiau į T. Venclovos straipsnį "Dabartinė Lietuvos demografinė padėtis", kur rašoma apie nepaprastai augančias tiurkų tautas: "Pagal jų tautines tradicijas, dešimt vaikų šeima yra laikoma maža. Didelė šeima turi 19 - 20 vaikų". Prisimenu, kad vienas latvis spaudoje yra šaukęs: "Latvija išnyks, jei nebus gausių šeimų". Tas pats su Estija ir Lietuva.

K. Činčius
Toronto, Kanada

Du klausimai

Perskaičiau "Naujienų" 1978 spalio 18 straipsnį, pasirašytą V. Kauniečio slapyvardžiu, kuriame puolamas "Į Laisvę" žurnalas ir jo redaktorius. Man kyla du klausimai: 1. ar "Kaunietis" yra tas pats asmuo, kuris prieš kurį laiką siuntinėjo laiškus kai kuriems asmenims ir redakcijoms, šmeiždamas tuometinį Vliko pirmininką dr. K. Valiūną? ir 2. kas buvo tie "dalykai", kaip rašo "Naujienos", kurie patekę "Į Laisvę", daro gėdą Lietuvių Fronto Bičiuliams" ir parodo "žurnalo žemą lygį"?

Ip. Balčiūnas
Chicago, Ill.

Redakcijos pastaba: *Kauniečio tapatybės nustatymu nesirūpiname. Jūsų minimo laiško jis mums nėra prisiuntęs. Gi tie du "dalykai", 'reorgų vado V. Dargio kalba ir jų kapeliono kn. V. Zakarausko malda, pas mus pateko tiesiai iš "Naujienų", neiškreipti ir nesuklastoti. Negalėtume paaiškinti, kodėl tie "dalykai" "Naujienoms" daro garbę, o pacituoti "Į Laisvę" — gėdą.*

Mano atviras žodis

Aš seniai ruošiausi parašyti savo žodį, tačiau man, brendant 91 metus, ne taip lengva prisirengti ir ryžtis.

Ačiū Jums! Dievo padėk ir stiprink Jūsų jėgas! Reikia Malonės įkvėpimo, kad galvot ir svajot apie mūsų Tėvynę, kuri moraliai ir fiziniai žiauriai rusų bolševikų kankinama. Bet šiai atsiranda tokie idealistai, kurie, nežiūrint į nieką, tiki ir propaguoja, kad mūsų Tėvynė kada nors atsigaus, atgims.

Istorijose skaitėme, kad Romos imperija, kuri buvo pavergusi veik visą pasaulį, žlugo, sunyko. Tąpat tenka pasakyti ir apie Romanovų imperiją, apie visokius totorių bei turkų užpūdimus, o mūsų mažiukė Lietuvėlė laikosi, gyvuoja. Aišku, tai Dievo valia. Dievo pagalba . . . O mūsų frontininkai, ateitininkai, krikščionys demokratai ir katalikai kaip tik ir eina Dievo nurodytais keliais, Dievo valios vedami.

Kiek pavyko man susipažinti su Jūsų leidžiama literatūra, aš esu sužavėtas, kad Jūs nenusimenat net ir komunistų pragarui siaučiant. Palaikykit viltį. Siekite, kad visi visi tautiečiai bėtų Jūsų įtakos paveikti. Ne tik kad nenusimintų dėl savo tėvynės ateities, bet visakeriopai ruoštųsi jai padėti; padėti atsikelti moraliai ir materialiai. Čia galima pakartoti vieno sulietuvėjusio šveicaro mokslininko žodžius, kad tremtis dar nebūtinai turi reikšti prakeikimą ir žlu-

gimą. Ilgai mes buvome perdaug užsidarę, izoliavęsi nuo pasaulio. Dabar kas kita: jau ir pasaulio kalbų pramokome ir mokslų įgijome, be ko jokia valstybė laikytis negali. Tik vieno dalyko nepameskit ir neužmirškit: likite katalikais, krikščionimis ir demokratais. Trumpai tariant, eikite Dievo ir Bažnyčios nurodytais keliais.

Ačiū Dievui, Jūs, frontininkai, taip ir darot. Tai tikrasis patriotizmas. Ačiū, ačiū Jums! Tegul gerasis Dievas siunčia Šventąją Dvasią, o ji Jums padės. Jūsų Kristuje,

Eliziejus ir Julija Draugeliai
Sao Paulo, Brazilija

Redakcijos pastaba: *Garbingiems Lietuvos veteranams dėkodami už palankų ir padrąsinantį žodį, jaunesniesiems skaitytojams rekomenduojame su dr. Eliziejaus gyvenimu ir visa Draugelių gimine susipažinti bent iš Lietuvių enciklopedijos.*

Nakas apie 75 (112) numerį

"Asmeninė atsakomybė ir totalitarinė visuomenė (A. Štromas): *Stebiesi autoriaus erudicija, humaniškumu ir logika, kolektyvinės bei asmeninės atsakomybės problemas nagrinėjant.*

"Taisyklės ir išimtys" (A. Musteikis): *. . . mintys gražios, sparnuotais žodžiais išreikštos, tik daugelį kartų skaitytos.*

"Lietuviškos veiklos ateities perspektyvos" (A. Saulaitis): *Rašinys - referatas įdomus, bet jo nagrinėjimas reikalauja nepaprasto atidumo ir įtampos. Be abejo, tai didžiai vertingas skaitinys jaunimo auklėtojam - pedagogam.*

"Vlikas sunkumuose" (P. A. Raulinaitis): *Tai reportažas Vliko seimo Chicagoj dalyvio, išgyvenusio visas Vliko skandintojų machinacijas. Operuojama pavardėmis ir kai kurių pareiškimų citatomis. Už šį reportažų aš siūlyčiau premiją, nes jis pasitarnaus istorijai.*

Alfonsas Nakas
"Darbininkas", 1979.VI.29

Kolektyvinė atsakomybė

Su malonumu perskaičiau dr. Aleksandro Štromo straipsnį "Asmeninė atsakomybė ir totalitarinė visuomenė". Autorius įdomiai ir patraukliai pateikia gerą pluoštą svarstymų apie asmens, fizinio ir juridinio, atsakomybę už jo veiksmus. Straipsnio apimtis ir įžvalga toli siekianti. Paliesti klausimai remiami pavyzdžiais, kurie tebėra aktualūs dabar ir bus naudingi prisiminti ateityje. Ypač įdomios tos straipsnio vietos, kuriose kalbama apie kolektyvinę atsakomybę. Autorius siūlymai įrašytini į bėsimuosius nepriklausomos Lietuvos įstatymus.

Petras Pamataitis
Santa Monica, CA.

Neteisėti rinkimai?

Reorgai, patriotinio šišo pagauti, įrodinėja, kad JAV Lietuvių Bendruomenė esanti neteisėta ir savo oficiozo balsu ir individualia savo narių iniciatyva, ypač Čikagoje, vedė propagandą boikotuoti gegužės mėnesį vykusius JAV LB tarybos rinkimus. Maždaug tuo pačiu metu rinkimai vyko Italijoje ir Rodezijoje. Italijoje "neteisėtus" rinkimus boikotavo "Raudonoji brigada", o Rodezijoje — "Patriotinis frontas", vadovaujamas teroristų Jošua Nikomi ir Robert Mugabe. Aš nemanau, kad reorgai turi tas pačias ideologines šaknis kaip "Raudonoji brigada" ir "Patriotinis frontas", bet tai rodo, kad čia susitelkęs panašaus mentaliteto aktyvas. Teroro aktams reorgai nenaudojo automatų nei bombų. Bet melas ir šmeižtai ar tai nėra dvasinio teroro forma?

A. G.
Chicago, Ill.

Straipsnį išversti į anglų kalbą

Su įdomumu perskaičiau dr. Aleksandro Štromo straipsnį. Pilnai sutinku su jo teoretine asmeninės atsakomybės analize.

Atsakomybės klausimas, liečiant įvairias situacijas, yra labai sudėtingas. Deja, iškilusiose diskusijose tarp lietuvių ir žydų mums nedraugiškai nusiteikę oponentai asmeninę atsakomybę siekia sukolektyvinti, atskirų asmenų nusikaltimus primesdami visai tautinei bendruomenei.

Manau, kad būtų nepaprastai naudinga tų straipsnį išversti į anglų kalbą ir pasiųsti toms žydų institucijoms, kurios neatsakomingai primeta lietuvių tautai atsakomybę nacių vykdytame žydų geno-

(Nukelta į 70 psl.)

Iš poemos "Vaidila Valiūnas"

Iš Aleksandro Ginzburgo liudijimo JAV Kongrese 1979.V.11

Liudijimą tenka pradėti liūdnu pareiškimu. Balandžio 5 vėžiu mirė tėvas Karolis Garuckas, katalikų kunigas ir Lietuvos Helsinkio Grupės narys. Jo parašą matome visuose Lietuvos Grupės dokumentuose. 1977 vasarą, teisiant (Vilniuje) Lietuvos Grupės narį Viktorą Petkų, nepagydoma liga sergąs tėvas Karolis padarė tokį pareiškimą:

"Mes dirbome kartu, tai sodinkite ir mane į kaltinamųjų suolą, Laikysiu sau garbe mirti lageryje, kaip kad mirė daugelis kitų Lietuvos bažnyčios tarnų".

Šimtai lietuvių vyko į tėvo Karolio, kunigo ir žmogaus teisių gynėjo, laidotuves.

Tėvo Karolio Garucko,
Lietuvos grupės Helsinkio susitarimams vykdymui remti
komiteto nario,
Ceikinių parapijos klebono,
vieną gūdaus rudens sekmadienį, kai Ceikinių bažnytėlė
lūžo nuo susirinkusių maldininkų
iš Ignalinos ir Švenčionėlių, iš Vabalninko ir iš Biržų,
Iš Luokės ir iš Rietavo, iš Prienų ir Vilkaviškio,
iš arti ir iš toli — iš visos Lietuvos,
pasakytas

PAMOKSLAS

Gyvendamas gražiai, kas negyvena tarp žmonių,
Kam nepakanka savo žemės trupinių?
Kas nesupranta šiųjų dieviškų namų ramybės, kas?
Pakelkite rankas!
(Kad kas pajudintų bent pirštą . . .
Pamokslininko balsas mirtinoj tyloj numiršta . . .)

Geltono rudenio dangum gegužio grįžęs takas grįžti moja mus.
Kas priešui pardavėt laimingus motinos namus,
Aš klausiu, verkdamas kiekvieno klausiu, kas?
Pakelkite rankas?
(Kad kas pajudintų bent pirštą . . .
Pamokslininko balsas antrą kartą mirtinoj tyloj numiršta . . .)

Užpuolė amaras atolą prie nusekusios Ventos,
Pabudus Simano Daukanto giria žemaitiškai per šimtmečius
vaitojusi ir vėl vaitos,
Pablūdus Pyvesa aukštaičio skundais skęsis ir lemens, —
Vėl žiedi baudžiavos ant Dionyzo Poškos ąžuolo liemens . . .
Kam tėvas nepatinka, laisvės ašaras širdim renkąs,
Pakelkite rankas!
(Kad kas pajudintų bent pirštą . . .
Pamokslininko balsas trečią kartą mirtinoj tyloj numiršta . . .)

Ne savo — tėviškės - kartoju šiuos papiktinančius,
seserys ir broliai Kristuje, žodžius,
Kaip bitės geluonis skaudžius:
Kas numirėt (o Dieve, Dieve! . .) — Requiem aeternam . . .
o kas gyvas, klausiu — kas?
Pakelkite rankas!

Ir pakelia rankas visa bažnyčia ir šventorius visas,
Ir pakelia visa vergijoje pravirkus Lietuva:
"Pažįstam dieviškų namų ramybę,
Napardavėme motinos namų,
neišdavėme židinio šventų žarijų,
Kartu su tėvu renkam laisvės ašaras širdin,
kad jos kaip gintaras žėruotų naktyje,
kad jos užkurtų gaisrą, šaukiantį pasauliui —
aš nemiriau,
aš nemiriau,
aš amžinai gyva!

VATIKANO RYTŲ POLITIKA

Kodėl ji domina?

VYTAUTAS VAITIEKŪNAS

Popiežiaus vaidmuo reikšmingas ne tik Katalikų bažnyčiai, ne tik religiniu ir moraliniu atžvilgiais, bet ir politiniu. Nors Stalinas nekartą yra tyčiojęsis iš popiežiaus, kad šis neturįs divizijų, tačiau vien divizijomis grįsti tarptautinius santykius yra trumparegiška. Pati postalininė Sovietų Sąjunga tokį trumparegiškumą yra supratusi.

Jeigu didžiosiom valstybėm apeina Vatikano politika, juo labiau ji rūpi mažom valstybėm, ypatingai tautom, kurios kenčia svetimųjų priespaudą ar kitokius išorinius ar vidinius sunkumus. Mus, lietuvius, ypatingai domina Vatikano planai ir pastangos Rytų Europoje, ta vadinama Vatikano rytų politika, dėl to, kad tiesioginiu būdu liečia Lietuvos padėtį. Domina juo labiau, kad yra sukėlusi ir pačioje Bažnyčios hierarchijoje, ir plačiuosiuose visuomenės sluoksniuose tam tikrų abejonių, įtarimų ir kritikos. Antai, "Tėviškės Žiburiai" (1978.I.5) cituoja Vokietijos jėzuitų leidžiamą "Stimmen der Zeit" žurnalą (1975 Nr. 10), kurio bendradarbis klausia:

— *Ar Roma pakankamai aiškiai mato problemas? Ar ji kartais nesivadovauja nerealiu galvojimu? Ar nedaro nuolaidų, negaudama atitinkamo išlygio.*

Vyrauja įsitikinimas, kad Vatikano rytų politika su Jonu XXIII radikaliai pasikeitusi ir kad tas pasikeitimas nėsąs netgi moralus, nes "susipratimas su velniu yra nuodėmė". ("Verstaendigung mit dem Boesen ist eine Suende").

Atrodo, kad ne be paties Vatikano sluoksnių paakinimo 1975 Vokietijoje išėjo Hansjakob Stehle 488 pusl. knyga "Die Ostpolitik des Vatikans 1917-1975". Knygos turinys apima įvadą, 11 skyrių, šešis dokumentinius priedus ir 15 popiežiškų įstaigų Romoje sąrašą, kuriame yra ir Lietuvių Šv. Kazimiero kolegija. Autorius tas įstaigas laiko reikšmingas Vatikano rytų politikai.

Ko Vatikano politika siekia?

Pradžioje autorius aiškina, kad katalikų religijos praktika nesiribojanti tik malda ir meditacija. Šiai praktikai todėl sąlygos turinčios būti Vatikano sutariamos su atitinkamų valstybių vyriausybėmis. Vatikano diplomatija visada buvusi ir tebesanti priemonė Ka-

talikų bažnyčiai apaštalavimo sąlygoms sudaryti.

Vatikano diplomatijai labai sunku rasti katalikų religijos praktikai sąlygas, kurios būtų pakenčiamos Bažnyčiai ir priimtinos sovietinei valstybei, nes sovietinė valstybė kiekvieną religiją laikanti visuomeniniu blogiu, kuris turi būti sunaikintas, ir tik praktiškais sumetimais laikinai toleruojamas, nelyginant prostitucija. Be to, katalikų religijos praktikai sovietinėje valstybėje sunkumus didinanti dar ir ta aplinkybė, kad Katalikų bažnyčia yra suvereni tarptautinė institucija, kurios vadovybė savo patvarkymais katalikam tuo pačiu mažiau ar daugiau paliečianti ir valstybės reikalus, atseit, įsikišanti į valstybės suverenumo sritį. O sovietai, kaip žinome, laikosi valstybės absoliutaus suverenumo doktrinos ir todėl negali susigyventi su galimybe, kad sovietinės valstybės gyventojas religijos srityje būtų subordinuotas autoritetui, esančiam anapus sovietinės valstybės galios.

Vatikano politikos orientacinės gairės esančios tokios pat, kaip kad ir kiekvienos tarpvalstybinių santykių politikos: saugoti ir ginti savuosius t.y. Katalikų bažnyčios interesus bendradarbiavimu, kompromisais, konfrontavimu. Ir Vatikano politika, kaip kad kiekviena politika, nuolat švytuojanti tarp principų ir prisitaikymo ir nuolat veikiama bendrosios tarptautinės raidos. Visi šio šimtmečio popiežiai — Pijus X, Benediktas XV, Pijus XI, Pijus XII, Jonas XXIII, Paulius VI — Vatikano politiką vairavę pagal savo laiko tarptautinę padėtį, stengdamiesi Katalikų bažnyčios reikalam pasinaudoti ir Rusijos revoliucijos badmečiu, ir Vokietijos vadinama Rapallo politika, ir Hitlerio antikomunizmu, ir Stalino kariniais pralaimėjimais ir vėlesniais laimėjimais, ir šaltuoju karu, ir détente, ir Adenauerio susitarimais su Kremlium, ir Brandto vizitu Lenkijai. Vatikanas derėjęsis ir su Leninu, ir su Stalinu, ir su Chruščiovu ir su Hitleriu. Nė vienas šio šimtmečio popiežius nebuvęs nei juodas reakcininkas, nei raudonas pažanguolis. Kiekvienas jų buvęs tik giliai susirūpinęs Katalikų bažnyčia, jos padėtimi pasaulyje.

Skirtumas tarp vadinamos senosios Vatikano rytų politikos ir vadinamos naujosios esąs tik toks, kad senosios rytų politikos tikslas buvęs atversti rytų bažnyčios schizmatikus į katalikybę, o naujosios — laimėti religijai (ir ne tik katalikų religijai) egzistencijos galimybių minimumą. O tasai minimumas turįs užtikrinti sąlygas, šalia kitų, ir Katalikų bažnyčios sąrangos integralumui. Komunistinės valdžios suprantančios Katalikų bažnyčios hierarchinės sąrangos vaidmenį ir todėl atkakliai siekiančios tos sąrangos integralumą sunaikinti, tuo pačiu ir katalikų religijos praktiką suparalyžuoti. Todėl ir naujajai Vatikano

rytų politikai tebegaliojąs Pijaus XI prisipažinimas (1929.III.12), kad "kai reikalas eina apie sielų gelbėjimą, apie didesnio blogio užkardymą, mes turėsime drąsos su pačiu velniu derėtis".

Autorius prisipažįsta, kad daug kunigų ir katalikų pasauliečių yra įsitikinę, jog vyskupijai geriau vyskupo visai neturėti, nekaip turėti komunistinės valdžios įpirštą savo pataikūną. Autorius tačiau palankesnis priešingai nuomonei, kad laimėti komunistinės valdžios pakantą bažnyčios hierarchijos reiškimuisi Katalikų bažnyčiai yra gyvybinis reikalas, nes be popiežiaus ir be ryšių su popiežium nebus vyskupų, be vyskupų nebus kunigų, be kunigų nebus sakramentų, nebus sielovados. Ogi, turint omeny komunistinės valdžios saugumo tinklo išplitimą iki atskiros šeimos, išlaikyti Bažnyčios hierarchinę sąrangą katakombų sąlygomis neribotą laiką nesanti reali perspektyva. Autorius nesvarsto galimybės, kad Bažnyčios oficialioji hierarchija gali atsidurti dalinėj ar galutinėj sovietinio ateizmo įtakoj bei kontrolėj ir tapti įrankiu pačiai Bažnyčiai griauti. Kaipgi tokioj padėty Bažnyčiai gintis, jei ne katakombomis?

Kadangi religinės praktikos laisvė yra neatsiejama nuo kitų pilietinių laisvių, suprantamas esąs Vatikano interesas dalyvauti atitinkamuose tarpvalstybiniuose renginiuose ir atitinkama kryptimi įtaigauti jų dalyvius.

Kokias viltis Vatikanui kėlė Rusijos revoliucija?

Pacitavęs prancūzų misininko Rusijoje dar 1879 įsitikinimą, kad "revoliucija (katalikų) Bažnyčiai Rusijoje atkels vartus", autorius prisimena 1918.V.30. Petrograde (dabar Leningradas) pirmą kartą Rusijoje įvykusią Dievo Kūno iškilmingą procesiją, vadovautą arkivyskupo Roppo, asistuojant vyskupui Ciepliakui ir rytų apeigų katalikų egzarchui Feodorovui, nors jau 1918.I.23. buvęs paskelbtas Lenino dekretas apie bolševikinės valstybės santykius su religija ir Bažnyčia. Autorius taip pat primena, kad Rusijos stačiatikių hierarchija prieš tą dekretą griežtai protestavusi, o katalikų — tylėjusi.

Pagal autorių, Vatikano rytų politiką faktiškai tada vykdęs Benedikto XV apaštalinis vizitatorius Achille Ratti, paskirtas visai buvusiai carinei Rusijai (ne vien Lenkijai ir Lietuvai) su būstine Varšuvoje. Tik Ratti misiją labai sunkinę Lietuvos, Lenkijos, Rusijos, Ukrainos tautinių interesų priešingumai. Palaikysi Lenkiją, neįtiksi Lietuvai, Rusijai, Ukrainai. Palaikysi Ukrainos rytų apeigų katalikus (unitus), supykdysi Lenkiją ir Rusiją. Vis tik faktiškai apaštalinis vizitatorius (nuo 1919.III.30. nuncijus Lenkijai) Ratti daugiausia širdies jautęs Rusijai, nes to meto Vatikano rytų politikos kertinis akmuo buvę pastangos revoliucijos sudarytą Rusijoje padėtį išnaudoti Baž-

nyčios vienybei atstatyti. Kai raudonoji armija buvusi arti Varšuvos, Vatikanas instruktavęs Ratti nesitraukti iš Varšuvos, o, ją rusam užėmus, tuoj pat su jais sumegzti kontaktą. Priešingai mūsuose paplitusiai nuomonei apie Ratti palankumą lenkam, pagal autorių, Varšuva jo nemėgusi, įtardama prorusiškumu. O kai Ratti pasirodęs neutralus ir dėl vykusio aukštutinėje Silezijoje prebiscito, kuris turėjęs lemti, ar ta sritis teks Lenkijai, ar pasiliks Vokietijos suverenume, — Lenkijos endekai ir antiklerikaliniai sluoksniai sukėlę prieš jį tokią audrą, kad 1920 pabaigoje Vatikanas turėjęs jį iš Varšuvos atšaukti.

Bolševikų valdžia supratusi Vatikano intenciją susidariusią Rusijoje naują padėti išnaudoti Katalikų bažnyčios šimtmečiais puoselėtiem Bažnyčios vienybės planam. Kremliui parūpę tas Vatikano intencijas savo ruožtu išnaudoti revoliucijos padariniam įtvirtinti, išgaunant iš Vatikano bolševikinio režimo tarptautinį pipažinimą. Nors visai skirtingais motyvais, ir Vatikanas, ir Kremlius buvę suinteresuoti tarpusavio santykiais.

1921.XII.16. įvykęs pirmas Kremliaus ir Vatikano atstovų pasitarimas. Bolševikų valdžiai atstovavęs Rusijos prekybinės komisijos Romoje šefas Vaclovas Vorovskis, Vatikanui — valstybės pasekretorius mons. Giuseppe Pizzardo. Pasitarimo rezultatais Benediktas XV buvęs labai patenkintas ir skatinęs Pizzardo, kad nedelstų "kalti geležies, kol karšta". Delsimo ir nebuvę. Tik apie savaitę trukusių Pizzardo - Vorovskio pasitarimų vaisius buvęs Vatikano - Kremliaus susitarimo projektas. Vorovskis su Vatikanu sutartąjį projektą tuoj pat išgabenęs į Maskvą. Ten betgi projektas įklimpęs.

Kai 1922.I.22. Benediktas XV mirė, jo įpėdinio parinkimą be kitų motyvų bus veikusi ir Vatikano rytų politika. Kremliaus atsakymą į Pizzardo - Vorovskio projektą Vorovskis atvežė jau Pijui XI, kurį tas atsakymas nuvylęs. Iš jo Pijui XI buvę aišku, kad bolševikam pirmiausia rūpi gauti savo režimui Vatikano tarptautinį pripažinimą, už kurį Kremlius sutiktų šiuo tuo atsilyginti, bet anaiptol ne tuo, ko Vatikanas norėtų. Žinodamas Vatikano politikos tradiciją, karo ar revoliucijos sudarytai naujai padėčiai pripažinimą suteikti tik po to, kai ji bus įteisinta taikos ar kitokia tarptautine sutartimi arba bus kitu būdu tarptautinės bendruomenės pripažinta, Pijus XI supratęs, kad Kremliaus statomos bolševikinio režimo pripažinimo sąlygos Vatikanas negali patenkinti. Tačiau jau nuo 1921 rugpjūčio, pagal Jungtinių Valstybių susitarimą su Kremlium, Rusijoje veikusi Jungtinių Valstybių pagalbos badaujantiem misija, nors Jungtinės Valstybės bolševikų režimo nebuvo pripažinusios.

Kodėl toks pat būdas netiktų Vatikanui? Ir 1922.III.12. kardinolas sekretorius Gasparri ir Vorovskis pasirašę lig šiol vienintelį Vatikano - Kremliaus susitarimą. Po savaitės Vatikano atstovas amerikietis jėzuitas kun. E. Walsh jau buvęs Maskvoje, o 1922.VII.24. išvykusi Rusijon ir 13 dvasininkų popiežiaus pagalbos Rusijos badaujantiem misija. Vien Maskvoj tos misijos dėka kasdien būdavę badaujantiem išduodama apie 40,000 porcijų šilto viralo.

Formaliai popiežiaus misija apsiribojusi tik pagalba badaujantiem. Faktiškai misijos šefas kun. Walsh buvęs pavestas su atitinkamomis sovietų įstaigomis aiškintis ir kitus visokius bažnyčios ir tikinčiųjų padėties Rusijoje reikalus. Diplomatiniu keliu susižinoti su Vatikanu kun. Walsh įgalinęs Vokietijos pasiuntinys Maskvoje nekatalikas grafas Brockdorff-Rantzau per nuncijų Pacelli Berlyne.

Savo ruožtu Genujoj, Italijoj, vykstant tarptautinei ūkinei konferencijai (1922.IV.10 - 1922.V.19) ir ta pačia proga netoliese Genujos Rapallo kurorte vykstant Vokietijos - Rusijos slaptiem pasitarimam dėl tarpusavio bendradarbiavimo, Vokietijos kancleriui katalikui Wirth tarpininkaujant, 1922.V.9. įvykęs slaptas Vatikano atstovo mons. Pizzardo susitikimas su Rusijos užsienių reikalų komisaru Čičerinu. Ta proga Pizzardo įteikęs Čičerinui Pijaus XI memorandumą Vatikano - Rusijos santykių klausimu. Čičerinas tiem santykiam rodęs palankų dėmesį.

Viltys sau — tikrovė sau

Pačioje bolševikų Rusijoje įvykių raida betgi rodžiusi, kad Vatikano viltys revoliucijos sudarytą padėtį išnaudoti Katalikų bažnyčios planam nėra realios. Prieš 1922 Kalėdas Petrograde (Leningrade) buvusios uždarytos visos katalikų bažnyčios neva dėl nesudarymo sutarčių su vietos valdžia dėl "kulto pastatų ir kitų kulto reikmenų" naudojimo ir dėl neatidavimo valdžiai bažnytinių vertybių. Petrogrado katalikų arkivyskupas Ciepliakas, jo generalvikaras Butkevičius ir rytų apeigų katalikų egzarchas Feodorovas neva už pasipriešinimą valdžios dekretam 1923.III.21-26 buvę teisiami, ir Ciepliakas su Butkevičium nubausti mirtimi, o Feodorovas — 10 metų kalėti. Vakarų pasaulio visuotinis pasipiktinimas ir Vatikano intervencija gyvybę išgelbėjo tik arkivyskupui Ciepliakui.

Popiežiaus misijos veikla Rusijoje turėjusi baigtis 1923 liepos mėnesį. Jungtinių Valstybių pagalbos misija savo darbą baigusi 1923.VI.15. Vatikanui tatai sudarė galvosūkį: ar ta proga iš bolševikinės Rusijos visiškai pasitraukti, ar bandyti pasinaudoti Rapallo sutartimi prasidėjusiu Berlyno - Maskvos tarpusavio bendradarbiavimu ir toliau ieš-

koti Katalikų bažnyčiai su bolševikų valdžia sugyvenimo galimybių. Jėzuitų generolas Ledochowskis ir kai kurie Vatikano kūrijos kardinolai pasisakę už santykių visišką nutraukimą. Tačiau kardinolas sekretorius Gasparri ir Pijus XI galvoję, kad, kartą iš Rusijos pasitraukus, vargu ar galima numatyti, kada vėl būsianti galimybė sugrįžti.

Baigus badaujančiųjų šalpos darbą, popiežiaus misijai toliau pasilikti Rusijoje dingstimi buvęs medikamentų badas Rusijoje. Šiam naujam misijos uždaviniui vykdyti Vatikanas pateikęs Kremliui naujo susitarimo projektą, numatantį bolševikų režimo pripažinimą *de facto*. Iš savo pusės Kremlius taip pat rodęs interesą susiprasti su Vatikanu ir 1923 pabaigoje Vatikanui pasiūlęs už sovietinio režimo pripažinimą *de jure* suteikti katalikam "kulto laisvę", dovanoti bausmes nuteistiem kunigam ir leisti aprėžtą jaunimo katechizavimą. Kardinolui sekretoriui Gasparri siūlymai patikę. Ir Vatikano misijos Maskvoje šefas kun. Gehrmann (pakeitęs kun. Walsh) Rusijos katalikų kunigų vardu taip pat įtaigavęs Vatikaną "nebėgti" iš Rusijos, nes Vatikano misijos buvimas Rusijoje lengvinąs tikinčiųjų padėtį. Bet jėzuitų generolas Ledochowskis griežtai pasisakęs prieš bolševikų valdžios *de jure* pripažinimą. Jį palaikiusi dalis kūrijos kardinolų, ypač kardinolas Rogonesi. Tokiomis aplinkybėmis Pijus XI pasirinkęs delsimo taktiką. Siūlymai nebuvę atmesti, bet nebuvę nė priimti. Laikas tačiau veikęs delsimo nenaudai. Vienai po kitos Europos vyriausybėm bolševikų valdžią pripažinus *de jure*, Vatikano pripažinimo vertė Kremliuje vis mažėjusi. 1924.IX.18. popiežiaus misija išvykusi iš Maskvos, o netrukus ir Vatikano - Kremliaus pasitarimai nutrūkę, bet negalutinai. Iš sovietų pusės Čičerinas išvykstančios iš Maskvos popiežiaus misijos šefą patikinęs, kad Kremlius norįs ir toliau su Vatikanu kontaktą palaikyti; iš savo pusės Pijus XI instruktavęs savo nuncijų Berlyne, Pacelli, atnaujinti pasitarimus su sovietų ambasadorium Krestinskiu.

Posūkis į pogrindį

Tačiau nei Pacelli pasitarimai su Krestinskiu (1925.II.4 - 1925. II.24), nei Pacelli slaptas susitikimas Berlyne su sovietų užsienių reikalų komisaru Čičerinu (1925.X.6) neteikė Vatikanui optimizmo laukti abiem šalim patenkinamų rezultatų. Todėl Vatikane pamažu brendusi mintis, kad, vedant diplomatinius pasitarimus su Kremlium, yra tikslinga lygiagrečiai imtis nuo Kremliaus valios nepriklausomos iniciatyvos. Šiokiai slaptai misijai vykdyti Pijus XI pasirinkęs prancūzą jėzuitą kun. Michel d'Herbigny, Vatikano Rytų Studijų instituto prezidentą.

Oficialusis d'Herbigny kelionės į Rusiją tikslas buvęs Maskvoje diplomatinėse atstovybėse dirbančių katalikų sielovados reikalai Velykų švenčių proga, faktinis — slaptai įšventinti kelis naujus Vatikano numatytus vyskupus Rusijos katalikam.

Per, palyginti, trumpą savo buvimo Rusijoje laiką (1926.IV.1-1926.V.15) d'Herbigny buvęs labai veiklus. Iš Maskvos sovieto išsirūpinęs ne tik leidimą išvykti už Maskvos ribų, nes jo viza galiojusi tik Maskvos miestui, bet dar ir rekomendaciją Ukrainos sovietui, kad tasai suteiktų jam leidimą keliauti po Ukrainą. Be abejo, d'Herbigny lankymasis Charkove, Odesoj, Kijeve, Leningrade sovietų saugumo buvęs stebimas. Buvę stebimi ir jo lankyti bei sutikti žmonės, ypač tie, kurie netrukus vyko pas jį į Maskvą. D'Herbigny slapta įšventinęs tris vyskupus ir paskyręs du apaštalinius administratorius.

Patį d'Herbigny vyskupu slapta įšventinęs Berlyne nuncijus Pacelli paskutinę prieš išvykimą Rusijon (1926.III.29) dieną. Tačiau savo vyskupystę d'Herbigny atskleidęs tik slapta šventinamiesiem Rusijos vyskupam. Šiaip visur reiškęsis kaip Vatikano Rytų Studijų instituto prezidentas.

Pijus XI d'Herbigny misijos vaisiais buvęs patenkintas ir priėjęs išvadą, kad Rusijoje bažnyčios hierarchija galima išlaikyti ir be susitarimo su sovietų valdžia.

1926.VI.20. Pijus XI sudaręs Rusijos reikalam specialią komisiją (Commissio pro Russia), kuriai vadovauti paskyręs d'Herbigny. Buvusi atskleista ir d'Herbigny vyskupystė. Vyskupas d'Herbigny pasidaręs Pijaus XI svarbiausias patarėjas Rytų politikos klausimais. Tačiau šioks d'Herbigny vaidmuo labai nepatikęs lenkam. Mat, d'Herbigny puoselėjęs Bažnyčios vienybės planą per unitus, t.y. per rytų apeigų katalikus. Lenkam tatai buvę nepriimtina, nes rytų apeigų katalikybės pagrindinė atrama būtų ukrainiečiai. Rytų apeigų katalikybė gaivintų ukrainiečių tautinę sąmonę ir valstybines aspiracijas, tuo pačiu sudarydama grėsmę Lenkijos teritoriniam integralumui. Jėzuito d'Herbigny puoselėjami Bažnyčios vienybės planai per unitus nepatikę ir jėzuitų generolui lenkui Ledochowskiui. Pijus XI tačiau buvęs su d'Herbigny ir jį vėl su slapta misija pasiuntęs Rusijon. D'Herbigny buvęs Prancūzijos pilietis ir jo kelionės Rusijon buvusios sutartos su Prancūzijos užsienių reikalų ministru Briand, kuris atitinkamai painformuodavęs Prancūzijos ambasadorių Maskvoje.

1926.VIII.3. d'Herbigny vėl buvęs Maskvoje. Šį kartą jis jau neslėpęs savo vyskupystės. Jo pontifikalinės mišios per Žolinę (VIII.15.) nuaidėję ne tik pačioj Maskvoj, bet ir per visą Rusiją.

Iš įvairių Rusijos kampų Maskvą užplūdusios ne tik katalikų, bet ir stačiatikių minios. Tačiau nedelsusi ir bolševikų valdžia. Rugsėjo 4 d'Herbigny buvę pranešta, kad per 24 valandas dingtų iš Rusijos. Bet jis jau rugpjūčio 13 Leningrade buvęs slapta įšventinęs vyskupą Maleckį ir paskyręs jį Leningrado apaštaliniu administratorium, o pirmos kelionės metu slapta įšventintą vyskupą Sloskans — apaštaliniu administratorium Mogilevui ir Minskui. Rugsėjo 4 jis dar spėjo sulaukti atvykstant Maskvon slapta įšventinto vyskupo Neveu, apaštalinio administratoriaus Maskvai. Dabar vyskupui Neveu atgabeno Pijaus XI specialius įgaliojimus, prireikus, be Vatikano atsiklausimo skirti apaštalinius administratorius, taip pat aiškintis su valdžia Bažnyčios padėtį, rūpintis į katalikybę atsivertusiais stačiatikių dvasininkais, globoti rytų apeigų katalikų egzarchą.

Būdingas faktas, kad, netrukus po d'Herbigny išvarymo iš Rusijos (1926.IX.11), sovietų ambasados Berlyne chargé d'affaires įteikęs nuncijui Pacelli Čičerino atsakymą į Vatikano 1925.IX.7. notą. Atsakymas rodęs Kremliaus pozicijų sukietėjimą Nenorėdamas diplomatinių pasitarimų visiškai nutraukti, Vatikanas Kremliaus gerai valiai išmėginti sugalvojęs triuką: 1926 spalio mėn. du jauni kunigai paprašę sovietų konsulatą Romoje vizų studijinei kelionei ir, jas gavę, nuvykę Leningradan ir čia vietos sovietą paprašę leidimo kunigų seminarijai atidaryti. Žinoma, užuot leidimo, juodu sulaukė per 24 valandas išvijimo iš Sovietų Sąjungos.

Nesurandant kompromiso — belieka konfrontacija

1927.VI.14. Berlyne vėl įvykęs nuncijaus Pacelli slaptas pasitarimas su komisaru Čičerinu, bet teigiamų vaisių nadavęs. Vatikanas dar nebuvo atsakęs į Čičerino 1926.IX.11. notą. Atsakymas buvęs Kremliui duotas tik 1927. X.6., bet Kremlius į jį visai nereagavęs. Užuot toliau ieškoję tarpusavio santykiam kokio kompromiso, ir Kremlius, ir Vatikanas pakrypę į konfrontaciją.

Stalinas jau tvirtai jautęsis Rusijos valdžios balne ir kompartijos XV kongrese (1927.XII.) paskelbęs religijai bekompromisinę kovą. Savo ruožtu, stačiatikių Maskvos patriarchas Sergijus sovietiniam režimui pareiškęs stačiatikių bažnyčios visišką lojalumą. Bet Britanijos vyriausybė nutraukė diplomatinius santykius su Maskva ir visa Vakarų Europos aplinka buvo pritvinkusi antisovietinės nuotaikos. 1927.XII.16. Pijus XI perspėjęs kardinolą sekretorių Gasparri, kad susidariusiomis Rusijoje sąlygomis Vatikano tolimesni pasitarimai su Kremlium neįmanomi, nors Vokietijos užsienių reikalų ministras Strezemann ir Vokietijos ambasadorius Rusijai Brockdorff-

Rantzau labai įtaigavę nuncijų Pacelli, kad Vatikanas su Kremlium pasitarimų nenutrauktų, nes Britanijos nutraukimas diplomatinių santykių ir Lenkijoje įvykęs Pilsudskio perversmas kaip tik skatinsią Kremlių būti nuolaidų Vatikanui. Tačiau Vatikano rytų politika tuo metu daug tikėjusis iš Britanijos pasikeitusios pozicijos Rusijos atžvilgiu ir Vokietijos patarimų nepaklausiusi.

1929.VIII.15. Pijus XI įsteigęs "Russicum" kolegiją. Pagal d'Herbigny "Russicum turėjęs ruošti dvasininkus misininkus Rusijai. Rusijos stačiatikių patriarcho Sergijaus pareikštas lojalumas bolševikų valdžiai sukrėtęs ne tik Rusijos pabėgėlius stačiatikius, bet ir stačiatikių centrus laisvajame pasaulyje. Atsiradę nemažai konvertitų ir "Russicum" kandidatų. Romoje ir pačiame Vatikane gana dažnai buvę galima sutikti rytų apeigų barzdotus dvasininkus.

Kiek anksčiau, 1929.IV.8, Kremlius sudaręs prie Centrinio Vykdomojo Komiteto prezidiumo (taip vadinosi to meto Rusijos vyriausybė) "Kulto reikalam nuolatinę komisiją" ir sukodifikavęs visus "kulto reikalam" dekretus, faktiškai visas religines bendruomenes ir parapijas pavesdamas griežtai ir smulkmeniškai valdžios kontrolei. Ogi vadinamų "bezbožnikų" uolumas kovai su religija buvęs taip įkaitintas, kad per 1929 Kalėdas Maskvoje užsienių diplomatai buvę stebėtojai, kaip jaunuoliai, apsitaisę liturginiais drabužiais, parodijavo dvasininkus, spjaudė kryžius, niekino pačius švenčiausius tikinčiam žmogui dalykus. Nors tada Stalinui tarptautinė opinija nelabai apėjusi, bet tie brutalūs išpuoliai prieš religiją aliarmavo ne tik Vatikaną, bet ir kai kurias vyriausybes. Vyskupas d'Herbigny įtikinęs Pijų XI, kad dėl Kremliaus antireliginių išpuolių tikslinga atsišaukti į pasaulio sąžinę ir į tarptautinę opiniją.

Nors Pijus XI laiškas (1930. II.2.) Romos kardinolui vikarui Pompili tik skelbęs maldos žygį prieš religijos persekiojimą Rusijoje, jis vis tiek išgązdinęs ir Vatikano naująjį sekretorių kardinolą Pacelli ir patį Staliną. Pacelli, susirūpinęs, kad dėl to Stalinas gali dar beatodairiškiau griebtis antireliginių išpuolių, per Berlyno nunciatūrą paprašęs Vokietijos užsienio reikalų ministrą, kad pavestų Vokietijos ambasadoriui Maskvoje paaiškinti sovietam, jog Pijaus XI laiškas neturįs jokių politinių tikslų. Stalinas, žinoma, tuo nepatikėjęs, Pijaus XI laišką supratęs kaip trimitą Vakarų bendram žygiui izoliuoti Rusijai ir toje izoliacijoje uždusinti sovietinį režimą. Stalinui susidaręs gana košmariškas padėties vaizdas. To padarinys buvęs 1930.III.14. kompartijos centro komiteto nutarimas "Prieš neleistinus nukrypimus nuo partijos linijos kovoje su religiniais

prietarais". Nutarimas ne tik pasmerkęs maldos namų uždarymą be vietos gyventojų didelės daugumos tam pritarimo, bet ir grąsinęs traukti atsakomybėn "už religinių jausmų įžeidžiančius puolimus". 1931 Velykos praėjusios jau be antireliginių maskaradų ir trukdymų. D'Herbigny taktika pasirodžiusi sėkminga. Tačiau visai priešingai išėję su d'Herbigny strategija stačiatikiam gudam sukatalikinti, paliekant jiem rytų apeigas.

Kai nacionalizmas susikerta su Bažnyčios misija

D'Herbigny strategija stačiatikiam sukatalikinti pasirodžiusi nelaiminga ir "Russicumui" ir pačiam d'Herbigny ne dėl to, kad būtų buvusi iš esmės klaidinga, o tik dėl to, kad jai vykdyti d'Herbigny pasirinkęs tris milijonus Lenkijos gudų stačiatikių, kurių sukatalikinimo pavyzdys turėjęs patraukti ir pačios Rusijos stačiatikius. Tačiau Lenkijos stačiatikių sukatalikinimas, paliekant jiem rytų apeigas, aiškiai kirtęsis su Lenkijos nacionalistiniais siekimais savo tautines mažumas sulenkinti, tam panaudojant ir Bažnyčią. Kai sukatalikintiem Lenkijos gudam stačiatikiam lotynų apeigos sykiu buvusios ir lenkinimo priemonė ("Katholisierung durch Latinisierung förderte die Polonisierung"), palikimas jiem rytų apeigų Lenkijoje buvęs suprastas kaip religinė atrama jų tautinei individualybei.

Taip Lenkijos gudų stačiatikių sukatalikinimą, paliekant jiem rytų apeigas, supratęs ir Pilsudskis, kuris todėl grasinęs Lenkijos jėzuitus išvysiąs Rusijon. Dėl to ir santykiai tarp Varšuvos ir Vatikano labai pablogėję, nes Pijus XI tvirtai palaikęs d'Herbigny idėją.

Pačiam d'Herbigny sukompromituoti lenkai paleidę gandą, kad jo bendradarbis kun. Deubner, pavogęs svarbius Vatikano dokumentus, pabėgęs Maskvon. O kai šioji ir kitos lenkų intrigos nepajėgusios Pijaus XI pasitikėjimo d'Herbigny sugriauti, įsikišęs jėzuitų generolas Ledochowskis.

1933 spalio mėn. Lenkijos vyskupai ruošęsi kanoniniam vizitui pas Pijų XI, ta proga nusistatę griežtai reikalauti ir dHerbigny "galvos". Apie tai iš anksto painformuotas Ledochowskis Pijų XI įtikinęs, kad tokia konfrontacija būtų labai žalinga Katalikų bažnyčiai ir jos rytų politikai, ir kad tokiai konfrontacijai išvengti būtų tikslinga Lenkijos vyskupų vizito metui vyskupui d'Herbigny pasišalinti iš Romos nieku dėtu sveikatos sumetimu. (D'Herbigny tikrai skundęsis skilvio negalavimais). Nors Pijus XI prieš Ledochowskio įtaigavimus jau buvęs d'Herbigny instruktavęs, kad jis su atvykusiais Lenkijos vyskupais išsiaiškintų rytų politiką, po Ledochowskio intervencijos pasiūlęs d'Herbigny nedelsiant pasiimti atostogas ir Briuselio, Belgijoje, klinikose patik-

rinti sveikatą. Vyskupas d'Herbigny visai nenujautęs tą savo audienciją būsiant paskutinę. Kitą dieną po tos audiencijos d'Herbigny jau gavęs Ledochowskio nurodymą iš Romos išvykti kaip tik tą dieną, kai Romon turėję atvykti Lenkijos vyskupai (1933. X.2.). Netrukus (1933.X.27.) po išvykimo iš Romos d'Herbigny gavęs Ledochowskio mandagų, bet kietą nurodymą, kad per ordino vyresnybę raštu įteiktų Pijui XI savo atsistatydinimą iš visų Romoje turimų pareigų. Pijus XI d'Herbigny atsistatydinimą oficialiai priėmęs tik 1934.III.30.

Vyskupą d'Herbigny sulikvidavus, 1934 pabaigoj ir iš pačios "Commissio pro Russia" buvo atimtas turėtas savarankiškumas ir ji prijungta prie "Ypatingųjų Bažnyčios reikalų" kongregacijos, vėliau pertvarkytos į Bažnyčios Viešųjų reikalų tarybą, kuriai nuo 1974 vadovauja msgr. Casaroli. (Popiežius Jonas Paulius II 1979 msgr. Agostino Casaroli paskyrė Vatikano valstybės pro-sekretoriumi ir pakėlė į kardinolus. Bažnyčios Viešųjų reikalų tarybai vadovauti paskyrė msgr. Achille Silvestrini ir lietuvį msgr. Audrį Juozą Bačkį. Red.).

Vėliau, 1937, iš d'Herbigny buvęs popiežiaus atimtas ir vyskupo titulas (vyskupo šventimai neatšaukiami — indelibilis) ir iki savo amžiaus pabaigos jis buvęs izoliuotas pietų Prancūzijos užkampio jėzuitų novicijate. Ir d'Herbigny mirus (1957), jo byla jėzuitų ordino centre ir po šiai dienai priklausanti labiausiai slaptų dokumentų kategorijai. Net dailininko Malcavo tapytas vyskupo d'Herbigny portretas Rytų studijų institute laikomas po raktu.

Vatikano rytų politikos d'Herbigny epizodas ir lietuviam yra įdomus, nes su "Commissio pro Russia" ir su "Russicum" uždaviniais bei veikla ir lietuviai buvo susieti. Nuo 1929 marijonų generolas prof. kun. Pranciškus Būčys buvo "Commissio pro Russia" patarėjas, o 1930.VII.6. buvo įšventintas rytų apeigų vyskupu. D'Herbigny kritus, vyskupas Būčys 1934.VI.27. grįžo Lietuvon.

Iliuzinės perspektyvos

Pagal autorių d'Herbigny kritimas ir Vatikano rytų politikos 1933 posūkis buvę nulemti ne tik Lenkijos nacionalistinių intrigų, bet ir Hitlerio, kurio antibolševizmas Pijui XI imponavęs. Ryšium su Hitlerio atėjimu į valdžią Vatikano rytų politikai pasivaidenusi ypatinga perspektyva: Hitlerio, Mussolinio, Pilsudskio bendras frontas prieš bolševizmą. Dėl to ir įvykęs staigus posūkis, atsisakant d'Herbigny plano Lenkijos gudam sukatalikinti. Dėl to ypatingas palankumo gestas Hitleriui, prie Pacelli - Papeno sutarto konkordato prijungiant slaptą nuostatą tam atvejui, kai

Vokietija įvesianti visuotinę karinę prievolę. Tuo būdu iš anksto buvęs pareikštas Vatikano sutikimas su Vokietijos atsiginklavimu. Kardinolas Pacelli netgi skatinęs Vokiečių - Austrų kolegijos Romoje rektorių vysk. A. Hudal parašyti knygą apie katalikų eventualų bendradarbiavimą su nacionalsocializmu. Tik pats Hitleris savo politikos praktika tokias Vatikano rytų politikos iliuzines perspektyvas veikiai išblaškęs, akivaizdžiai įrodydamas, kad religijos atžvilgiu, pirmiausia Katalikų bažnyčios atžvilgiu, nacionalsocializmas statytinas vienoje plotmėje su bolševizmu.

Pijus XI, supratęs savo 1933 į Hitlerį dėtas viltis buvus apgaulingas, 1937 Vatikano poziciją abiejų režimų — nacionalsocialistinio ir komunistinio — atžvilgiu išryškinęs dviem viena po kitos paskelbtomis savo enciklikomis: 1937.III.14 "Mit brennender Sorge" ir po penkių dienų, 1937.III.19 (per Stalino vardines), "Divini Redemptoris". Ir Pijaus XI legatas eucharistiniam kongresui Lisieux (Prancūzijoj) kardinolas sekretorius Pacelli 1937 liepos 10 d. Paryžiaus garsiojoj Notre Dame katedroj galėjęs diplomatiškai pareikšti:

"Bažnyčia neketina kurios nors politinės grupės favorizuoti, nei su kuria nors kovoti. Bažnyčia stovi šalia ir virš politikos".

Vis dėlto Pijus XI dar buvęs suplanavęs paskelbti encikliką prieš nacionalsocializmo ideologiją, tik jo mirtis (1939.II.10.) tam užbėgusi už akių.

Pijus XII — neutralusis

Kai Pijus XI buvęs nekantrus, veržlus, nevengiąs rizikos, jo įpėdinis Pijus XII buvęs, kaip vokiečiai sako, "išdrožtas iš visai kitokio medžio" ("aus ganz anderem Holz geschnitzt"): diplomatiškai mandagus, baimingai atsargus ir visada delsus atsakingesniam žingsniui, kurio padariniai neaiškūs: gali būti teigiami, bet gali būti ir neigiami. Kai 1939. IX.1. Hitleris užpuolė Lenkiją — Pijus XII tylėjęs. Kai rugsėjo 18 ir Hitlerio bendrininkas Stalinas nukraujavusiai Lenkijai smogęs į nugarą — Pijus XII taip pat tylėjęs. Tik mons. Montini Prancūzijos ambasadoriui paaiškinęs, kad popiežiaus žodis dėl tų Hitlerio ir Stalino agresijų galėtų sukelti Vokietijos ir Rusijos katalikam žiaurias represijas. Pijus XII tylėjęs ir dėl Suomijos užpuolimo ir dėl trijų Baltijos valstybių okupacijos bei inkorporacijos. Bet tatai anaiptol nereiškę, kad Vatikanas tom agresijom būtų pritaręs. Tatai tereiškę, kad Pijus XII pasirinkęs labai atsargų neutralumą. Tas neutralumas buvęs toks jautrus, kad dėl jo be jokio Vatikano atgarsio likusi Stalino 1941 iniciatyva atnaujinti Berlyne slaptus betarpiškus kontaktus.

Kai 1941.VI.22. Hitleris užpuolęs savo sąmokslo bendrininką

LIETUVOS NACIONALINĖ M. MAŽVIDAS

Staliną, Vatikanas tatai teisingai supratęs, kad "vienas velnias medžioja antrą velnią" (un diavolo caccia l'altro"), ir kad Vakarų teisinga politika diktuoja teikti Rusijai karinę paramą, bet tik tokią, kad juo daugiau susilpnintų Hitlerio karinį pajėgumą ir tik ne tokią, kad apsaugotų Rusiją nuo pralaimėjimo.

Kai 1941 rugsėjo mėn. Vatikane atsirado prezidento Roosevelto ypatingasis pasiuntinys (Myron C. Taylor), jam nebuvę sunku įtaigauti Pijų XII, kad nepasiduotų "Ašies" valstybių spaudimam Hitlerio agresiją prieš Sovietų Sąjungą laikyti kryžiaus žygiu prieš komunizmą. Šiek tiek sunkiau buvę palenkti Pijų XII, kad paveiktų Jungtinių Valstybių episkopatą nesipriešinti Jungtinių Valstybių teikiamai Stalinui karinei paramai. Jungtinių Valstybių kai kurie vyskupai ir apskritai katalikai, remdamiesi Pijaus XI 1937 enciklika "Divini Redemptoris", kuri įspėjo katalikus nebendradarbiauti su komunistais, pasipriešino Roosevelto teikiamai sovietam paramai. Pijus XII pagaliau nusilenkęs Jungtinių Valstybių prašymui, bet, kad viešumoj nepasirodytų Vatikano neutralumo nesilaikymas, apaštalinis delegatas Washingtone buvęs pavestas tik žodžiu ir savo vardu painformuoti atitinkamus Jungtinių Valstybių vyskupus, kad "Divini Redemptoris" enciklika buvusi taikyta tik ateistiniam komunizmui, ne rusų tautai, kad ji interpretuotina to meto (1937) "liaudies frontų" organizavimo kontekste ir kad dabartiniam ginkluotam konfliktui netaikintina.

Klausimas, kodėl Pijus XII buvo užėmęs tokią griežto neutralumo poziciją? Autorius įtikinančiai paneigia tvirtinimus, kad Pijaus XII laikyseną II-jo pasaulinio karo įvykių atžvilgiu apsprendęs antikomunizmo motyvas. Autorius primena, kad Pijaus XI 1929 sutartis su Mussoliniu (Laterano sutartis) Vatikaną įpareigojusi "nesikišti į kitų valstybių pasaulietinius konfliktus". Kokios reikšmės tas nuostatas bus buvęs ir kokio poveikio jis bus daręs diplomato formalisto Pijaus XII laikysenai, rodo knygoje cituojami Pijaus XII laiškai ir radijo pareiškimai, iš kurių matyti, kaip skausminga jam buvę laviruoti tarp moralės principų ir Laterano sutarties nuostatų "nesikišti į pasaulietinius konfliktus". Iš "kitokio medžio išdrožtas" popiežius gal būtų ir tuos nuostatus kitaip interpretavęs. Autorius cituoja kardinolą Tisserant, kuris jau 1940 išsireiškęs:

"Aš bijau, istorija priekaištaus Šv. Sostui, kad jis siekęs sau patogumo politikos ("eine Politik der Bequemlichkeit")... Mūsų vyresnybė (kardinolas Tisserant buvo Rytų Bažnyčios kongregacijos prefektas) nenori suprasti tikrosios (dabartinių) konfliktų prigimties ir atkakliai laikosi savo, yra įsidingojusi, kad reikalas

eina apie tokį pat karą, kaip kad senais laikais".

Tad jau ir tuo metu Vatikano sluoksniuose būta Pijaus XII laikysenai karo įvykių atžvilgiu nepritarančių.

Vatikano rytų politika karo sūkuriuose

Jau 1941 birželio pabaigoje Vatikane buvę susirūpinta organizuoti katalikų misijas vokiečių užimtose Gudijos, Rusijos, Ukrainos srityse, pasiunčiant ten rusiškai kalbančių dvasininkų. Pijus XII tik perspėjęs, kad siunčiamieji nesudarytų priklausomybės vokiečių armijai įspūdžio, nebūtų vietos gyventojų įtariami vokiečių bendradarbiais. Pradžiai tom misijom buvę numatyta apie 20 dvasininkų iš Baltijos kraštų.

Tačiau, kai apie tą Vatikano sumanymą nuncijus Orsenigo Berlyne painformavęs reicho Užsienių reikalų ministerijos sekretorių Weizsaeckerį, o šis savo ruožtu tą reikalą pajudinęs Rytų ministerijoje, tuoj pat įsikišęs Hitleris ir pareiškęs, kad apie katalikų dvasininkų siuntimą į vokiečių užimtas rytuose sritis nė kalbos negali būti ("kommt nicht in Frage").

Šiokiomis aplinkybėmis Vatikanuo pavykę į Vokietijos užimtas Sovietų Sąjungos sritis infiltruoti tik aštuonis rytų apeigų katalikų dvasininkus, juos priskiriant vertėjais italų daliniam Rusijoje. Bet ir tie aštuoni viešai reikštis neturėję sąlygų. Ir italų dalinių karo kapelionai buvę uždrausti laikyti pamaldas vietos gyventojam. Ypatingai tragiškai vokiečių okupacinį režimą išgyvenęs Lvovo arkivyskupas, ukrainiečių rytų apeigų katalikų metropolitas Šeptickis. Jis, sutikęs vokiečius kaip išvaduotojus, veikiai pasijutęs jais labiau nusivylęs nekaip bolševikais. Savo pranešime Pijui XII arkiv. Šeptickis pripažinęs, kad vokiečių okupacinis režimas ne tik tęsia bolševikų režimą, bet dar jį praplečia ir gilina.

Tuo pat metu Kremlius, būtinai reikalingas Jungtinių Valstybių pagalbos Hitlerio armijų grėsmingam veržimuisi sulaikyti, atsidėjęs įtikinėjęs Washingtoną, kad Sovietų Sąjungoje esanti visiška religijos laisvė. Tikrai, Stačiatikių bažnyčios padėtis, palyginti su prieškarine, buvusi pusėtinai pasitaisiusi. Kai kurios seniai uždarytos bažnyčios buvusios leistos naudoti "kulto reikalam". "Bezbožnikų" antireliginiai laikraščiai buvę sustabdyti. Pačioje Maskvos "Pravdoje" išnykę išpuoliai prieš religiją. Prieš karą buvusi Vokietijos ambasadoriaus rezidencija Maskvoje perleista stačiatikių metropolitui. O svarbiausia, stačiatikių metropolito Sergijaus įpėdinis metropolitas Aleksiejus, Stalino malone "išrinktas" Rusijos stačiatikių patriarchu, Stalino talkinamas, inkorporavęs į Stačiatikių bažnyčią ukrainiečių ir gudų rytų apei-

gų katalikų bažnyčią, nuo 1596 buvusią vienybėje su vakarų Katalikų bažnyčia. Ištikimybės popiežiui neatsisakiusiais dvasininkais pasirūpinusi NKVD.

Tas sovietų religinės politikos atlydys Stačiatikių bažnyčios atžvilgiu buvęs Stalino atpildas už paramą sovietų karinei mašinai. Ta parama buvusi ir labai laiku, ir labai paveiki.

Iš Vatikano Stalinas jokios paramos negavęs. Pijaus XII neutralumas jo nepatenkinęs. Todėl dar iš prieškarinių laikų Ukrainoje ar kur Sibire užsilikęs vienas kitas katalikų kunigas karo metu atsidūrė kalėjime ar priverčiamojo darbo stovykloje kaip Vatikano šnipas.

Vatikano įtaigaujamas prezidento Roosevelto ypatingasis pasiuntinys paakinęs Jungtinių Valstybių atstovą Maskvoje Harrimaną, kad jis paméginti iš sovietų išlygti Kremliaus religinės politikos pakeitimą ("to bring about a modification"). Ir Harrimanas religijos praktikavimo laisvės klausimą Kremliuje tikrai pajudinęs. Atsiliepimas, pasak Harrimano, buvęs padrąsinantis, bet tik žodžiais, ne veiksmais. Apie Kremliaus norą susiprasti su Vatikanu iki 1942 nebuvę jokios užuominos, jokio ženklo. 1942. III.3. Italijos žinių agentūra "Urbe" paleidusi "antį", esą Stalinas atsiuntęs Pijui XII laišką, užtikrindamas Sovietų Sąjungoje Katalikų bažnyčiai laisvę ir siūlydamas pasikeisti ambasadoriais. Kas ir kuriuo tikslu tą "antį" sukombinavęs, ir po šiai dienai nėsą nustatyta. Ji turėjusi vieną teigiamą išdavą: vokiečių okupacinis režimas Ukrainoje atšaukęs savo įsakymą uždaryti unitų bažnyčią Kijeve.

1942 vasarą Kremlius užsiminęs de Gaulle misijos Maskvoje šefui Garreau apie susipratimą su Vatikanu. Bet, kai į tą Kremliaus užuominą Vatikanas atsakęs, kad bet kuriem pasitarimam pradėti reikalingi Kremliaus geros valios veiksmai Katalikų bažnyčios Rusijoje atžvilgiu, Kremlius vėl nutilęs. Autoriaus nuomone, Stalinas po vokiečių Stalingrado katastrofos apsisprendęs sovietų galios ribose esamų ir būsimų katalikų religinius reikalus sutvarkyti be Vatikano. Tas apsisprendimas po karo atkakliai buvęs vykdomas sovietų satelituose, organizuojant nuo Vatikano nepriklausomas "katalikų bažnyčias". (Tos rūšies bandymų buvę ir okupuotoje Lietuvoje). Autorius spalvingai aprašo tos Stalino politikos repeticiją pačioje Maskvoje. Maskvos "Pravda" 1944.IV.28. įsidėjusi visuotinį domesį sukėlusią nuotrauką: Stalinas, Molotovas ir lenkų kilmės katalikų kunigas iš Springfield, Mass. (USA) Orlemanskis, kuris tą pačią dieną per Maskvos radiją tvirtinęs, kad Stalinas yra katalikų bažnyčios draugas.

Kremliaus - Vatikano paskutinis karo metų sąlytis — "Osser-

vatore Romano" 1944.VIII.14. cituotas "Reuterio" agentūros pranešimas apie Stalino memorandumą Pijui XII. Autorius pažymi, kad Vatikanas tą pranešimą dementavęs, bet nepaaiškina, ar tai buvusi tokia pat "antis", kaip kad 1942 "Urbe" paleistoji apie Stalino laišką Pijui XII.

Pijaus XII "klaidos"

Autorius teisingai yra pastebėjęs, kad vėliau gimusieji visada yra gudresni praeities įvykių atžvilgiu, nekaip tų įvykių amžininkai. Šioji autoriaus pastaba neišeina iš galvos, skaitant jo paties priskiriamas Pijui XII "klaidas", kurių pokarinėje Vatikano rytų politikoje, pasirodo, buvę gana apstu.

Klaida buvusi Vatikano susilaikymas pripažinti Jaltos konferencijoje sutartą Lenkijos vyriausybę. Vatikanas, užuot laikęs savo atstovą prie Lenkijos egzilinės vyriausybės Londone, turėjęs savo nuncijų Lenkijai, per karą buvusį Romoje, grąžinti Varšuvon. Šioji klaida nuvedusi Vatikaną į antrą klaidą — į suteikimą Lenkijos primui kardinolui Hlond ypatingų įgaliojimų be Vatikano atsiklausimo skirti apaštalinius administratorius ir įšventinti vyskupus. Lenkijos primas ne religijos ir Bažnyčios, o nacionalistiniais motyvais, pasiskubinęs Potsdamo sutartimi Lenkijai priskirtose Vokietijos žemėse paskirti kelis apaštalinius administratorius lenkus. Tuos paskyrimus padaręs be Lenkijos vyriausybės žinios, nepaisydamas, kad konkordatas buvęs nustatęs tokiem skyrimam reikalingą vyriausybės sutikimą. Tatai sudarę vyriausybei pretekstą konkordatui nutraukti.

Klaida buvusi prieš Vengrijos primo kardinolo Seredi nuomonę vyskupo uždaviniam netinkamą be aukštojo mokslo kaimo kleboną Mindszenty paskirti ne tik vyskupu, bet ir kardinolo Seredi įpėdiniu. Savo išdidžiu ir buku nelankstumu Mindzenty kliudęs naujo nuncijaus Vengrijai paskyrimą ir lengvinęs kompartijos fanatikam vykdyti Stalino politiką Vengrijos Katalikų bažnyčios atžvilgiu.

Klaida buvusi šaltojo karo metais Rumunijai nuncijum skirti amerikietį (Savannah/Georgia vyskupą G. P. O'Hara), be to, dar neapsukrų, negebėjusį įžvelgti į Rumunijos Katalikų bažnyčios, faktiškai Rumunijos tautinės mažumos bažnyčios, sykiu ir religinės mažumos bažnyčios problemas ir grėsmes. Rumunijos daugumos bažnyčia — stačiatikių — valdžiai išpažinusi savo visišką lojalumą. Už tai sulaukusi valdžios labai paveikios paramos, inkorporuojant į Stačiatikių bažnyčią apie pusantro milijono rytų apeigų katalikų (unitų), apie 250 metų buvusių vienybėje su vakarų Katalikų bažnyčia. Tai inkorporacijai pasipriešinę penki unitų vyskupai atsidūrę kalėjime. Jų vietoje

slapta įšventinti šeši nauji vyskupai po poros mėnesių taip pat jau buvę kalėjime, iš kurio išėję tik po 18 metų be teisės savo pareigas eiti, gyvent nugrūsti į giliausius krašto užkampius. Toks pat likimas ištikęs ir slapta įšventintą vakarų apeigų katalikų vyskupą.

Patys Rumunijos katalikų vyskupai padėtį supratę ir buvę pasiekę sugyvenimo su valdžia kompromisą. Bet nuncijus negebėjęs įtikinti Vatikano, kad tas vietos vyskupų iš valdžios išlygtas sugyvenimo kompromisas, kad ir kaip nepalankus Katalikų bažnyčiai, vis dėlto yra geresnis pasirinkimas, nekaip pasilikimas be jokio susitarimo.

Klaida buvusi, kad, maršalui Tito insistuojant, Vatikanas nesutikęs iš Jugoslavijos paimti arkivyskupo Stepinac bent laikinai, kol atvės Jugoslavijos stačiatikių įkaitę prisiminimai apie Kroatijos katalikų išpuolius karo metais.

Klaida buvusi Pijaus XII 1949. VII.13. dekretas prieš komunistus, atėmęs jiem teisę į sakramentus ir grasinęs ekskomunikavimu. Rytų Europos komunistiniai režimai tatai piktnaudžiavo katalikų valstybiniam lojalumui įtarti.

Pati didžioji klaida buvusi Vatikano rytų politikos pagrindinė prielaida, kad pokarinė padėtis Rytų Europoje būsianti trumpalaikė. Tos prielaidos poveikyje Pijaus XII karo metų užkietėjęs neutralumas persiorientavęs į šaltojo karo sąjungininką. Kaip karo metais Pijus XII buvęs be galo santūrus, taip šaltojo karo metais pasidaręs be galo kalbingas.

Antra vertus, autorius pripažįsta, kad Stalinas jau karo metais planavęs sovietų galioje esančių katalikų reikalus tvarkyti be Vatikano, o po karo (1947) suorganizavęs kominformą (komunistų informacijos biurą, apėmusį Bulgarijos, Čekoslovakijos, Italijos, Lenkijos, Prancūzijos, Rumunijos, Sovietų Sąjungos ir Vengrijos kompartijas) "klasių kovai", kuri reiškusi ir kovą su religija. Autorius taip pat pripažįsta, kad iki 1947 Vatikano žmonės ne kartą ir ne du yra lankęsi Maskvoje ir taręsi su sovietų pareigūnais Puškinu ir Ossakinu. Autorius cituoja Pijaus XII asmeninį sekretorių kun. Leiberį, S.J., kad tarp 1945-1949 Vatikanas penkis kartus zondavęs Kremliuje diplomatinių santykių sudarymą, bet Kremlius tylėjęs, o jo netiesioginis atsakymas atėjęs per Čekoslovakiją.

Tuoj po karo katalikų bažnyčios padėtis Čekoslovakijoj buvusi geresnė net nekaip prieš karą. 1946 atnaujinti diplomatiniai santykiai su Vatikanu. Pragos arkivyskupu paskirtas antinacinės rezistencijos kovotojas, nacių KZ buv. kalinys Beranas. Tačiau po 1948 Pragos komunistinio perversmo ta padėtis radikaliai pasikeitusi. Popiežiaus nuncijus išvarytas (1949.VII.13.). Pats Pragos arkivyskupas Beranas ištremtas ir

PASLAPTIS NEPALAIDOTA

Kieno sprendimu sušaudyti "keturi komūnarai": Kazys Giedrys, Karolis Požėla, Juozas Greifenbergeris ir Rapolas Čarnas?

Redakcijos pastaba: *Šiame iš okup. Lietuvos gautame straipsnyje atidengiama "keturių komūnarų" sušaudymo paslaptis. Paslapties atidengimo patikimumas visada artimai susijęs su atidengėjo patikimumu. Kiek žinoma, šio rašinio autorius artimai pažino Juozą Vaišnorą, gabų prof. Vlado Jurgučio mokinį. J. Vaišnoras prieš karą buvo kairiųjų aktyvistas, studentų varpininkų veikėjas, korporacijos pirmininkas. Jo kairumas ir antifašistinė aistra nuvedė jį į bendradarbiavimą su bolševikais. Lietuvą 1940 okupavus rusams, tapo "finansų liaudies komisaras". Prasidėjus rusų-vokiečių karui, pabėgo į Rusiją ir ten buvo skiriamas įvairioms aukštoms tituliarinėms pareigoms. Tačiau savo dvasioje Vaišnoras visada buvo geras lietuvis. Rusų kariuomenei vėl užėmus Lietuvą, grįžo ir Vaišnora, tačiau, matyt, padarė kokį neatsargų žingsnį, nes 1945 buvo areštuotas ir, manoma, pasmerktas sunaikinimui. Po 10 kalinimo metų išsigelbėjo, jau Stalinui mirus. Grįžęs Lietuvon, gavo menką darbelį. Palaikė ryšius su savo buv. profesoriumi Vladu Jurgučiu, kuris Lietuvon buvo grįžęs iš nacių koncentracijos stovyklos Vokietijoje. Visi šiame rašinyje minimi asmenys jau yra mirę.*

Lietuva po 125 metų carinės vergijos ir po keturių-penkių metų vokiečių okupacijos atgavo laisvę — nepriklausomybę. Tai buvo nelengvas kelias. Daug teko gyvybių paaukoti, kraujo pralieti; daug kančių ir vargo pergyventi. Ir tik šioms gruobuonėms, rusų ir vokiečių imperijoms, subyrėjus, lietuviai, nieko neturėdami, iš jų pačių įsigytais ginklais kovojo dėl laisvės. Ir

---

internuotas kaimo klebonijoje. Veik visi vyskupai kalėjime, o jų vietoje valdžios paskirti kapitulų vikarai. Šimtai vienuolių, seselių, klierikų "perauklėjimo" stovyklose.

Šiokia Stalino pokarinė politika religijos ir Bažnyčios atžvilgiu ir Vatikano rytų politiką savaime įrikiavusi į Vakarų šaltojo karo politikos bendrą frontą. Kai kompromisas neįmanomas, belieka konfrontacija. Bet, su Stalino mirtimi Rytų - Vakarų santykiuose pradėję pūsti nauji vėjai sudarę kitą klimatą ir Vatikano rytų politikai.

(Tęsinys kitame numeryje)

iškovojo. Carinės imperijos rusai, pasivadinę raudonaisiais, kaip buvo gruobuonys, taip ir paliko. Buvo įsiveržęs kone iki pusės Lietuvos. Bet Lietuvos savanoriai su menkais ginklais nubloškė juos už Dauguvos. Raudonoji Maskva, pralošusi ginklu, savo kėslų užgrobti Lietuvos neatsisakė. Propaganda ir pinigais ėmė vilioti tamsią, nesusipratusią masę, padugnes, kelti viduje netvarką. Ir nemaža turėjo priviliojusi, daugiausia iš Lietuvoje gyvenančių svetimtaučių: žydų, rusų, lenkų ir kt.

"Vyruti, nenusimanai politikoje"

Lietuvos savanoriai, kovotojai dėl laisvės, matydami tas negeroves, tą netvarką, labai pergyveno ir susirūpino Lietuvos ateitimi. 1926 metų gruodžio mėn. 17 d. parėmė visą valdžią į savo rankas. Perėmimas įvyko be aukų, be kraujo praliejimo. Buvo suimta mūsų tautos ir valstybės duobkasių — Maskvos agentų, bolševikų. Kraštas džiūgavo. Tautinis ir valstybinis savarankiškumas buvo išgelbėtas. Visuotinis buvo žmonių pasitenkinimas. Teisiami buvo keturi komunistai. Jų Lietuvoje buvo keleriopai daugiau. Apie kitus niekur nebuvo minėta. Per džiaugsmą ir pasitenkinimą į smulkmenas nebuvo kreipiama dėmesio. Neaiškumai taip ir praslinko nepastebėti.

Paskelbus nuteistuosius pavardėmis (Požėla, Giedrys, Greifenbergas, Čarnas), atsirado mūsų veikėjų, žinomų žmonių, kurie juos pažinojo, žinojo jų darbus, jų gyvenimą; ypač susirūpino dėl Giedrio. Profesorius Jurgutis dėl jo atsilankė pas Voldemarą.

Reikia pažymėti, kad Jurgutis ir Voldemaras buvo geri draugai. Jurgutis paprašė Voldemarą, kad Giedrys nebūtų sušaudytas. Jis buvo Lietuvai nusipelnęs. Jo dėka, Lietuva atgavo iš Maskvos dalį archyvų ir Čiurlionio kūrybą. Tais laikais tai beveik buvo neįmanoma. Giedrys buvo pažįstamas su Leninu ir išgavo jo parašą. Savo apsukrumu ir energija viską parvežė į Lietuvą. Tokio tautinio turto nieks neatgavo, nė Lenkija, nekalbant apie Latviją ir Estiją. Iš tikrųjų Giedrio Lietuvai pasitarnauta.

Draugiškai besikalbant, Voldemaras pasakė Jurgučiui:

— Tu, vyruti, nenusimanai politikoje. Nesupranti politikos.

Kada draugai išsiskyrė, Jurgutis suprato "politiką" ir ją išlaikė paslaptyje iki gilios senatvės. Prieš mirtį tą "politiką" pasakė savo mokiniui ir draugui J. Vaišnorui.

Kodėl grįžo Voldemaras?

1940 metų birželio mėnesį rusų tankams ir kariuomenei veržiantis į Lietuvą, Dekanozovas (Maskvos atstovas Lietuvai) paskambino telefonu į Prancūziją Voldemarui. Atvyko Voldemaras su žmona į Kybartus. Savo lagaminą buvo palikęs Eitkūnuose

viešbuty. Kybartuose, viešbutyje, jo jau laukė du rusų saugumo agentai. Čia jį paėmė, ir paėmė, kad net nevisi mūs taip vadinami "nacionalės" valdžios žmonės apie tai žinojo. Po daugel metų kai kurie aukštai sėdintieji prasitardavo apie Voldemarą, kad jis miręs Tarybų Sąjungoje. Buvęs išprotėjęs. Bet kur miręs, kokia mirtimi, ir dabar nieks nežino. Miręs po karo ar jam baigiantis, 1944 metais.

Voldemaras buvo neeilinis žmogus. Turėjo plačią vaizduotę, greitą orientaciją, didelį bagažą žinių, nepaprastą atmintį, gilų protą — tiesiog genialus žmogus, o taip lengvai patikėjo čekistui Dekanozovui. Buvo apgautas. Atvežė savo galvą į žvėries koserę.

Gundomi Jurgutis ir Vaišnoras

Voldemaras mirė ir 4 komūnarų paslaptį nusinešė į kapus. Taip turėjo būti. Bet čeka abejojo, ar kartais Voldemaras nebus prasitaręs savo draugui Jurgučiui. Pas Jurgutį ėmė lankytis "kultūros" darbuotojai. Reiškė jam neva pagarbą. Pasiūlė jam parašyti savo atsiminimus, kurie pagal jo norą nebūsią spausdinami; būsią padėti į archyvą.

Čia turiu pastebėti, kad tokius pasiūlymus yra senesnės kartos žymesni žmonės dauguma gavę. Kai kurie yra parašę. Nesvarbu, turinys galėjo būti ir nepriimtinas tarybinei santvarkai ar net priešingas. Dėl to nieks nenukentėjo. Bet kam tokia praktika, galime tik spėlioti.

Jurgučiui buvo pasiūlyta, kad parašytų su Voldemaru pasikalbėjimus apie 1926 metų įvykius. Jurgutis suprato, ko norima. Atsisakė, neatsimenąs. Čeka tuo nebuvo patenkinta. Žinojo, kad Jurgutis turi draugą, su juo susitinka. Tai J. Vaišnoras. Kreipėsi į Vaišnorą, kad jis parašytų archyvui savo atsiminimus. Vaišnoras kai ką yra "archyvui" parašęs. Tuo nepasitenkinta. Prašė, kad jis parašytų, ką jis yra girdėjęs iš Jurgučio pasakojimų apie pasikalbėjimus su Voldemaru. Vaišnoras atsakė, kad apie Voldemaro pasikalbėjimus iš Jurgučio nieko nesąs girdėjęs. Anksčiau, Jurgutis susitikdavęs Vaišnorą ir pasipasakodavęs, ko iš jo norima sužinoti.

Eina gandai, kad Jurgučiui ir Vaišnorui mirus, jų archyvus paėmė saugumas. Tikrai paėmė.

Kas buvo "keturi komūnarai"?

Po 1926 metų perversmo buvo suimta komunistų - bolševikų. Dabar Maskvai pasitaikė gera proga veikti savo naudai — atsikratyti nepageidaujamais. Atsiuntė į Lietuvą įgaliotinį agentą su visais planais. Su perversmine vyriausybe sutarė, kas bus teisiamas, kas neliestas. Naktiniu traukiniu buvo išlydėtas atgal į Maskvą. Kas jis buvo? Tikrai nežinoma.

Mirties sprendimai buvo paskelbti Požėlai, Giedriui, Grei-

fenbergeriui ir Čarnui. Požėla ir Giedrys buvo lietuviški bolševikai - komunistai, su žmonišku veidu. Galvojo lietuviškai. Jie kovojo prieš carizmą, už lietuvybę ir Lietuvos reikalus. Tokie komunistai raudonajai Maskvai netiko. Bet tuo laiku nušalinti juos nuo vadovavimo buvo neįmanoma. Jie daugiau buvo žinomi tamsiai masei.

Greifenbergeris — Suvalkijos vokietis — prūsas, materialistas. Čarnas — žydas, Balbieriškio miestelio rangovo ir lentpjūvės savininko sūnus. Jiems savų pinigų buvo maža. Reikėjo iš Maskvos daugiau gauti. Toki komunistai Maskvai nereikalingi. Pasitaikė gera proga jais nusikratyti.

Gyvatė ėda savo vaikus

Maskva, atsikračiusi Požėla, Giedriu, Greifenbergeriu ir Čarnu, gavo dvi naudas. Pirma, iš vadovybės nušalino nereikalingus, nepatikimus partinius. Jų vietas pavedė visai aklai Maskvai parsidavusiems rusofilams. Antra, ištiesė pamatą, and kurio stato savo "bažnyčią", t.y. sudarė neišsenkantį propagandos šaltinį. Jų vardais pavadintos mokslo įstaigos, fabrikai, gatvės, kolūkiai . . . Tvorų, sienų šūkiai jų vardais tepliojami. Statomi nevykę paminklai. Kaune, Vytauto prospekte pastatytas grupinis paminklas. Praeiviui sudaro įspūdį, kad keturi nelygaus girtumo draugai išgriūva iš karčiamos. Pasiskeryčioję, vėl traukia atgal į karčiamą. Atrodo, kad girčiausias veržiasi į karčiamą, o kiti lyg jį prilaiko. Kuriant grupę, gal ir turėta tas galvoje.

Požėlos žmona su vaiku išvyko į Rusiją, ieškodama laimės — rojaus; juk vyras žuvęs už jų reikalą. Jai buvo suteikta "laimė" — darbo lageryje. Vaikas buvo paimtas prieglaudon. Aišku, ten būtų žuvęs, bet yra žinoma, kad juo rūpinosi kažkoks žydas. Šiandien Požėlos sūnus gyvena Vilniuje. Atsimena tik truputį motiną.

Čia paminėti vardais žmonės yra visi mirę. Kad paslaptis liktų paslaptim, Dekanozovas buvo sušaudytas. Ir visgi paslaptis nėra palaidota. Štai ji jums . . .

Pasaulyje, gamtoje yra tik vienas sutvėrimas, kuris suėda gimusius savo vaikus. Tai gyvatė. Ir visgi ant žemės kamuolio gyvatės neišnyko. Jų pasaulyje daug.

Juo'tbė

Mielas skaitytojau, pastabas apie šį "Į Laisvę" numerį siųsk redaktoriui iki 1979.XI.15.

LIETUVOS PERSPEKTYVOS

politiniu ir kultūriniu požiūriu

Z. V. REKAŠIUS

Man skirtas uždavinys — pasidalinti mintimis apie Lietuvos perspektyvas. Galėtų kilti pagunda pabandyti papranašauti, kas atsitiks Lietuvoje, sakykim, per sekančius dešimtį metų. Tačiau sena (ir, mano nuomone, visai nebloga) tradicija yra gan negailestinga blogiems pranašams. Todėl aš stengsiuos savo svarstymus apriboti iškėlimu eilės politinių ir kultūrinių faktorių, kurie, mano nuomone, bus Lietuvai reikšmingi, o spėliojimus, kuria kryptim keisis krašto gyvenimas, stengsiuos palikti kiekvieno asmeniškai nuojautai.

Politiniai faktoriai

Pats svarbiausias iš visų politinių faktorių Lietuvos, kaip ir visų sovietų respublikų likimui, mano nuomone, yra *nacionalizmas*. Tiksliau sakant, tai nacionalizmo stiprėjimas, augimas, populiarėjimas beveik visose sovietų respublikose. Šiek tiek abejonių šiuo atveju kelia Gudija, nors ir ten, mano nuomone, anksčiau ar vėliau susiformuos aiškus gudų tautinis vienetas, skirtingas nuo rusų ir siekiantis nepriklausomybės.

Galima beveik būtų ginčytis, kad Lietuvos atveju ne nacionalizmas, o religija (Katalikų bažnyčia) yra svarbiausias politinis faktorius. Tačiau, man atrodo, kad tol, kol Lietuvos likimas stipriai rišasi su kitų sovietų respublikų likimu, visoms bendras reiškinys — nacionalizmas — laikytinas svarbesniu už katalikybę, kuri vaidina ir vaidins labai svarbų vaidmenį, bet tik Lietuvoje.

Nacionalizmas, arba nacionalinis klausimas, jau dabar Kremliui sudaro didelį galvosūkį. Reakcija į jį kartais rodo tam tikrų politikos prieštaravimų, net pasimetimo reiškinių.

Prieštaravimai tautybių klausimu politikoje pasireiškė jau pačioje pradžioje. Ieškodamas paramos caristinės imperijos tautinių mažumų tarpe, Leninas yra Rusiją pavadinęs tautų kalėjimu. Todėl po Spalio revoliucijos Rusija buvo perorganizuota į respublikų sąjungą. Rusų engiamoms tautoms atsirado galimybė steigt mokyklas, leist laikraščius, knygas gimtąja kalba. Vakarų komunizme tuo metu vyravo kosmopolitinės nuotaikos, neigiančios tautiškumą ir tautų egzistavimo prasmingumą. Ir naujojoje sovietų valstybėje iš rusų inteligen-

tijos didelę dalį įtakos perėmė žydai (ne nacionalistai - zionistai, bet kosmopolitai - komunistai). Tačiau vėliau žydų įtaka sumažėjo (ypač po 1938 m. valymų) ir jų propaguotas internacionalistinis valstybės modelis darėsi kaskart mažiau kosmopolitinis, o vis daugiau rusiškas. Ypač sustiprėjo rusiškos imperijos tradicijos II pas. karo metu (Kotuzovai, Suvorovai, Rusijos istorijos ir kultūros garbinimas).

Svarstant naujosios TSRS konstitucijos projektą, vėl pasirodė kosmopolitinės tendencijos (skatinimai panaikinti respublikas, kalbos apie tautų suartėjimą ir supanašėjimą, apie naują sovietinę tautą). Lietuvoje pagrindinis šitokios kosmopolitinės politikos propaguotojas yra *Komunisto* redaktorius G. Zimanas (tarp kitko, skrupulingai vengiąs parodyti savo žydišką kilmę ar priklausomumą žydų tautai). Šitokios kosmopolitinės tendencijos jautėsi ir kaikuriose L. Brežnevo kalbose (pav. užuominos apie naują sovietinę naciją). Tačiau konstitucija respublikų ne tik kad nepanaikino, bet nedrįso net padaryti menkiausių struktūrinių pakeitimų. Pavyzdžiui, 4 mil. totorių autonominė respublika nebuvo pervesta į sąjunginę, nors 1 mil. estų turi ne autonominę, o sąjunginę respubliką. Kitas anachronizmas — Karelijos auton. respublika, kuri niekuo nesiskiria nuo Rusijos, o karelai ten besudaro tik nežymią mažumą. Logiška būtų buvę šią respubliką paversti autonomine sritim. Tokių pavyzdžių, kur nesiryžta daryti net menkiausių, kad ir labai pribrendusių, konstitucinių pakeitimų, liečiančių tautybes, yra ir daugiau. Iš antros pusės, Kaukazo respublikoms ėmus protestuoti dėl bandymo jų kalboms atimti valstybinės kalbos teises, valdžia kapituliavo. Tuo tarpu kitų respublikų kalbos (jų tarpe ir lietuvių) tokių teisių neturi.

Tuo pačiu metu nuo 1975 m. sovietų spaudoje buvo vykdoma propagandinė akcija už rusų kalbos mokymo ir vartojimo nerusiškose respublikose stiprinimą. Tai buvo daroma tokia terminologija, kuri skatino didžiavalstybinį rusišką nacionalizmą (imperializmą). Pav., sakoma ne "rusų kalba", bet "didžiosios rusų tautos kalba", "kalba, kuria kalbėjo Leninas" ir pan. Dar daugiau, pernai keliose respublikose valdžia surengė keistos sukakties — 325 m. nuo Ukrainos įjungimo į Rusiją — minėjimą. Tai buvo aiškus ženklas, kad valdžia tęsia senosios Rusijos imperijos tradicijas ir kad nerusų tautos turi su tokia politika susitaikyti. Žodžiu, tai buvo ryški apeliacija į rusiškąjį šovinizmą. Tačiau, šių metų gegužės mėnesį Lietuvos KP sekr. P. Griškevičius jau nei vienu žodeliu nebeužsimena apie rusų tautos ar kalbos ypatingą reikšmę, o ragina visų pirma mokytis lietuvių kalbos, primin-

damas, kad reikią mokytis ir rusų ir užsienio kalbų. O, be to, Griškevičius reikalauja partijos aktyvą gerbti kiekvienos tautos nacionalinį orumą. Tai, mano nuomone, yra labai aiški apeliacija ne į rusiškąjį, o į lietuviškąjį nacionalizmą.

Šitokių prieštaravimų priežastis detaliai išaiškinti sunku. Atrodo, kad pačioje valdžios viršūnėje esama stipraus netikrumo jausmo dėl tolimesnės politikos, nes rusai, pagal šių metų gyventojų surašymo duomenis, atrodo, gali nebesudaryti pusės visų SSSR gyventojų.

Pažymėtina dar ir tai, kad, matydama rusų nuošimčio mažėjimą Sąjungos gyventojų tarpe, valdžia ėmėsi propaguoti didesnes šeimas ir svarstyti ekonominių priemonių panaudojimą gimstamumui skatinti.

Religinis faktorius iki šiol atrodė svarbus ir reikšmingas tik krašto viduje, kaipo tautos laikysenos formuotojas. Ypač reikšmingas šiuo požiūriu yra *LKB Kronikos* leidimas ir valdžios bei saugumo nepajėgumas jos likviduoti. Priešingai, pogrindžio leidinių kaskart daugėja (*Aušra, Aušrelė, Dievui ir Tėvynei, Laisvės šauklys, Problemos, Alma Mater* ir t.t.) ir dauguma jų yra katalikiški. Juose atsispindi kartais liberalesnės, o kartais ir labai netolerantiškos klerikalinės pažiūros.

Paskutiniu metu tačiau žymiai suaktualėjo religinis faktorius ir geografiniai platesne prasme. Visų pirma, sėkmingos Irano pastangos išsivaduoti iš JAV imperializmo davė naują impulsą islamo religiniam nacionalizmui. O kad islamo įtaka svarbi ir kituose islamiškuose kraštuose, rodo gan sėkmingos religinių Afganistano sluoksnių pastangos sustabdyti politinę sovietų ekspansiją. Tai verčia sovietus vesti daug atsargesnę politiką islamiškose Užkaukazės sovietinėse respublikose.

Kitas sovietų politikai labai neparankus faktas, verčiąs keisti ar bent žymiai modifikuoti politiką Katalikų bažnyčios atžvilgiu, yra lenko kardinolo Wojtylos išrinkimas popiežium. Tai rodo ir gan greitas sovietų užsienio reikalų ministerio Gromyko vizitas pas naujai išrinktą popiežių ir labai dramatiškas popiežiaus vizitas Lenkijoje, o taip pat ir gandai apie kardinolo laipsnį vyskupui Julijonui Steponavičiui — katalikų pasipriešinimo prieš sovietų valdžią Lietuvoje simboliui. Garsusis Stalino retorinis klausimas — "O kiek gi divizijų turi popiežius?" staiga įgavo gan nelauktą atsakymą. Bent jau Lenkijoje visos divizijos šiuo metu yra popiežiaus pusėje . . .

Lietuvoje Katalikų bažnyčios įtaka irgi smarkiai sustiprėjo. Didelė dalis gyventojų galėjo stebėti popiežiaus vizitą televizijos laidose iš Lenkijos. O tai reiškė labai aiškų ir akivaizdų komunistinės valdžios pralaimėjimą ir be-

jėgiškumą. Atrodo, jog gandai apie kardinolo kepurę namų arešte Žagarėje izoliuotam vysk. Steponavičiui taip pat yra sovietus į defenzyvinę padėtį pastatantis politinis Vatikano ėjimas. (Atrodo, jog gandai greičiausiai teisingi, tačiau net ir priešingu atveju į Lietuvą buvo jau atkreiptas labai plačių pasaulio sluoksnių dėmesys).

Defenzyvinė partijos laikysena paskutiniuoju metu atsispindi ir sovietinėje Lietuvos spaudoje. Jau minėtoje Griškevičiaus kalboje prisiminimui apie ateistinį darbą skirtas vos vienas sakinys. Palyginus tai su anksčiau tokiose kalbose buvusiu dėmesiu ateizmui arba palyginus su toje pačioje kalboje parodytu dėmesiu nacionalistiniams klausimams, toks nenoras erzinti tikinčiųjų irgi rodo posūkį į švelnesnę politiką Bažnyčios atžvilgiu.

Kiek tai liečia nuotaikas krašte, tai katalikų rezistencijos vaidmuo man atrodo gan prieštaringai. Iš vienos pusės, ryžtas, bekompromisinis savo teisių gynimas, gausėjanti pogrindžio spauda atrodo gan įspūdingai. Nėra jokios abejonės, kad po to kai buvo likviduotas ginkluotas pasipriešinimas (partizanai) krašte, pasyvaus pasipriešinimo vadovavimas perėjo į katalikų rankas. Taip pat labai aiškiai matyti, kad tas rezistencinis, kietos ir valdžiai nepataikaujančios politikos šalininkų sparnas katalikuose nerodo jokių silpnėjimo ar išsisėmimo ženklų. Greičiau priešingai.

Iš antros pusės, šitame labai įspūdingame katakombiniame katalikų sparne pasigirsta kartais panikos ar, tiksliau sakant, desperacijos balsų, a là "praradom jaunimą", "kunigų seminarija saugumo rankose", "valdžios agentai vyskupų tarpe" ir pan.

Žiūrint iš tolo ir kasdien nesusiduriant su tenykščio gyvenimo nemalonumais, galima ir į šiuos klausimus pažvelgti ne taip emociškai, kaip kad žvelgtume būdami tenai. Taip, iš tolo žiūrint, atrodo, jog panikos balsams apie agentus bažnyčios hierarchijoje, infiltravimą ir pan. nėra pagrindo. Tai paneigia jau pats *LKB Kronikos* egzistavimo faktas. (? Red.). Saugumas juk deda labai daug pastangų. Nekatalikiškus opozicinius leidinius likviduoti saugumui sekasi daug geriau (plg. *Varpo*, *Laisvės šauklio* likvidavimą). Pagrindas desperacijai katalikų kunigų tarpe, man atrodo, slypi visai kitur. Bažnyčia Lietuvoje pergyvena daugelį tų pačių krizės simptomų, kurie pastebimi ir Vakaruose. Tik Lietuvoje dėl skirtingos Bažnyčios padėties tie simptomai pasireiškia kitokiomis formomis. Būtent, jeigu Lietuvoje pogrindžio Bažnyčia demonstruoja tas pačias stipriąsias religijos puses, kurios katalikybei būdingos dar nuo katakombų laikų, tai tas kietasis "katakombininkų" branduolys nėra labai didelis. Tuo tarpu masėse pastebimi labai ryškūs

nureligėjimo ženklai. Pvz., labai didėja skyrybų skaičius:

metai	santuokos	ištuokos
1940	28443	-----
1950	23246	625
1960	28144	2364
1965	24907	2611
1970	29915	6918
1975	29609	8987
1977	30700	10298

Tai kelia natūralų klausimą, o kiek gi krašte yra tikinčiųjų katalikų? Prieš kiek laiko vysk. V. Brizgys *Aiduose* tuo klausimu paskelbė labai optimistinį straipsnį, kuriame nurodė oficialią sovietų valdžios statistiką, pagal kurią tikinčiųjų skaičius Lietuvoje tebėra maždaug toks pat, koks jis buvo iki 1940 metų. Tačiau atrodo, jog autorius bus šiuo atveju savo informacijos šaltinį blogai supratęs, nes jokios oficialios tikinčiųjų statistikos Sovietijoje nėra ir negali būti, nes nėra tos rūšies gyventojų apklausinėjimų (bent kiek platesnės apimties) ir gyventojų surašinėjime nėra klausimų apie religines pažiūras ar priklausomybę.

Daug atsargiau tikinčiųjų skaičiaus klausimą nagrinėja prof. V. S. Vardys 1978 m. pasirodžiusioje knygoje *The Catholic Church, Dissent and Nationality in Soviet Lithuania*. Šią knygą pravartu pasiskaityti dar ir dėl kitos priežasties. Joje labai tiksliai atsispindi Lietuvos katalikų (ypač pogrindžio spaudos) pastangos sutapatinti lietuvybę su katalikybe. Tai, man atrodo, irgi yra tam tikros desperacijos katalikų aktyvistų tarpe išraiška. Šitokią išvadą man siūlo sekanti analizė.

1. Lietuvybės padėtis krašte nėra bloga. Apie bet kokį gyventojų nutautėjimą ar surusėjimą negali būti nei kalbos. Galima netgi kalbėti apie priešingą tendenciją: mišrių šeimų vaikų dauguma apsisprendžia už lietuvybę, atlietuvėja sulenkėję Vilniaus krašto lietuviai ir grįžę iš Rusijos senieji surusėję Rusijos lietuviai.
2. Nors Lietuvos bažnyčios sekmadieniais pilnos tikinčiųjų, kunigų, o tuo pačiu veikiančių bažnyčių skaičius mažėja. Tai rodo ir tikinčiųjų mažėjimą, ypač miesto, inteligentijos tarpe.
3. Katalikybė todėl ieško užuovėjos tvirtesnėse pozicijose esančiame nacionalizme.

Toks tautybės sutapatinimas su katalikybe, netolerantiškas reikalavimas visiems lietuviams būti katalikais (*Aušra*, *Aušrelė* ir t.t.) bei fanatiškas ateizmo ir netikėjimo sutapatinimas su nemoralumu ir nusikaltimu prieš tautą man, kaip ir kaikuriems Vakarus pasiekusiems disidentams, kelia nerimą, kad toks aštrus tautos poliarizavimas didesnių politinių pakitimų atveju gali sukelti daug bereikalingo kraujo praliejimo, kaip kad buvo 1941 m.

Išeivija šiuo klausimu turėtų suvaidinti žymiai aktyvesnį moderuojantį vaidmenį.

Kompartijos subiurokratėjimas yra dar vienas politinis faktorius, kuris jau ir dabar krašto gyvenimui turi lemiamos įtakos. Ypač ryškiai šis subiurokratėjimas atsispindi tenykštėje spaudoje.

Šis subiurokratėjimas reiškiasi įvairiai. Visų pirma, biurokratija Sovietijoje yra tapusi institucija — valdžios saugoma ir globojama. Gyventojas, santykiaudamas su biurokratinėmis institucijomis, jaučiasi bejėgis, tuo tarpu spauda lūžta nuo pranešimų apie savo tarnybinę padėtį piktnaudojančius biurokratus. Labai aiškiai matosi administracinio teismo reikalingumas — teismo, į kurį galėtų kreiptis piliečiai ir kuris galėtų bausti savo padėtį piktnaudojančius biurokratus. Tačiau tokios įstaigos ne tik kad nėra, bet niekas spaudoje nedrįsta net užsiminti apie jos reikalingumą. Yra, tiesa, arbitražas, kuris sprendžia tarp atskirų įmonių iškylančius ekonominius ginčus, tačiau įstaigų ar įmonių vadovų ginčų su piliečiais ši institucija nesprendžia.

Biurokratams yra dargi savotiškos privilegijos, net ir atsakomybės prieš įstatymą atveju. Beveik visą valdančiąją klasę sudaro komunistų partijos nariai. O partija savo nariams yra paskelbusi tam tikras privilegijas prieš įstatymus. Būtent, yra visa eilė atvejų, kai už tą patį nusikaltimą partijai nepriklausančius baudžia teismas, tuo tarpu partijos nariai baudžiami partine bausme (o kokios tos "partinės bausmės", spauda neskelbia). Kadangi tik išimtinais atvejais partija leidžia savo narius bausti paprastame teisme, partinė bausmė reiškia ne ką kitą, o skirtingą, privilegijuotą biurokratijos traktavimą net prieš įstatymus.

Dar vienas subiurokratėjimo pavyzdys, tai pareigoms, ordinams, titulams ir apdovanojimams skiriama reikšmė. Spaudoje net ir menkiausio straipsnelio autorius pristatomas su jo pareigų, nuopelnų, apdovanojimų išvardijimu. Kai retkarčiais pasitaiko koks nors skaitytojo laiškas, kurio autorius darbininkas, tai net psichologiškai tai sukelia nuostabą, lyg čia žmogus būtų pakliuvęs ne į savo vietą. Tiesiog neįtikėtina, kad šitokią "aristokratišką" atmosferą būtų sukūrusi revoliucinė partija, kuri dar taip neseniai lygybės vardan panaikino visus luomus, titulus, privilegijas, karininkams nuplėšė antpečius, o vienytis šaukė pasaulio proletarus.

Komunistų partija yra praradusi bet kokį norą diskutuoti, ginčytis, įrodinėti, žodžiu traukti žmones į savo pusę intelektualinio dialogo priemonėmis. Tiesa, veikia profesionalų aptarnaujama milžiniška propagandinė mašina, tačiau jos "gamyba" yra tiek standartizuota, kad progų protui pamankštinti ten nėra. Diskusijas ir įrodinėjimą yra pakeitusi labai standartizuota visuomeninio gy-

venimo "liturgija". Tai ir žmonių pavardžių išrikiavimas tinkama eilės tvarka, standartizuotos pagarbos pareiškimo frazės, ceremonijos ir panaši reklaminė butaforija. Iš antros pusės, vadovaujančiosios klasės atstovai yra visiškai nuasmeninti. Spaudoje nėra jokios informacijos apie partijos vadų šeimą, laisvalaikį, kasdienybę, lygiai kaip kad nėra užuominų nei apie speckrautuves, specligonines, privilegijuotas buitines sąlygas ir patarnavimą.

Visa tai tėra tik simptomai vieno bendro bruožo — partiją ir vandalčiąją klasę sudaro nebe idealistai komunistai, marksistinės pasaulėžiūros tikintieji, o valdininkai ir tarnautojai, funkcijas atliekantieji ne iš įsitikinimo, bet iš noro būti privilegijuotoje valdančiosios klasės padėtyje.

Visa tai, man atrodo, būtų svarbu suprasti išeivijai, nes dar dažnai pasitaiko jos tarpe baiminimosi dėl galimybės, santykiaujant su Lietuva, ypač su jos valdančiąja klase, užsikrėsti komunizmu. Tai panašu netikinčių kunigų apaštalaujamos religijos baimei.

Iš kitos pusės Lietuvai (ir aplamai SSSR) šitokia padėtis reiškia, kad galimybė, jog valdžia imtųsi drastiškų priemonių kovoje su liberalėjančia visuomene, kaskart mažėja. Priešingai, tai reiškia, jog liberalėjant visuomenei, turėtų liberaléti ir jos biurokratinės institucijos.

Kultūriniai faktoriai

Kalbant apie kultūrinius faktorius šiandieniniame Lietuvos gyvenime galima būtų pravesti eilę paralelių tarp kultūros ir politikos. Ir tai visai nenuostabu, nes sovietinėje sistemoje kultūra, kaip ir visos kitos gyvenimo sritys, yra pajungtos tarnauti politikai.

Vienas iš tokių kultūrinių reiškinių, analogiškas kompartijos subiurokratėjimui politikoje, yra labai aiškiai matomas, nors ne taip lengva jam surasti pavadinimą. Tai savotiškas atsitraukimas ideologinėse pozicijose — tai *ištikimybės* partijos politikai pakeitimas *nepriešiškumo* reikalavimu. Šiuo metu jau nebereikalaujama iš kūrėjo tarnauti komunizmo statybai, partijos programai ir pan. Vietoj to, labai smarkiai įvairiomis priemonėmis iš rašytojų, dailininkų ir kitų kultūrininkų išspaudžiami duokliniai pareiškimai ar kūrinėliai. Ir tai daroma gan nesubtiliai, visai nesijaudinant, kad tokias duokles galima lengvai atpažinti ir kad jų neseka tolimesni panašios nuotaikos darbai. Svarbu, kad sutikdamas padaryti tokią duoklę kūrėjas išrikiuotų save iš potencialių antikomunistinių ar disentinių pozicijų, nors ir neįsirikiuodamas į komunistines.

Geriausias šitokio duokliškumo pavyzdys — demonstratyviai išspausdintas E. Matuzevičiaus "leniniškas" eilėraštis po to, kai jis

buvo pristatytas respublikinei premijai, ir kai dar tos premijos nebuvo gavęs.

Kitas kultūriniame krašto gyvenime svarbus reiškinys — tai *socialistinio realizmo kūrybinių varžtų erozija.*

Socialistinį realizmą, nežiūrint visų pseudomoksliškų bandymų "sufilosofinti" jo definiciją, galima apibūdinti labai paprastai. Tai 1. reikalavimas kūryboje *suprantamumo* (menas priklauso liaudžiai, taigi turi būti ir suprantamas liaudies masėms, o liaudį atstovauja partija) ir 2. reikalavimas kūryboje talkininkauti *partijos politikai* (realizmas turi būti "socialistinis").

Socialistinio realizmo erozija reiškiasi keleriopai. Literatūroje, pav., vieni rašytojai atvirai pasisako prieš varžtus ir nurodymus, kaip vieną ar kitą gyvenimo ar istorijos reiškinį rašytojas turi interpretuoti (Mikelinskas). Kiti (pav. Geda, Juškaitis) užsispyrę rašo beveik nesuprantamą poeziją, tik protarpiais įterpdami vieną kitą lengvai suprantamą mintį. Įdomiausi socialistinio realizmo erozijos atvejai, bent man, būna tada, kai kūrėjas, vietoj bandęs išeiti bent truputį "už" ar "anapus" socialistinio realizmo rėmų, ima savo kūryboje soc. realizmą taikyti tiesiog skrupulingu sąžiningumu, pav. J. Avyžiaus *Chameleono spalvų* romanas. Partijos kultūrinės politikos atstovai ir aiškintojai tokiais atvejais atsiduria ironiškai puritoniškose pozicijose. Labai panašiai tokiais atvejais atsitinka ir su ideologiniais literatūros prievaizdomis išeivijoje (a là Maceinos - Kairio dialogas *Tėviškės Žiburiuose).*

Kadangi, mano nuomone, socialistinis realizmas tautos kultūrai yra žalingas ir ne dėl kokių nors politinių ar ideologinių priežasčių, bet todėl, kad ortodoksiškas jo taikymas kultūriniame gyvenime neišvengiamai veda į kultūrinį primytivizmą, tai šitokia jo erozija kultūriniu požiūriu teikia daug vilčių. Bent jau iš to 50-ties metų atsilikimo kai kuriose meno ir literatūros srityse baigiama išsivaduoti.

Dar vienas svarbus kultūrinis faktorius — *švietimo sumasinimas.* Jau dabar vidurinis mokslas yra *privalomas,* o aukštesnysis — beveik visuotinis. Aukštosiose mokyklose studijuoja virš 60,000 studentų. Tai veda prie dviejų Vakarų pasauliui būdingų reiškinių:

1. švietimo lygio kritimo (nors būtina pabrėžti, jog švietimo lygis kol kas dar tebėra *labai aukštas),*

2. eventualaus inteligentijos pertekliaus ir fizinio darbo darbininkų stokos (ypač žemės ūkyje).

Inteligentijos pertekliaus kol kas dar nėra. Tačiau pastebimas kitas su tuo susijęs reiškinys — lietuvių nuošimtis inteligentijoj

KEISTINA POLITINĖS VEIKLOS KRYPTIS

VILIUS BRAŽĖNAS

Nežinia, kas pavojingiau asmeniui ir tautai — tikrovės nežinojimas ar nenoras ją atpažinti. Pirmoji negerovė bent atleistina ir atitaisoma, jei nežinojimas nėra tik intelektualinio tingumo ar snobizmo pasėka. Antrasis atvejis gal geriau suvokiamas tik psichologams. Aleksandr Solženicyn, apsižvalgęs Vakaruos, priėjo teisingos išvados: "Ne! Vakarai neturi jokių sunkumų suprasti padėtį. Jie tik serga troškimu nežinoti". Atrodo, jog tai tinka ir gerai daliai mūsų išeivijos.

Neabejotina, jog kai kurių esminių faktų nežinojimas ar geopolitinės padėties nesuvokimas yra buvęs priežastimi tautų, jų tarpe ir mūsų tautos, klaidingos politinės linijos užėmimo, klaidingų žingsnių padarymo ar susilaikymo nuo teisingų sprendimų. Mūsų geopolitinės pažiūros į II Pasaulinį karą, pavyzdžiui, matomai buvo paremtos tvirtu įsitikinimu, kad laisvųjų kraštų vyriausybės atstovavo ir vykdė piliečių valią ir galvoseną, kurią pažinome kaip patriotinę, idealistinę, pasisakančią už laisvę. Turbūt mažai kas abejojo, kad Vakarų vyriausybės vedė kovą už kraštų nepriklausomybę, už tautų laisvę, už žmonių apsisprendimo teisę, skelbiamą Atlanto Chartoje. Tarsi iš išsigelbėjimo ir šiandien dar išeivių politinė veikla remiama ana naivia galvosena, nebojant to, kad, pradedant Atlanto Chartos skelbtų idealų nuskandinimu Atlante, prieš mus atsistoja vis nauji ir vis ryškesni įrodymai, jog tikrovė sako visai ką kitą. Todėl jau seniai turėjome prižiūrėti savo politinę galvoseną ir pagal tai pakeisti politinę veiklą. Komunizmo pavergtų kraštų išeivijai, jei ji tikrai siekia to, ką ji skelbiasi siekianti, būtina, kad nematantieji pamatytų tikrovę, gi matantieji išdrįstų pagal ją veikti.

Jeigu būtų žinota, kas tikrumo-

žymiai didesnis negu darbininkijoj, proporcingai didesnis už rusų, o daug didesnis už lenkų nuošimtį.

Redakcijos pastaba

Pritardami autoriaus pagrindinėm išvadom, kad Sovietų Sąjungos aižėjimo procesas vargu besustabdomas, stipriai abejojame kai kuriomis jo siūlomomis okupuotos Lietuvos gyvenimo faktų interpretacijomis, ypač jo samprotavimų išvadomis apie Katalikų bažnyčios padėtį bei katalikų vaidmenį tautos pasipriešinime okupacijai. Lietuvos tikrovę pažinti mums gyvybiškai svarbu, tad tikimės tolimesnių ta tema svarstymų.

je laukia Sibiro tremtyje, Baisiojo Birželio savaitės dienomis ir naktimis nedaug būtų sėdėję namie rezignacijoje ar paklusniai lipę į sunkvežimius, (net turistiškai užsikabinę foto aparatus ant kaklų! . . .), su raminančia mintimi, kad "žmonės visur gyvena, gyvensime ir mes . . .".

Jeigu būtų žinota apie Atlanto Chartos klastą ir apie iš kalno paruoštus Jaltos ir Potsdamo planus, mūsų rezistencija okupacijų metu būtų buvusi kitokio pobūdžio. Bent jau nebūtų laukta šiaip jau logiškos Vokietijos kapituliacijos Vakaruose priėmimo ir nebūtų tikėtasi, kad Vakarai neužleis Sovietam užgrobti Europos širdies. Daugybė "laikinai" pasitraukusių iš tėviškės nebūtų lūkuriavę Rytų Vokietijoje ir taip praradę laisvę bei gyvybę. Nėra abejonės, kad grįžtančio raudonojo teroro pasėkoje vistiek būtų kilęs partizaninis karas, tačiau jis bent jau nebūtų pasibaigęs su tragiškai didžiu kartėliu, nesulaukus kovojantiems tada tikrai įtikėtos Vakarų paramos.

Šiandien kai kas imantriai šaiposi iš VLIKo vadovų V. Europoje pokarinių vilčių netrukus grįžti laisvon Tuvon. Tačiau vargu ar kuris iš dabartinių pašaipuolių anuomet buvo girdėjęs ar sapnavęs apie "vieną pasaulį", "pasaulinę vyriausybę", "naujo pasaulio santvarką" sukurti pasišovusių internacionalistų ateities planus ir jų įtaką į karo vedimą ir pokarinę Vakarų politiką. Jei tai buvo pateisinama pokarinėmis dienomis, nebepateisinama šiandien, kada ne tik istorijos faktai, bet ir juos paryškiną dokumentai yra prieinami.

Nesibaidą realybės gali lengvai sau ir kitiems įrodyti, kad, pavyzdžiui, JAV užsienio politiką ir šiandien dar planuoja, vykdo, manipuliuoja ir propaguoja tie patys sluoksniai, kurių dėka Lietuva, tarp kitų valstybių, prarado nepriklausomybę ir mūsų tauta apie trečdalį narių aukomis. Tų pačių "vieno pasaulio" kūrėjų planų vykdymo pasėkoje Sovietų Sąjunga buvo iškelta į pasaulinę grėsmę Vakarų, ypač JAV, finansų, maisto, technologijos ir politinio prestižo pagalba. Tuo pačiu metu Vakarai buvo priversti atsitraukti iš visų strateginių pasaulio pozicijų, jas praktiškai užleisdami komunistams. Raudonosios tironijos plėtimuisi palengvinti ir paspartinti JAV politinė bei ekonominė galia buvo panaudota nuversti vieną po kitos JAV-bėms draugiškas prieškomunistines vyriausybes.

Kaip šis istorijos vyksmas atsispindi dokumentuose ir jų tyrinėtojų raštuose? Sovietų technologijos ekspertas, tarptautinių dokumentų tyrinėtojas bei eilės knygų autorius Anthony C. Sutton 1973 metų "Washington and Lee Commerce Review" Vol. 1, rašo:

"Per visą penkiasdešimt trijų metų laikotarpį, nuo 1917-tų iki 1970 metų, vyravo atkakli,

galinga, aiškiai nenusakoma jėga, Vakaruose veikianti (technologijos) pervedimo kryptimi... Tikrumoje, turint mintyje agresyvų Sovietų paskelbtų pasaulinių tikslų pobūdį, tokia politika atrodo nesuprantama, jeigu Vakarų tikslas yra išlikti nepriklausomų, nekomunistinių kraštų sąjunga.

"Chicago Tribune" rašytojas Willard Edwards 1962 metų birželio mėnesį pateikė skaitytojams susumuotą oficialų Kennedžio administracijos dokumentą, įrodantį, kad nei pasaulio laisvei nei Amerikos saugumui nepasitarnaujančia politika planuojąs elitas visiškai nesiskaito su JAV piliečių nuomone. Dokumentą paruošė Walt Whitman Rostow, valstybės departamento politikos planavimo štabo pirmininkas:

Bet kurios krizės su Rusija atveju turi būti nekreipiama dėmesio nei į kylančias įtampas, nei į mūsų sąjungininkų ar Amerikos nuomonės maldavimus. Turi būti išvengta pagundos prailginti ar praplėsti bet kurią krizę, siekiant pažeminti ar pastatyti į keblią padėtį sovietus pasaulio akyse. Yra siūlomas švelnus satelitinių kraštų traktavimas. Nedarytini jokie oficialūs jų režimų puolimai, nežiūrint kokia bebūtų provokacija; net jų kritika turėtų būti sušvelninta. Tuo pačiu metu Vakarų Europa turėtų būti paskatinta į artimesnį bendravimą su satelitais ir jiems pagalbos teikimą.

Toliau tas pats dokumentas siūlo ne tik nesigynimo privalumą Amerikai, bet net ir pačios Amerikos, kaip nepriklausomos valstybės, panaikinimą:

Teisėtas tautinis siekis yra atimti iš visų kraštų — įskaitant JAV — teisę naudoti žymią jėgą saviems interesams apginti. Kadangi ši įsisenėjusi teisė yra krašto suvereniteto šaknis ir pagrindas tarptautinės jėgos arenai egzistuoti, Amerikos interesai reikalauja, kad būtų siekiama panaikinti nepriklausomybę (nationhood), kaip ji lig šiol buvo istoriškai suprasta.

Dabartinis JAV užsienio politikos formuotojas Zbigniew Brzezinski 1970 m. išėjusioje knygoje "Between Two Ages" patvirtina tą pačią galvoseną: "Amerika šiuo metu pergyvena naują revoliuciją, kuri atidengia faktą, jog ji yra savo atgyvenusi..." Ten pat Brzezinski siūlo laipsnišką perėjimą į "tautų bendruomenę... per visą eilę netiesioginių ryšių, ir su dabar išvystomu tautinės nepriklausomybės apribojimu".

Kad neabejotume, kokios tautų bendruomenės siekiama, toje pat knygoje Brzezinski pareiškia:

Marksizmas, liaudyje paskelistas komunizmo forma, atstovauja didžiulei pažangai žmogaus sugebėjime įprasminti sąryšį su šiuo pasauliu.

1963 metais JAV piliečių mokesčių pinigais paruoštas J.V. Ginklų Kontrolės ir Nuginklavi-

mo agentūros dokumentas sako:

Ar prisipažinsime, ar ne, mes begalo daug laimime iš sovietų policinės sistemos sugebėjimo išlaikyti tvarką ir ramybę tarp maždaug 200 milijonų rusų ir kitų milijonų žmonių satelitų kraštuose . . .

Net ir tie, kurie vengė informacijos, gaunamos "dešiniųjų ekstremistų" leidiniuose, galėjo išskaityti įspėjimą net tokiame "New York Times", kuris jau 1961 rugpiūčio 16 d. vedamuoju pareiškė:

Mes turime siekti prieškomunistiniųsukilimąatgrasymo,kraujo praliejimui ir karui išvengti. Nežiūrint savų principų, mes turime susigyventi su blogiu, jeigu tai darydami mes net padėsime stabilizuoti begriūvančius komunistinius rėžimus, kaip Rytų Vokietijoje, ir gal būt net išstatysime laisvės tvirtoves lėtai mirčiai nuo užsmaugimo.

Kennedžio administracijoje buvęs valstybės pasekretorius, ligi šiol dar laikomas vienu iš įtakingiausių asmenų užsienio politikos formavime, George W. Ball, dar būdamas anose pareigose, pareiškė:

Nedarytina nieko, kas pastatytų pavojun ryšius tarp šio krašto ir komunistų. Komunizmas niekad neminėtinas kaip priešas. Ir, pagaliau, šis kraštas nesiekia pergalės šaltajame kare. Jungtinės Valstybės jokiomis aplinkybėmis komunistinės taktikos neturėtų vadinti 'brutalia', ar naudoti žodį 'vergija', kalbant apie komunistų užimtus kraštus.

Jau minėtasis Anthony C. Sutton Nixono prezidentavimo laikais parašytoje knygoje "National Suicide: Military Aid To The Soviet Union" šitaip susumuoja padėtį:

Trumpai paėmus, visų prezidentų administracijos, nuo Woodrow Wilson iki Richard Nixon, vykdė dvipartinę užsienio politiką sustiprinti Sovietų Sąjungą. Ši politika yra neskelbiama. Tai yra tautinės savižudybės politika.

Tai tik maža dalis tos mozaikos, kuri pateikia ištisą, prieš laisvę, tautų apsisprendimą ir net šiandien plačiai linksniuojamas žmogaus teises vedamos Vakarų politikos vaizdą. Todėl vargu ar betenka net statyti klausimą: ko mes asmeniškai, o taip pat Lietuva, Amerika ir visas kitas laisvasis pasaulis gali tikėtis iš tokios politikos planuotojų bei vykdytojų ateityje ir kur, pagaliau, net vos už kelių metų, tokia politika gali nuvesti pasaulį. Neturėtų būti jokios abejonės, kad planuotojai ir planų vykdytojai, kurie siekia "stabilumo" sovietų kolonijose ir tiki, kad "tautinės valstybės", nepriklausomi kraštai, yra senos atgyvenos, širdyje tik juokiasi iš mūsų demaršų ir memorandumų Lietuvos nepriklausomybės reikalu, nors jie dar ir pratęstų savo vis mažiau ką pasakančius pareiškimus apie "nepripažinimą". Todėl privalo-

me rimtai pastatyti klausimą: kodėl mūsų politinė veikla, kaip atrodo, yra paremta įsitikinimu, jog mes galime ko tai gero susilaukti iš šių šiandien JAV užsienio politiką vairuojančių sluoksnių, ir tik iš jų?

1979 gegužės mėnesį lietuviškai žinybai ir visuomenės veikėjams išsiuntinėjau memorandumą su dviem straipsniais, tilpusiais Šiaurės Amerikos spaudoje: "Let's Stop This Hypocricy" — Lubor J. Zink iš "Toronto Star", paskelbtas Kanados "Speak Up", 1979 kovo mėnesį, ir "Second Yalta Betrays Captive Nations", Thomas A. Lane straipsnis, paskelbtas "The Wanderer", 1974 liepos 18 numeryje. Esmėje ir amerikietis Thomas A. Lane, ir kanadietis Lubor J. Zink stebisi komunizmo aukų, išeivijos vadovų, nesugebėjimu ar nenoru matyti, kad jie yra ciniškų politinių partijų "vedžiojami už nosies". T. Lane net teigia: "*Pavergtoms Tautoms vienintelė viltis yra JAV užsienio politikos "krypties pakeitimas"*. Kanadietis L. Zink apgailėdamas nurodo, kad (Kanados) Baltų Federacijos atstovai, "*keliaklūpščiauja prieš vyriausybę, kuri, benaudodama pamaldžias klišes apie žmogaus teisių visuotinumą, ugdo draugystę su režimu, kurs naudoja pačias žiauriausias priespaudos priemones ilgoje žmogaus teisių prislėgimo istorijoje*". Panašios mintys jau senokai buvo ne vieno keliamos ir mūsų pačių spaudoje. Tai buvo ir pagrindinė mano knygos "Sąmokslas prieš žmoniją" atsiradimo priežastis. Tačiau įdomiausia tai, kad visai neseniai panašią pažiūrą į mūsų išeivijos politinę veiklą paskelbė ir okupuotos Lietuvos pogrindžio spauda.

Gaila, kad prie minėtojo savo memorandumo negalėjau prijungti (nes neturėjau po ranka) "Aušros" Nr. 14-me paskelbto straipsnio "Prekyba tautomis". Birželio 20 "Draugas" jį paminėjo vedamuoju "Lietuvos pogrindžio atviras žodis Vakarų valstybėms", kuris gal labiau nukreiptas į mūsų išeivijos veiksnių vadovybes. Straipsnio autorius *Lituanus*, išminėjęs visą eilę Vakarų politikos ėjimų, pastebi, kad "*Vakarai ir rusų komunistai prekiauja tautomis*". Net ir "kongreso ir senato posėdžius, kur šlovinami lietuviai ir tikinama, kad Amerika neatiduoda Lietuvos rusams . . ." pogrindžio "Aušra" apibūdina štai kaip:

Tai lietuvių, pačių amerikiečių ir visos žmonijos apgaudinėjimas, kaukė, pridengianti gėdingą prekybą žmonėmis.

Veik norėtųsi įžiūrėt Viešpaties pirštą tokio balso atėjimo iš pavergtos Lietuvos kai tik šiuo metu, kada, atrodytų, yra lemtinga valanda išeivijai apsispręsti dėl ateities politinės veiklos krypties. Suprantama, kad "savame kaime pranašu nebūsi", kad didžiosios žinybos ir kompartijos propagandos neišpūsti svetimi ko-

lumnistai, tokie kaip Lane ir Zink, nebus daug didesniais autoritetais už savuosius. Nenustebtina, kad savimeilės, grupinės ar partinės politikos bei oportunizmo apkurtinti kai kurie tautiečiai neišgirstų net iš milžinkapių prisikėlusių tautos didvyrių balso. Tačiau dauguma mūsų veikėjų ir spaudos žmonių yra tikri patriotai ir atsakomingi visuomenininkai. Todėl besivystančių įvykių akivaizdoje jie negalės negirdom praleisti balso, atėjusio iš pavergtos tautos pogrindžio. Tai teikia vilties, kad mūsų politinės veiklos pagrindai bus rimtai peržiūrėti ir kelio kryptis ateičiai persvarstyta.

Vienas iš pirmųjų reiškinių optimizmui buvo tai, kad "Į Laisvę" redakcija, laikydama mūsų veiksnių santykius su JAV vyriausybe labai svarbiu klausimu, pasiūlė man pasvarstyti galimus tų santykių variantus. Mano nuomone, esminis klausimas būtų toks: ar iš vis ko nors gero galima Lietuvos laisvei tikėtis iš JAV vyriausybių, kurios, — nežiūrint, kuri partija valdžioje, — kontroliuojamos tų pačių jėgų, vedė II Pasaulinio karo, Korėjos ir Vietnamo karų politiką, bei vykdė Amerikos moralinį silpninimą viduje ir jos pozicijų praradimą pasaulyje?

Istorijos eigos vystymasis ir dokumentuoti faktai į šį klausimą duoda neigiamą atsakymą.

Jeigu mūsų veiksnių ir lietuviškos žinybos vadovai pagaliau apsispręstų už tokį atsakymą, logika reikalautų atsakyti į antrą klausimą: kaip perorganizuoti lietuvišką veiklą? Į pastarąjį klausimą atsakymų galėtų būti ne vienas. Diskusijų pradžiai reiktų pasiūlyti pagrindinius persiorganizavimo variantus.

Pirmiausia, vienas arba abu pagrindiniai Amerikos lietuvių politinėje veikloje tiesioginiai dalyvaują veiksniai (ALT ir JAV LB) galėtų pastangų ir išteklių svorį permesti į konservatyvios, prieškomunistinės, prokonstitucinės JAV opozicijos rėmimą, tuo pačiu atsiribodami nuo liberalinio, tikrumoje, prosovietinio politinio sparno. Su administracija (Baltaisiais rūmais ir Valstybės departamentu) turėtų būti palaikomi tik "diplomatiniai" mandagūs ryšiai, nebandant mūsų visuomenėje sudaryti įspūdžio, kad veiksnių vadovai pasitiki administracijos pažadais ir jų parama Lietuvos bylai. Ta linkme veikti galėtų arba vienas veiksnys, kitam pilnai perėjus "opozicijon", arba abu veiksniai kartu.

Antra galimybė: abiem veiksniam susitarus, steigiama atskira politinio aktyvizmo organizacija, su veiksniais susieta netiesioginiais ryšiais. Vienu ir antru atveju, ta linkme įtaigojamos ir kitos etninės grupės.

Jei veiksniai palankiai neapsispręstų nė už vieną čia siūlomą alternatyvą, liktų trečia, mažiausiai pageidaujama išeitis: sukūrimas be veiksnių palaimos

konservatyvaus politinio informacinio sąjūdžio. (*Redakcijos pastaba:* principiškai nepasisakant dėl straipsnio autoriaus daromų siūlymų, šiuo metu veiksniuose nesama net išeities taško tokioms reformoms svarstyti. Amerikos Lietuvių Taryba net nepripažįsta teisės JAV Lietuvių Bendruomenei dalyvauti Lietuvos laisvinimo veikloje ir atsisako bendruose pasitarimuose tais klausimais dalyvauti. Amerikos Lietuvių Tarybos pirmininkas per 10 metų nėra atsakęs nė į vieną JAV LB Krašto valdybos pirmininko laišką. Su naujuoju Vliko pirmininku, panašūs santykiai gali išsivystyti ir tarp Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo Komiteto ir Pasaulio Lietuvių Bendruomenės).

Bet kuriuo atveju, nei veiksniai, nei jų globojami politiniai sąjūdžiai neturėtų išeiti iš lietuvių išeivijos, kitų etninių grupių bei plačiosios visuomenės informavimo veiklos ribų. Tiesioginis, formalus kurios vienos partijos ar kurio kandidato parėmimas ne tik neleistinas tokio pobūdžio organizacijoms, ypač veiksniams, bet net gali sukelti nepageidaujamų susikirtimų su federaline rinkimų priežiūros komisija. Tiesioginis kandidatų rėmimas pagaliau net nereikalingas, jei visuomenė yra gerai informuojama svarbiausiais klausimais ir pilnai supažindinama su kandidatais ir jų mums rūpimais nusistatymais.

Tie, kurie, bandydami pakeisti politinę liniją, yra nustoję pasitikėjimo politiniu procesu, turėtų atgauti drąsą, patyrę, kad vadovaują konservatoriai veik visai nebekreipia dėmesio į prezidentinius rinkimus. Mat, prezidentiniai rinkimai yra pilnai kontroliuojami "establišmento" per jo pagrindinę žinybą. Dėmesys kreiptinas į JAV Kongresą, nes ne administracija ir ne Aukščiausias teismas, o Kongresas yra pagrindinė ir galingiausia valdžios šaka. Be to, Kongreso, ypač Atstovų rūmų, rinkimai gali būti mažiausiai įtaigojami centrinių federalinių įstaigų bei pagrindinės žinybos. Dveji pastarieji rinkimai jau yra parosę palaipsniui augantį Kongreso pasvyrimą dešinėn. Dar daugiau to galima laukti iš 1980 ir gal 1982 rinkimų.

Minėtasis "Aušros" straipsnis baigiamas viltimi, kad Vakaruose politikų tarpe atsirasią žmonių, kurie bus "kilnūs, išmintingi, drąsūs vyrai, o ne vergų pirkliai". To atsiekti turėtų būti mūsų politinės veiklos pirmasis tikslas. Ir tik iš visų politinių partijų konservatyvaus sparno galima tikėtis tos rūšies politikų.

Kokių kas iš mūsų beturėtume nesusipratimų ar nesutarimų su tikromis ar tariamomis konservatinėmis pažiūromis, tačiau laisvojo civilizuoto pasaulio išlikimo, Lietuvos laisvės ir mūsų pačių likimo rūpestis turėtų lemti mūsų sąjungą su konservatyviuoju politiniu sparnu. Mes neturime kito pasirinkimo, jeigu

laisvę ir išlikimą norime statyti virš labai netikrų "socialinės pažangos" pažadų. Liberalai mums žada nemokamą aspiriną nuo galvos skaudėjimo, tačiau jų vykdomos politikos pasėkoje mes, deja, greičiausiai netektume ir pačių galvų . Pagaliau, priimant dėmesin ir tai, kad yra nemaža "konservatyvių" savanaudžių, tačiau svarbu suprasti, kad dešiniojo sparno pažiūra į komunizmą esmiškai yra priešinga liberalų pažiūrai ir galutiniuose siekiuose sutampa su mūsų politiniais tikslais — pavergtų tautų išlaisvinimu per komunizmo sužlugdymą. Konservatoriai siekia pavergtųjų išlaisvinimo nebūtinai iš artimo meilės. Jie tai daro dėl geopolitinės realybės, o tai yra daug stipresnė garantija pavergtiesiems. Štai pora "dešiniųjų" galvosenos pavyzdžių:

1962 m. birželio mėnesį kalbėdamas Čikagos tūkstantinei John Birch Society seminaro publikai buv. Notre Dame u-to Teisių kolegijos dekanas Clarence E. Manion apie komunizmą kalbėjo:

Tai yra pirmas kartas istorijoje, kai kovingas ateizmas įsėdo į balną ir išjojo kovon . . . Mes turime nušluoti komunizmą nuo šios žemės veido!

Didysis antikomunistinio sąjūdžio vadovas Robert Welch jau 1953, kalbėdamas New Hampshire Moterų Klubų federacijos konvencijoje, tarp kitko pareiškė:

Arba trečdalis žmonijos, dabar esančios komunizmo vergijoje, sutraukys savo grandines, arba mes patys po kurio laiko būsime jomis sukaustyti.

Reiškia, pagal konservatorius, JAV-bių laisvei ir saugumui užtikrinti būtina sąlyga yrą pavergtųjų išlaisvinimas. Atrodytų, kad sąjungininkų pasirinkimas mums neturėtų būti sunkus. Tik turime sugebėti atsikratyti liberalų ir apsispręsti už tą politinį sparną, kuris patikimiau gali sudaryti Lietuvos išlaisvinimui tinkamas tarptautines sąlygas.

Ta pačia proga straipsnio autorius pateikia savo pastabas dėl LFB CREDO — Red.

Stipriai apvylė ir net nuliūdino "Lietuvių Fronto Bičiulių Credo". Stebėtina, kad, turint tiek intelekto ir karčios pasaulėžvalginės patirties, įstengta sulipdyti tik tokį jaunuolišku naivumu paremtą, pilną prieštaravimų, nors ir kilnų, credo, kurs sukelia daugiau klausimų, negu duoda šiandien mums taip reikalingų atsakymų. Liūdniausia, kad tai yra potencialiai paveiklios organizacijos viešas ir formalus pareiškimas visiško neitralumo žūtbūtinėse grumtynėse tarp laisvojo pasaulio ir tarptautinio komunizmo tironijos: "... beprasmiška savo jėgas aukoti kuriai

nors sistemai . . . " " . . . nesutinkame nei rinktis kurią nors vieną iš blogybių nei grimsti į neviltį". Atseit — ir Vakarai ir komunizmas, šio credo redaktorių nuomone, yra vienodos blogybės. Tad kas gi teikia jiems vilties? Kodėl mums taip užtikrintai siūloma būti tik pasyviais stebėtojais, sėdinčiais ant istorijos vagos, kai laisvės ir ekonominės bei socialinės pažangos daigus žmonijos dirvonuose iš šaknų verčia raudonasis buldozeris, kurį pastoviai kuru aprūpina Vakarų internacionalistai? Atrodo, jog credo autoriai neboja, kuri pusė laimės šią gigantišką kovą, jie pasiryžę ne tik sukurti utopinę "socialinę demokratiją", bet net išplėsti ją visame pasaulyje. Vienok iš credo nematyti, kaip numatoma visa tai įgyvendinti tokiame ateities pasaulyje, kuriame, Vakarams pralaimėjus, vyrautų totalinė šėtoniška priespauda, Dievo paneigimas ir visuotinė neapykanta, kai ten pat teigiama, jog "socialinė demokratija" . . . "gali būti įgyvendinta . . ." "tik demokratiškai nusiteikusių žmonių visuomenėje". Ateityje tokia visuomenė neįmanoma, jeigu šiandien dauguma krikščionybės principu propaguojančių idealistų sėdės ant istorijos neutralumo ežios. Raudonasis buldozeris ne tik ežią nuknis, bet ir jos sėdėtojus sužers į neutralumo šiukšlyną pasyviems istorijos stebėtojams.

Atrodytų, jog būtų tiksliau į mūsų organizacinį ir asmeninį credo įrašyti būtinumą įsijungti istorinėn kovon tų pusėje, kurie siekia sužlugdyti komunistinį sąmokslą ir tuomi pačiu užtikrinti (nors dar ir netobulo) Vakarų pasaulio išlikimą. Nes juk tik tuo būdu gali susidaryti palankios sąlygos Lietuvos išlaisvinimui ir tobulesnio pasaulio kūrimo eksperimentams.

Lyg ir sąmoningai, kad nedavus priežasties "jėgas aukoti" Vakarų išlikimui, credo autoriai ar redaktoriai visiškai nutyli pastaraisiais metais Europoje ir ypač Amerikoje gyvastingai atgimstantį konservatizmą ir besklindantį naująjį amerikonizmą, kuris, kaip ir LFB credo, siekia individo laisvės nuo valstybės absolitizmo ir visų iš to išplaukiančių žmogaus teisių užtikrinimo, išskyrus, credo aiškiai siūlomo svieto lyginimo per "socialinę demokratiją". Tas labai jau pakvimpa iš kitur atvirai siūlomu "krikščioniško marksizmu". Pastarasis primena tiek pat sau prieštaraujantį credo propaguojamąjį "krikščionišką humanizmą". Humanizmas juk paneigia Dievą, jo vietoje ant altoriaus pastatydamas homo — žmogų; tuo pačiu atmeta ir krikščionybę. Tai tik vienas iš eilės credo pasitaikančių terminų sumaišymo, miglotumo ir prieštaravimo atvejų. Tikiu ar bent tikiuosi, jog šis credo nesako to, ką jo autoriai tikrumoje bandė pasakyti, gi jei ir pasako, kad tai neatstovauja daugumos LFB narių nuomonės.

LKB KRONIKOS SUKAKTIS

Š. m. kovo 19 d. sueina 7 metai, kai "LKB Kronika" 1972 metais pasibeldė į negausių skaitytojų duris. Mažas tiražas, trūkumas informacijos ir skaitytojų baimė Kronikai buvo sunkiai įveikiamos kliūtys. Po kelių mėnesių Kronika patenka į čekistų rankas ir šiai "pavojingai valstybinei nusikaltėlei" užvedama baudžiamoji byla Nr. 345. Po baudžiamosios ekspedicijos 1973 m. lapkričio mėn. čekistai triumfavo — Kronika likviduota! Tačiau ji nemirė. Bėgo metai, o su jais gausėjo informacijos, drąsėjo žmonių širdys, plėtėsi skaitytojų ratas, — Kronika peržengė Tėvynės sienas ir daugeliui atidarė akis.

Šiandien Kronika — Tautos sąžinė, kovojančios Bažnyčios balsas ir visą pasaulį apskriejantis pagalbos šauksmas.

Kronikos nebūtų be plumpų, nijolių, lapienių, be tauriausių lietuvių aukos. Todėl Kronika labiausiai yra dėkinga tiems, kurie dėl tiesos žodžio kenčia už spygliuotų vielų.

Kronika būtų silpnutis kūdikis, jei nebūtų šimtų lietuvių, rizikuojančių laisve, bet kruopščiai renkančių žinias, platinančių ir skaitančių tuos paprastus, bet skausmu bei heroizmu persunktus puslapius.

Kronika be galo dėkinga broliams ir sesėms Vakaruose, nes be jų kruopštaus triūso tiesos žodis atsimuštų į geležinę uždangą ir tik aidu sugrįžtų, nepasiekęs plataus pasaulio.

Daugelis klausia, kodėl Kronika gyva? Kodėl čekistai per septynerius metus jos nepasmaugė? Kronika gyva ir ji nemirs, nes Tauta gyva, nes gyvos maldai sudėtos rankos!

LKB Kronikos redakcija

IDĖJOS ir

BAM-as

Greičiau važiuok statyti Bamą!
O rusas skarmaluotų savo damą
Skubiai į Lietuvą gabena.
Tai primena tragediją ne taip jau seną.
Visokius Sibire bamus lietuvis kasė,
Ten liko tavo tėvas, brolis sesė
Ir už maldaknygę senelis
Suklupo kaip rudenį linelis.
Ten tūkstančiai badu lietuvių mirė,
Giliuos, šaltuos pusnynuose sustirę.
Nenusilenk prie jų kapo,
Apleisto, paslėpto nukritusio lapo.
Nenusilenk, nes gali partija supykti,
Gali be pagyrimo lapo likti.
Važiuok! Įdomų pamatysi kraštą!
Neveltui dirbsi! Gausi pagyrimo raštą.
Katiušų susirasi sau raudoną,
Išmoksi nakomarniką užsidėti ploną,
Šimtus naujų keiksmažodžių išmoksi,
Ir pamatysi, kaip burundukai liuoksi.
Važiuosi per baisius Uralo kalnus,
Kur amžiais miega piktos šalnos;
Per taigą rūsčią, begalinę,
Kur miljonams sustingo krūtinė.
Žodžiu, per plačią "laisvą" šalį
Kur ir žvėris laisvai gyventi negali.
Važiuok! Partija tave ten šaukia!
Partija — tai ne vilkas kaukia!
O partija į tavo tėviškėlę bruka
Nususį ir alkaną Ivaną Burunduką.

Lietuvis

Rusai į darbus Sibire verbuoja jaunus lietuvius. Lietuviai atsako tokia satyra. — Red.

DARBAI

IŠ ATSIMINIMŲ IR MĄSTYMŲ

Stasys Barzdukas,
Pasaulio Lietuvių Bendruomenės garbės pirmininkas,
atsako į "Į Laisvę" klausimus

Nuotrauka Vytauto Maželio

Stasys Barzdukas — lituanistas, pedagogas, žurnalistas, visuomeninkas, rezistentas. Lietuvių tautos istorija pastebės Barzduko darbus daugelyje veiklos sričių, tačiau į didžiųjų mūsų tautos vyrų tarpą Barzdukas atėjo kaip Lietuvių Bendruomenės laisvajame pasaulyje, ypač JAV-se, išugdytojas. Lietuvių Bendruomenė — tai pagrindinis lietuvybės už Lietuvos ribų išsilaikymo laidas ir didysis kovos dėl Lietuvos laisvės talkininkas. Tikėdamas didžiąja Lietuvių Bendruomenės idėja, Stasys Barzdukas tremtyje jai atidavė pagrindinius savo turtingos dvasios išteklius.

Peržengėte savo amžiaus 70 metų. Tai pilnas žmogaus gyvenimas. Iš antros pusės, tiek metų jau reikšmingas ir visos tautos istorijai. Tad įdomu, ką davė tėviškė Jūsų gyvenimui?

Mano tėviškė Meškučių kaime, netoli Marijampolės. Ten mano tėvas Kazys Barzdukas turėjo didoką 70 margų (34 ha) ūkį. Buvo pamokytas, susikalbėjo taip pat lenkiškai ir rusiškai, domėjosi lietuvišku gyvenimu, skaitė lietuviškus laikraščius, po spaudos atgavimo priklausė ūkininkų draugijoms, pvz. "Žagrei" ir kt. Nepriklausomybės laikais linko į tautininkus. Nusivylęs Smetonos-Tūbelio valdymu, dėjosi prie ūkininkų streiko, buvo suimtas ir pasodintas Marijampolėje į belangę. Nuo tautininkų atitolo. Jį likvidavo Lietuvą okupavę bolševikai, išveždami į Sibirą ir ten, kiek esu girdėjęs, badu numarindami.

Motina Ona Papartytė - Barzdukienė, kilusi nuo Gižų, iš didelio ūkio. Daininkė, šokėja, labai sociali, darbšti ir pamaldi. Kažin kokiu nežinomu būdu liko į Sibirą neišvežta ir mirė Lietuvoje.

Aš buvau pirmasis jų sūnus. Gimiau 1906 balandžio 23, per Jurgines. Turėjau būti pakrikštytas Jurgiu, bet girdėjau juokaujant, kad kūmai, duodami atsikvėpti arkliams, taip pat "atsikvėpė" ir patys. Ėmė ir pamiršo sakytąjį Jurgio vardą ir parvežė mane iš Keturvalakių pakrikštytą Stasiu. Pirmagimiui, žinoma, teko daugiausia dėmesio, meilės ir privilegijų, bet tėviškėje gavau tai, ką gauna kiekvienas augantis ir brėstantis vaikas. Taigi čia tariau pirmuosius lietuviškus žodžius, čia sukalbėjau pirmąją motinos išmokytą maldą, čia išmokau mylėti paukštelį, gyvulėlį, medelį, žolytę ir gėlytę. Čia susidūriau su žmonėmis, kurie mokė pagrindinių tiesų: gerbk vyresnį, nenorėk nieko svetimo, klausyk Dievo. Būk geras ir darbštus. Padėk kitiems.

Šiandien mano tėviškės jau nėra, ji sunaikinta . . . Tačiau ją tebematau: pirkia su dviem galais — stuba ir seklyčia. Šiaudais dengtas stogas su dviem kreige išlindusiais kaminais. Kalkėmis nubaltintos sienos, žemos priemenės durys, nedideli langai. Dvi eilės tvartų, tvarteliai, kluonas, kalvė ir kamara su girnomis. Šalia nemažas sodas, kieme šulinys su svirtimi . . . Tėviškė tebegyva ir dabar mano širdyje, tik, poeto Vaičaičio žodžiais,

To neišreikš nė vienas raštas,
Tai pasakys vieni jausmai . . .

O su poetu Bernardu Brazdžioniu tariu:

Ak, spaudžia krūtinę ir plėšo
Tos lankos, ta žemės daina
O galjau, o gal negalėsiu
Sugrįžti —

Meškučiai yra kapsų žemė, tai ir mano pirmoji kalba buvo kapsiška. Štai keli jos pavyzdžiai: *kap, tep, šep tep, nė šep nė tep,*

an ir no stogo, jegu, ažeras, aglė, darbinykas, lietuvys, žvirblys, vuoga, vuodai, bo (buvo), važiau (važiavo), ė, ė ir nuė ėjo, ėjo ir nuėjo) ir t.t. Namų kalboje buvo vartojama taip pat nemaža barbarizmų, kaip *iškala, učitelis, nedėlia, panedėlis, adyna* ir kt., bet jie užleido vietą bendrinės kalbos *mokyklai, mokytojui, savaitei, pirmadieniui, valandai.* Taigi žmonės ėmė kalbėti "gramatiškai". Tai labai ryški gyvenimo atmaina.

Artimiausias miestas, man tada daręs labai didelį įspūdį, buvo Marijampolė. Iš tėviškės galėjau matyti jos bažnyčios bokštus, dirbtuvių kaminus, girdėti didžiuosius varpus, "šaukiančius dangaus".

Marijampolę rusai vadino *Mariampol,* žmonės — *Starapole,* o lietuvėjimo metu — *Senapile.* Nepriklausomybės laikais visuotinai prigijo *Marijampolė,* dabar ją išstumia komunistų primestas *Kapsukas.* Šio lietuvių tautos atgimimo židinio pavadinimas išgamos vardu yra didžiausias įžeidimas.

Lietuviškai mano sąmonei ir nuotaikoms daug įtakos turėjo atgimstančios Lietuvos tautinis judėjimas — lietuviški vakarėliai Meškučiuose ir kt. Tėviškė tautai duoda artojus, kunigus, mokytojus, gydytojus, inžinierius ir t.t. Iš mano tėviškės į lietuvių gyvenimą išėjome aštuoni broliai ir seserys.

Ruošimasis gyvenimui: kokios mokyklos bei organizacijos tai atliko ir kokiu būdu?

Pirmoji mano mokykla buvo šeima ir tėviškė, veikusi sąmonę aplinkos pažinimu: vyturėlis laukų aukštybėse, pempių balsai galulaukės pievose, ratu sukantis ar varlinėjantis gandras, prie inkilėlio švilpaujantis varnėnas, žiedais aplipusios sodo liepos, iš tolo pasitinkantys viršum kitų medžių iškilę sodo beržai, gluosnelis kryžkelėje, kaimyno kryžius ir kt. Visa tebėra gyva iki šiol.

1913 m. į naujai pastatytą Meškučiuose pradinę mokyklą mane nuvedė tėtė. Ten mus pasitiko mokytojas Andrius Bliūdžius, lietuvis, bet oficiali mokyklos kalba buvo rusų. Mokėmės ir lietuviškai iš Ksavero Vanagėlio "Dovanėlės". Mokslą nutraukė 1914 m. kilęs karas. Vokiečių okupacijos metu veikė jau lietuviška mokykla, kurioje mokė Emilija Bliūdžiūtė (kelis mėnesius) ir Vl. Pauža. Čia į mus jau prabilo patriotinė Maironio, Kudirkos, Vaičaičio, Jakšto ir kt. kūryba.

Ne tik apylinkėje, bet ir visoje Lietuvoje garsėjo Marijampolės "kliasos". Tai buvo gimnazija, skirta rusinti, bet davusi Lietuvai Basanavičių, Jablonskį, Grinių, Matulaitį ir kt. Vietoj jos 1918 m. pradėjo veikti "Žiburio" gimnazija, vėliau suvalstybinta ir pavadinta savo auklėtinio bendrinės kalbos kūrėjo Rygiškių Jono vardu. Į ją dabar stojo dau-

gybė velstiečių vaikų, į jų skaičių ir aš patekau. Trūko mūsų mokslui ir pasirengusių mokytojų, ir vadovėlių, bet netrūko lietuviškos dvasios ir nuotaikos. Jautėme, kad rengiamės būsimam savo nepriklausomos valstybės gyvenimui ir darbui. Gimnazijoj taip pat veikė ateitininkų, aušrininkų socialistų, bešalių ateistų ir vėliau skautų organizacijos. Nuo ketvirtos klasės priklausiau ateitininkams, suvaidinusiems mano gyvenime didelę reikšmę: jie mus ne tik lavino, bet ir orientavo anų metų kovose už krikščionišką Lietuvą ir Dievą. Čia įsigijau ir organizacinės technikos.

Gimnaziją baigiau 1925 m. ir įstojau į Lietuvos universitetą Kaune. Jaučiausi turįs mokytojo pašaukimą. Lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo darbui mane rengė Juozas Balčikonis, Jonas Jablonskis, Vincas Mykolaitis-Putinas, Juozas Eretas, Stasys Šalkauskis ir kt. Anų dienų valstybiniame gyvenime daugiausia orientavo dalyvavimas ateitininkų studentų organizacijoje, o visuomeninius nusiteikimus ugdė prof. Stasys Šalkauskis.

Reikšmingi Lietuvos seimo posėdžiai man buvo tuo, kad jų reportažus krikščionių demokratų, liaudininkų ir tautininkų (keturis mėn. po perversmo) valdymo metais rašiau keliems laikraščiams — "Rytui", "Lietuvai" ir kt. Didelę įtaką darė susitikimai su tautinio atgimimo veikėjais — Basanavičium, Maironiu, Jablonskiu, Vaižgantu, Jakštu ir kt. Jų įtakoje ir šiandien kiekvieną vakarą maironiškai meldžiuos: *Apsaugok, Aukščiausias, tą mylimą šalį, kur mūsų sodybos, kur bočių kapai . . .*

Kokie laisvosios Lietuvos šviesiausi patirties momentai atlydėjo Jus į dabarties dienas?

Savo akimis mačiau atsistatančią nepriklausomą Lietuvą, didžiavausi heroinėmis kovomis už jos laisvę, liūdėjau kritusių karių laidotuvėse, džiaugiausi jos daroma pažanga, Klaipėdos atgavimu ir kitais laimėjimais.

Didelė laimė buvo mokytis lietuviškose mokyklose, sudariusiose natūralias sąlygas ruoštis laisvo savo krašto darbui ir ateičiai. Vėliau ir aš, kaip mokytojas, galėjau, man rodos, sėkmingai prie šių bendrų darbo ir ateities ugdymo pastangų prisidėti. Bet apie tai geriau tesprendžia buvę mano mokiniai.

Tauta mus nešė savo gyvenimo srove, tad su dideliu malonumu prisimenu dalyvavimą pirmojoj Dainų šventėj 1924 m. Kaune, ateitininkų ir pavasarininkų kongresuose su vaidinimais, dainų, sporto ir kitokiomis šventėmis, kur mezgėsi naujos mūsų pažintys, buvo daug pakilios nuotaikos ir kt. Tai buvo geros bendrojo tautinio judėjimo pamokos.

Gaivinančiu pragiedruliu šviečia gyvenimo kelių vingiuose mano šeima. 1930 m. liepos 12 d.

sujungėme širdis ir rankas su Albina Kazlauskaite, klasės drauge, taip pat mokytoja. Ji turėjo tris geras ypatybes: buvo gera žmona, motina ir namų siela. Suprato mano visuomeninius polinkius, pritarė tautiniams uždaviniams bei siekimams, tad turėjau laisvę važinėti, lankytis susirinkimuose bei posėdžiuose ir t.t. Be to niekad nebūčiau buvęs tuo, kuo tapau. Kaip motinai jai rūpėjo vaikų lietuviška ateitis, tad šiuo keliu juos ir vedė. Jie visi sukūrė lietuviškas šeimas, su visais vaikaičiais susikalbu lietuviškai. Nešdama sunkią namų tvarkymo naštą, ji žiūrėjo, kad mes visi būtume naudingi lietuvių visuomenės ir bendruomenės nariai.

Ir kurie prisiminimai nemalonūs?

Jų kaip ir neturiu. Abu su žmona neįtikome tautininkų valdžiai, tad aštuonerius metus turėjome gyventi atskirai nesukelti į vieną vietą, nors tuo ir rūpinomės. Aš pats, 1929 mokslo metų pradžioje buvau atleistas iš Tauragės mokytojų seminarijos "politiniais sumetimais", nes vieno pasivaikščiojimo metu užsistojau už valdžios suiminėjamus ir baudžiamus studentus. Kai žmona savo vestuvių metu nesutiko duoti mokyklos klasės jaunalietuvių susirinkimui, buvo iškelta iš geresnės vietos į prastesnę. Bet tai smulkūs reikalai, ir mano širdyje dėl jų nėra niekam nei priekaištų, nei pagiežos. Juo labiau, kad 1938 metais Švietimo ministerija man siūlė lietuvių kalbos ir literatūros mokytojo vietą Marijampolės mokytojų seminarijoje.

Trys žmonės, lyg pagrindiniai stulpai, yra patekę į Lietuvių Bendruomenės istoriją: Krupavičius, Balkūnas ir Barzdukas. Krupavičius laikomas Pasaulio Lietuvių Bendruomenės idėjos iškėlėju, Balkūnas savo autoritetu atkėlė Lietuvių Bendruomenei vartus į JAV-bes, o Barzdukas — tai pagrindinis Lietuvių Bendruomenės ugdytojas, ypač JAV-bėse. Kaip Jūs aptartumėte Krupavičiaus ir Balkūno ištikimybę ir entuziazmą Bendruomenės idėjai ir praktiškam jos kūrimui?

Kaip rodo vardas, bendruomenė svetur, kaip ir tauta tėvynėje, jungia lietuvius bendraisiais, daugiausia prigimtiniais ryšiais — kalba, likimu, istorija, gyvenimo būdu, papročiais bei tradicijomis. Atsižvelgdamas į tautai gresiantį sovietinio genocido pavojų ir išeivijos nutautimą, VLIK-as — Vyriausiasis Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas — ėmėsi Lietuvių Bendruomenės organizavimo darbo. VLIK-ui tuo metu pirmininkavo prel. Mykolas Krupavičius. Šiam tikslui VLIKas priėmė ir 1949 birželio 14 paskelbė Lietuvių chartą, suredaguotą Vytauto Vaitiekūno pirmininkaujamos komisijos. Tai buvo žengtas istorinis žingsnis— VLIK-as kapstėsi ne tik po savim,

1947.V.22-24 Reino (Vokietijoje) kelionės metu Ateitininkų Federacijos konferencijoje (iš kairės) Stasys Barzdukas, Julijonas Būtėnas (žuvęs partizaninėse kovose Lietuvoje 1951), dr. Zenonas Ivinskis (miręs 1971.XII.24), Juozas Pažeměnas ir dr. Adolfas Damušis Nuotrauka Vytauto Maželio

bet sugebėjo pažvelgti ir į ateitį. Krupavičius tuo būdu yra atlikęs du istorinės reikšmės darbus: įvykdęs žemės reformą nepriklausomoje Lietuvoje ir įkūrę Lietuvių Bendruomenę svetur

Prel. Jono Balkūno atsiradimas JAV Lietuvių Bendruomenės organizavimo priešakyje yra reikšmingas tuo, kad jis suvokė Bendruomenės esmę, suprato jos reikšmę ir ėmėsi organizavimo darbo labai nepalankiomis aplinkybėmis, kai ši idėja senajai išeivijai buvo svetima. Be prel. Balkūno iniciatyvos, darbo ir pastangų Bendruomenei kelias į JAV būtų buvęs dar sunkesnis. Reikia džiaugtis, kad organizaciniame komitete jam talkino tokie senosios lietuvių išeivijos veikėjai kaip Chase ir Colney. Didelę organizacinio darbo naštą nešė Antanas Saulaitis.

Apie save tiek tenoriu pasakyti, kad penkerius metus pirmininkavau Clevelando apylinkei, pirmininkavau JAV Lietuvių Bendruomenės pirmajai ir antrajai krašto valdybai, JAV Lietuvių Bendruomenės trečiosios tarybos prezidiumui, dešimt metų dirbau Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdybose vykdomuoju vicepirmininku ir po pirmininko J. Bačiūno mirties pirmininku, taigi Bendruomenei atidaviau apie 25-rius metus, tikėdamas jos būtinumu ir reikalingumu, lietuviško darbo prasmingumu ir ją gindamas nuo piktžodžiautojų. Bet Bendruomenė — tai ne aš: tai jos apylinkės, apygardos įvairių darbo rūšių institucijos, krašto bendruomenės ir kt. Čia visur atsirado nuoširdžių ir uolių Bendruomenės idėjai pritarėjų, jos rėmėjų ir darbuotojų. Visi jie yra didžioji bendruomeninio darbo talka.

Kiek prisimenam, su Krupavičium esate turėjęs nuomonių skirtumų. Kokie tie skirtumai?

Su M. Krupavičium santykius

palaikiau, ir jie buvo geri. Kai Clevelande ryšium su lietuviškos mokyklos reikalais jos priešininkų prie šv. Jurgio lietuvių bažnyčios viešai buvau apstumdytas, net ir kumščio paliestas, Krupavičius laišku išreiškė man pritarimą, palygindamas mane net su apaštalu Paulium. Dovanodamas 1959 m. savo knygą "Lietuviškoji išeivija", įraše mane vadino "lietuvybės sargybų vadu JAV-se". Būdamas Čikagoje, vienas arba su kitais LB darbuotojais jį aplankydavau — visados pasitardavome Bendruomenės reikalais. Bet Krupavičius buvo nepatenkintas Pasaulio Lietuvių Bendruomenės 1958 m. seimu ir kaltino Bendruomenę patekus "vienos rankos politikos" įtakon. Šiuo seimu buvo nepatenkintų ir daugiau, pvz. Bačiūnas, negalėjęs pravesti Vasario 16-sios rinkliavų paskirstymo reformos. Seime išrinktai PLB valdybai pirmininkavo Jonas Matulionis, vėliau dr. Juozas Sungaila, tad negalėjome suprasti, ką tos "vienos rankos politika" reiškia. Tai ir bus tas bene vienintelis "nesusipratimas".

Ar Pasaulio Lietuvių Bendruomenės idėją įsisavino paskui Jus ateinančios kartos? Kurie dabartiniai LB-nės darbuotojai kelia Jūsų pasididžiavimą?

Pasaulio Lietuvių Jaunimo Sąjungos apsisprendimas veikti Bendruomenės ribose rodo, kad ateinančioms kartoms jos idėja yra sava. Su kai kuriais dabartiniais B-nės darbuotojais teko dirbti tose pačiose mano pirmininkaujamose valdybose bei institucijose, tad juos linkstu laikyti savo bendruomeninio darbo "buvusiais mokiniais", pav.: Kamantą, Lenkauskienę, Kleizą. Su daugeliu dabartinių jaunesnių veikėjų taip pat dirbome kartu — su Sakadolskiu, Kasparu, Kojelyte, Kupriu, Naku, Kojeliu . . . Jų atėjimas ir įsijungimas į Bendruomenės darbą rodo, kad Bendruomenės darbuotojai natūraliu būdu pasipildo ir užtikrina jos ateitį. Tai man kelia džiaugsmą ir pasididžiavimą.

Kaip interpretuojate JAV LB IX-sios tarybos rinkimus ir jų rezultatus?

LB apima pasaulyje pasklidusius lietuvius. Nuoseklu, kad būdama atvira kiekvienam lietuviui, ji tvarkosi demokratiškai, nes demokratija ir yra "žmonių valdžia". Kiekvienas turi teisę ir laisvę, nustatyta tvarka, į renkamuosius organus kandidatuoti ir balsuoti. Reikia pastebėti, kad demokratija yra komplikuota tvarkymosi sistema, reikalinga sąmoningų ir geros valios asmenų. Jiems čia sudaromos sąlygos aktyviai reikštis savo iniciatyva, siūlymais ir darbais.

Reikšminga, kad JAV Lietuvių Bendruomenė demokratiniu rinkimų procesu nuosekliai naudojasi ir pajėgia tai daryti. Tuo būdu į LB gyvenimą įsijungia naujų

žmonių, reguliariai atsinaujina jos sprendžiamieji ir vykdomieji organai, ja domisi palyginti didelis žmonių skaičius. Žinoma, šis skaičius galėtų būti didesnis, bet demokratiniam normaliam procesui pakanka ir tokio.

Kai kas vietoje demokratinių LB rinkimų siūlo vadinamąjį federacinį atstovavimą, kur atstovus skirtų organizacijos, grupės, partijos. Tačiau tai būtų apgailėtinas LB susinimas, kuris reikštų jos gyvenimo siaurinimą ir stagnaciją. Priešingai, JAV LB IX-sios Tarybos rinkimai rodė jos gyvybę: idėją populiarino gyva rinkiminė akcija, buvo pasiūlyta pakankamai kandidatų, rinkimuose dalyvavo palyginti daug lietuvių.

Bendruomenės priekabiautojai nesąmoningai pripažįsta Jūsų nuopelnus Lietuvių Bendruomenei, vadindami ją "barzdukine Bendruomene". Jiems tam tikra prasme reikia pritarti, nes be Jūsų talento, ištvermės ir pasiaukojimo Lietuvių Bendruomenė Amerikoje nebūtų sustiprėjusi, išaugusi ir apėmusi visas lietuviško gyvenimo veiklos sritis. Ar toks įžeidžiama prasme vartojamas LB pavadinimas ištikrųjų jai kenkia?

Savo gyvenime nesigėdinu to,

JAV LB V-sios tarybos pirmosios sesijos posėdis New Yorke 1967.IX.24 d.; pirmoje eilėje iš dešinės — Stasys Barzdukas, Juozas Bačiūnas, kun. Vaclovas Zakarauskas, Bernardas Brazdžionis, Juozas Kojelis. Nuotrauka Vytauto Maželio

Stasys Barzdukas (viduryje) politinių studijų savaitgalyje Los Angeles Hilton viešbutyje 1974; iš kairės — Jurgis Gliaudys, jr., Algis Raulinaitis, Simas Kudirka, Genė Kudirkienė, Stasys Barzdukas, Leonardas Valiukas, Robert Finch (buv. JAV prezidento kabineto narys), Žibutė Brinkienė ir Bernard Nurmsen (estas). Nuotrauka L. Kanto

ką esu padaręs. Akmuo metamas ne į sausą, bet į vaisiais apkibusį medį. Ši patarlė, matyt, tinka ir man.

Kaip Jūs vertinate Gudelio - Zakarausko - Danilevičiaus - Dargio - Stravinsko sąmokslo susidarymą prieš Lietuvių Bendruomenę? Kas tas bendras vardiklis, jungiąs katalikų kunigą, marksistą teroristą, ateitininką, šviesietį masoną, tautininkų valdžios buv. aukštąjį pareigūną?

Yra išryškėjusios dvejopos priešbendruomeninė tendencijos. Vieni jai nepritaria internacionaliniais motyvais. Tai komunistinių nusiteikimų žmonės, todėl savo tautinėje LB jų neturime. Čia pasimaišo ir idėjinių mainikautojų. Antai toks Martynas Gudelis galėjo kovoti už komunizmą pilietiniam Ispanijos kare (žr. Liet. encikl.), o šiandien, neapgailėjęs šios savo praeities, jau imasi "mokyti" kitus lietuviško patriotizmo. Ispanišką jo versiją plačiau atidengia knyga "Lo Que Oi En La U.S. S.R.". ("Ką girdėjau Sovietų Sąjungoje"), iš kurios matyti, kaip jis pakeitė savo vardą į Martin Gudell, kaip važiavo į Maskvą pagalbos prašyti, kaip kalbėjosi su aukštaisiais sovietų pareigūnais ir t.t. (žr. "Pasaulio Lietuvis" 1979 m. 6 nr.). Tokiems sava lietuvių tautinė bendruomenė yra svetima, ir prieš ją jie kovoja.

Kokį nors loginį vardiklį srovinei kai kurių mūsų žmonių koalicijai rasti neįmanoma. Psichologiškai juos jungia avantiūrinė manija ir moralinis kitų teroras demokratinės LB vietoje atsistoti patiems. Šiam tikslui jie įsteigė

net atskirą savo grupės reorgų organizaciją, turinčią griaunamųjų siekimų ir nesiskaitančią su priemonėmis.

Kaip tai atrodo mūsų visuomeninėje praktikoje? Kultūringai visuomenei ir bendruomenei, žinoma, reikia taip pat kultūringų priemonių. Pirma, leisti kiekvienam turėti savo nuomonę, ją ginti, pritariant — vykdyti. Antra, reikia remtis faktais, juos pastebint, interpretuojant, bet kokias išvadas darant. Deja, to kai kuriems žmonėms labai trūksta. Vietoj faktų fabrikuoja plepalus, prasimanymus ir gandus. Diskredituoja asmenis. Griauna tai, ką kiti stato. Tai demagoginis kelias į balaganą. Iliustracijai duodama reorgų pirmininko dr. V. Dargio dvejų metų veiklos pranešimo keletas frazių, rodančių, kaip pagieža ir neapykanta užgožia gyvenimo tikrovę. Jis, neturėdamas ko pasakyti apie savąją veiklą, nemato nei LB veiklos, nei darbo, tik frontininkus:

Frontininkų bendruomenės skaldanti akcija, partinių bilietų ir užmačių nešimas į bendruomeninį darbą, barzdukinių frontininkų sabotažas, frontininkų bendradarbiavimas su okupantu, frontininkų "partorgų" vadų ir klapčiukų vadovavimas nereorganizuotai JAV LB daliai — štai "rūpestis buvo — kaip išsilaikyti ir tiesiog egzistuoti prieš koordinuotą barzdukinių frontininkų paglemžtos JAV Lietuvių Bendruomenės dalies ataką!!!"

Spaudos, radijo, televizijos ir net komunistinės "Vilnies" kontroliavimas — "šis biaurus machiaveliškas frontininkų darbas buvo ir yra remiamas dabar visų trijų lietuviškų vienuolikų Amerikoje!" Skundžiasi, kad per dvejus metus jiems "kovoje" nepadėjo politinės lietuvių partijos, tačiau ypačiai dėkoja "tiesiam ir tiesą remiančiam visų lietuvių dienraščiui "Naujienoms" ir jo tauriam redaktoriui ponui Gudeliui".

Tokiai "veiklai" dr. Dargiui surengtame viešame pagerbime Dievo palaimos prašė kun. Vaclovas Zakarauskas: *Mes meldžiame Tave, Viešpatie, sustiprink dr. Vytauto Dargio dvasią, kad jis galėtų kartoti, kartu su Apaštalu pasakyti: "Kovojau gerai... Teisusis Teisėjas suteiks man teisingo atlyginimo vainiką!"*

Ar tokio darbo palaiminimas rodo reikiamą visuomeninį lygį ir moralės principus?

Jūsų asmeniškam niekinimui reorgų šaukliai taip pat vartoja "barzdukinių kutvėlų" pavadinimą. "Kutvėlomis" jie laiko pačius jaunuosius LB idėjos nešėjus, kaip Liną Sidrį, Viktorą Naką, Emiliją Pakštaitę (Sakadolskienę), Liną Kojelį, Virgį Narbutą, Gabiją Juozapavičiūtę ir kitus. Ar šie jaunieji kelia Jums kokių rūpesčių?

Jokio rūpesčio. Jie eina lietuvišku keliu, dirba lietuviškus darbus. Turėjau progų jais visais

Stasys Barzdukas (viduryje) Lietuvių Fronto Bičiulių konferencijoje Clevelande 1963; kiti (iš dešinės) — Vytautas Vaitiekūnas, prof. Juozas Brazaitis, Leonardas Valiukas ir dr. Kazys Ambrozaitis.

gėrėtis ir didžiuotis, šia proga dar kartą tai darau. Jei "kutvėla" reiškia apsileidėlį, tai šis jaunimas , priešingai, visais atžvilgiais yra tvarkingas. Prasimanyti priekaištai yra tikras nesusipratimas, kyląs tik iš pagiežos, pavydo ir dvasinio nepajėgumo.

Tebesidomiu jaunųjų raštais, rodančiais, kaip jie eina kartu su gyvenimo raida ir atsiliepia į laiko reikalavimus. Ir pesimistiškai pagalvoju: kodėl reorgų tarpe nėra tokių "kutvėlų"? Gal ir jie prasimanytų kokio nors naudingo darbo?

Dalyvaujate Lietuvių Fronto bičiulių sąjūdyje. Kada ir kas Jus į šį sąjūdį patraukė ir kokios idėjos pastoviai prie jo pririšo?

Atsistačiusi Lietuva atliko daug ir didelių darbų: priėmė Lietuvos konstituciją, įvedė savo lito valiutą, vykdė žemės reformą, įsteigė Lietuvos universitetą ir kitas aukštąsias mokyklas, teatrą, tvarkė švietimą ir t.t. Tačiau neturėjo nei demokratinio gyvenimo praktikos nei tradicijų. Todėl partijų tarpusavio santykiai buvo labai priešiški ir nekultūringi. Rinkimai į seimus reiškėsi aštriausia kova, kurioje pagrindinę vietą užėmė demagogija. Apie tai yra pasisakę anų laikų atsiminimų autoriai, tų kovų dalyviai. Ryškesniam vaizdui susidaryti užtenka paskaityti kad ir Kazio Škirpos atsiminimus, išspausdintus Mykolui Sleževičiui skirtoje knygoje. Tik tai, kas čia taikoma krikščionims demokratams, visiškai tinka ir valstiečiams liaudininkams bei socialdemokratams, buvusiems pirmųjų opozicijoje. Net vyriausiąją nepriklausomos Lietuvos instituciją — seimą Škirpa vadina "balaganu", kuriame "Rimtesnis įstatymų projektų svarstymas buvo sunkiai beįmanomas" (psl. 256). Kadangi seimas davė toną visai valstybinei Lietuvos santvarkai, tai ji buvo pradėta vadinti seimokratijos vardu. Pagaliau 1926 m. ryšium su naujai

išrinktu trečiuoju seimu žengta į anarchiją, kurią pašalinti ėmėsi gruodžio 17 dienos karinis perversmas, seimokratiją pakeitęs autoritetiniu režimu. Deja, dabar įsigalėjo kita blogybė — tai protekcionizmas, kuris rėmėsi viena partija, kariuomene ir policija.

Pasigirsdavo paskirų balsų, susirūpinusių valstybės negerovėmis. 1936 m. *Naujojoj Romuvoj* pasirodė kolektyvo pasirašyta deklaracija *Į organiškosios valstybės kūrybą*, ieškojusi Lietuvai naujų valstybinių kelių. Ji nepraėjo negirdomis, nes tai buvo bandymas viešu žodžiu judinti visuomenę iš politinio sustingimo, susikrovusio per dešimtį nedemokratinių valdymo metų. Buvusiomis sąlygomis organizavosi Naujosios romuvos visuomeninis sąjūdis, kuris kovojo su valstybiniame gyvenime įsigalinčiu karjerizmu, miesšioniškumu ir kitomis blogybėmis. Nepakeliui šios blogybės buvo ir man. Ir tai buvo pirmieji mano žingsniai į Lietuvių Fronto sąjūdį.

Į šį sąjūdį formaliai įsijungiau Vokietijoje, kai buvo organizuojamas iš tėvynės pasitraukusių lietuvių visuomeninis ir politinis gyvenimas. Tai daryti skatino ypačiai dvi sąlygos. Pirmoji sąlyga išreikšta šiais žodžiais: *Gerai suprantame, kad laimingesnei Lietuvos ateičiai sukurti neužtenka reformuoti vien valstybės santvarką ir suorganizuoti naujų institucijų, bet kad turi reformuotis ir patys žmonės. Turėtų būti reformuoti ne visai laimingi ligšioliniai mūsų politiniai papročiai, aukštai iškelta politinė dorovė, pareigos bei atsakomybės jausmas, asmeniškas ir profesinis sąžiningumas, supratimas ir vertinimas bendrų pastoviųjų valstybės reikalų ir bendros viešosios gerovės (Į pilnutinę demokratiją*, psl. 78). Antroji sąlyga — tai sąjūdžio angažavimasis kovai su Lietuvos okupantu, įtraukiant į ją visas gyvąsias jėgas, taigi ir LB. Reikia pastebėti, kad Lietuvių Frontui nebuvo ir nėra lengva lietuviško gyvenimo rutiną ir inerciją pakeisti.

Kas Lietuvių Fronto sąjūdyje artimiausia Jūsų širdžiai?

Visų prima, tai ieškojimas gyvenimui naujų kelių. Antra, tie žmonės, su kuriais čia susitikta, bendrauta, kartu dirbta. Gilių pėdsakų lietuviškos visuomeninės minties raidoje yra palikę ypač Juozas Ambrazevičius-Brazaitis, Antanas Maceina, Juozas Girnius, Lietuvių Fondą tautinei kultūrai ir švietimui remti pirmasis pradėjęs dr. Antanas Razma. Gilią vagą išvarė ir žurnalo "Į Laisvę" redaktoriai ir bendradarbiai. Bendri tikslai ir siekimai mus daro bičiuliais, dėl to taip ir pasivadinta.

Mielas Pirmininke, norėtume išgirsti Jūsų žodį, specialiai taikytą pavergtos Lietuvos lietuviams, pasaulio lietuvių bendruo-

menei ir Lietuvos Fronto bičiuliams.

Gyvenimas remiasi idėjomis. Jos gaivino mane jaunystėje, tebegaivina ir dabar. Prisiminkime jas visi. Dr. Basanavičius *Aušros* pratarmėje įtaigavo: *Juk ir mes esame tokie pat žmonės, kaip ir mūsų kaimynai, ir norime visomis teisėmis, priklausančiomis visai žmonijai, lygiai su mūsų kaimynais naudotis.* Dr. Kudirka eilėraštyje *Labora* kreipėsi į kiekvieną lietuvį, jog jis neitų *į kapą be likusio ženklo, kad žmogumi buvęs . . .* Maironis tiek tautai tiek paskiram lietuviui nurodė konkretų kelią:

Paimsim arklą, knygą, lyrą
Ir eisim Lietuvos keliu!

Lietuvos keliu ir dabar visi einame — tiek Jūs pavergtoje tėvynėje, tiek mes laisvajame pasaulyje. Nuoširdžiai linkiu:

Broliams ir Sesėms Lietuvoje: *Dvasioje būkite tvirti, kaip ąžuolai, nes, tautos kankinio arkivyskupo Mečislovo Reinio žodžiais: "Nukankintieji kovoja drauge su mumis . . . Jie stiprina mūsų gretas . . . Tebus pašlovinti nenusilenkę prieš netiesą!"*

Stasys Barzdukas (viena iš vėliausių nuotraukų) ir "Į Laisvę" redaktorius Dainavos jaunimo stovykloje kalbasi apie jaunystės dienas. Nuotrauka K. Ambrozaičio

PO JAV LB IX TARYBOS RINKIMŲ

Vyriausioji rinkimų komisija, baigdama JAV LB I-osios tarybos rinkimų darbą, 1955.V.14 savo aplinkraštyje JAV LB apygardų ir apylinkių valdybom, seniūnam bei rinkimų komisijom, be kita ko, rašė:

"Šiais rinkimais padėtas kertinis akmuo pastoviam JAV lietuvių bendruomenės organizaciniam pastatui. Teesie visų mūsų troškimas ir linkėjimas, kad išrinktoji bendruomenės taryba šį pastatą padarytų Amerikos lietuvių tautinės dvasios tvirtove".

Šiemet gegužės 5/6 - 12/13 dienomis vykę jau IX-osios tarybos rinkimai ne tik rodo Amerikos lietuvių bendruomenės organizacinio pastato pamatų patvarumą, bet sykiu taip pat primena šios Amerikos lietuvių tautinės dvasios tvirtovės statytojų dideles pastangas ir rūpesčius, jų darbo sėkmes ir nesėkmes, viltis ir nusivylimus.

Gausu "meteorų"

Pirmiausia bendruomenės organizacinio pastato pamatų patvarumą savotiškai kontrastuoja šio pastato statytojų kadrų tekamumas. JAV LB devynių tarybų pradinėje sudėtyje, neskaitant tarybos sudėties pakitimų kadencijos eigoje ir neskaitant tų tarybos narių, kurie nėra bendruomenės rinkti, o tik **ex officio** įgyja tarybos nario privilegiją, yra buvę 210 narių. Iš I-osios tarybos 27 narių į II-ją grįžo tik 10, o kiti 10 atėjo nauji. Iš II-osios tarybos 20 narių į III-ją grįžo 7, o 24, t. y. per 3/4 tarybos narių, atėjo nauji. Iš III-osios tarybos 31 nario į IV-ąją grįžo 15, o 16 atėjo naujų. Iš IV-osios tarybos 31 nario į V-ją grįžo 12, o 25 atėjo nauji. Iš V-osios tarybos 37

Lietuvių Bendruomenei: *Vykdykime Visagalio valią ir laisvųjų žmonių tautinį pašaukimą, dirbkime lietuvybei ir Lietuvos laisvei.*

Lietuvių Fronto Bičiuliams: *Mūsų pagalbos ir talkos reikia tiek tautai tėvynėje tiek bendruomenei išeivijoje, tad atlikime savo sąjūdžio įsipareigojimus.*

Lietuvi, tebūnie tavo pasiryžimas:

Į Lietuvą žiemojančių einu,
Prie kryžkelių stovėsiu
/smūtkeliu,
Milžinkapiuos varpais nakčia
/skambėsiu,
Kad speiguose po stora miline
Neliautų plakus Lietuvos
/širdis.
(Balys Sruoga)

narių į VI-ją grįžo 15, o 27 atėjo nauji. Iš VI-osios tarybos 42 narių į VII-ją grįžo taip pat tik 15, o 27 atėjo nauji. Iš VII-osios tarybos 42 narių į VIII-ją grįžo 17, o 43 atėjo nauji. Iš VIII-osios tarybos 60 narių į IX-ją grįžo 18, o 42 atėjo nauji. Tiesa, tarp naujų pasitaiko ir tokių, kurie jau yra buvę tarybos nariais, paskum iškritę ir po pertraukos vėl sugrįžę.

Iš LB devynių tarybų pradinės sudėties 210 narių 135, t. y. 64.3% yra vienos kadencijos nariai; 39, t. y. 18.6% — dviejų kadencijų nariai, 21, t. y. 10% — trijų kadencijų; 8, t.y. 3.8% — keturių kadencijų; 3, t.y. 1,4% — penkių kadencijų nariai; du (J. Jasaitis ir P. Vileišis), t. y. 0.95% — šešių kadencijų ir du (P. Kisielius ir A. Razma), t. y. 0.95% — septynių kadencijų nariai. Neturime nė vieno tarybininko, sukorusio aštuonias ar visas devynias tarybos kadencijas, nors dar tebeturime 17 iš 27 I-osios tarybos narių ir 13 iš 20 II-osios.

Kai kam gali atrodyti, kad toks LB tarybos narių tekamumas yra LB organizacijai naudingas, nes nauji žmonės atneša naujos energijos ir naujų idėjų. Tačiau, net jeigu iš tikrųjų su naujais žmonėmis į LB organizaciją ateitų naujos energijos ir naujų idėjų — nors tai nėra taisyklė, — ir tuo atveju sykiu dažniausiai taip pat ateis ir stoka patyrimo ir stoka ryžto ištesėti. Tie gausūs vienos kadencijos "meteorai" LB taryboje dažnu atveju užgesta be jokio pėdsako bendruomenės uždavinių vykdymui. Teisingas yra rūpestis bendruomenės organizacines pareigybes perleisti jaunesnio amžiaus veikėjam. Tik praktiškai tatai turi prasidėti LB apylinkėse. Tik su bendruomeninės veiklos stažu LB apylinkėje ar apygardoje "naujokas", atėjęs į LB tarybą, gali būti tikrai vaisingas.

Ką sako suvestinė?
(Žiūr. 60-62 psl.)

Į akis krinta ne tik tarybos sudėties tekamumas, bet ir JAV lietuvių dėmesio tarybos rinkimam dideli svyravimai. Iš JAV LB I-IX tarybos rinkiminių apylinkių ir jose balsavusiųjų suvestinės matome, kad tos pačios apylinkės balsuotojų skaičius gali būti ir 78 ir net 445, t.y. padidėti 570%. (Šitas "susvyravimas" įvyko LB Los Angeles apylinkėje. Balsų skaičių 1964 dirbtinai pakėlė tie, kurie šiandien kitus kaltina rinkimų klastojimu. — Red.). Nors kitose apylinkėse balsuotojų skaičiaus svyravimai ne tokie kraštutiniški, tačiau vis tiek žymūs. Pvz. VI-osios tarybos rinkimuose New Yorko apygarda kad ir neteisėtai išlygo sau specialius rinkimus ir tai neteisėtai privilegijai pateisinti tada sutelkė daugiau kaip dvigubai balsuotojų, palyginti su II-osios, III-osios, IV-osios ir V-osios tarybos rinkimuose dalyvavusių skaičium. Bet įtampai praėjus, VII-osios, VIII-osios ir IX-osios tarybos rinkimuose New Yorko apygardos balsuotojų skaičius vėl žymiai sumažėjo. Iš savosios, Newarko, LB apylinkės šių metų IX-osios tarybos rinkimų patirties žinau, kad tik labai uolus skatinimas balsuoti apylinkės balsuotojų skaičių išlaikė nekritusį. Skatinimui balsuoti labai pravertė du balsavimo savaitgaliai. Po pirmojo savaitgalio balsavimo paaiškėjo, kad dar reikia daugiau paskatos. Newarko apylinkės balsus tatai maždaug padvigubino. Pamoka aiški: balsuotojai yra labai pasyvūs, ir jiem išjudinti reikia paskatos.

JAV LB I - IX TARYBOS RINKIMINIŲ APYLINKIŲ IR JOSE BALSAVUSIŲ SUVESTINĖ

Apygardų apylinkės	I 1955	II 1958	III 1961	IV 1964	V 1967	VI 1970	VII 1973	VIII 1976	IX 1979
Vakarų apygarda.									
Long Beach	27	--	--	--	--	64	--	--	--
Los Angeles	133	116	78	445	255	183	277	196	230
Paštu	--	--	7	81	--	--	--	17	--
Phoenix	--	--	--	62	67	42	46	54	57
Portland	--	--	--	--	--	--	13	--	31
S.Francisco	--	9	13	19	34	23	57	--	37
Santa Monica	--	--	--	--	--	41	90	114	67
Seatle	--	--	--	17	12	--	--	--	--
Iš viso	160	125	98	624	368	353	483	381	422
Vid.vakarų apyg.									
(I rajonas)									
Aurora	--	--	24	36	40	27	35	27	24
XVIII kolonija	78	23	32	--	--	--	--	--	--
Bridgeport	262	81	102	112	141	96	108	32	25
Brighton Park	302	164	122	291	413	388	442	363	436
Cicero	202	137	166	266	417	384	555	328	338
Evanston	--	--	--	37	19	--	--	--	--
Gage Park	--	--	105	144	276	223	235	106	113
Jaunimo centras	--	81	72	45	35	--	--	--	--
Lemont	--	--	--	115	83	95	190	176	225
Marquette Park	440	277	455	796	1135	1206	2008	833	928
Melrose Park	79	52	76	125	134	64	106	64	84
North Chicago	73	40	--	--	--	--	--	--	--
Paštu	--	--	22	26	22	--	--	--	--
Pravažiuojančių	--	--	--	92	--	--	--	--	--
Rockford	55	57	59	78	83	83	65	--	--
Roseland	105	88	59	41	77	54	20	--	--
Sokolų salė	--	--	26	--	--	--	--	--	--
St. Louis	78	28	28	55	34	--	--	--	--
Springfield	71	13	21	31	33	--	--	--	--
Tėviškės parapija	--	23	--	--	64	--	--	--	--
Town of Lake	136	53	27	56	59	--	--	--	--
West Side(Chicago)	50	43	--	68	27	--	--	--	--
(II rajonas)									
Beverley Shores	--	--	--	--	43	65	75	17	63
East Chicago	117	81	119	182	144	80	139	34	118
East St.Louis	50	40	57	108	64	58	69	50	39
Indianapolis	--	--	--	--	--	--	--	--	16
Kenosha-Racine	--	53	85	111	148	98	102	107	90
Milwaukee	44	25	19	22	20	24	26	20	37
Waukegan	69	47	65	65	79	126	107	75	69
(III rajonas)									
Colorado	--	--	--	--	--	--	--	--	22
Hot Springs	--	--	--	--	--	--	60	89	120
Omaha	137	64	57	146	110	82	103	108	142
Iš viso	2348	1470	1798	3048	3700	3153	4445	2454	2889

Apygardų apylinkės	I 1955	II 1958	III 1961	IV 1964	V 1967	VI 1970	VII 1973	VIII 1976	IX 1979
Michigano apygarda									
Ann Arbor	--	--	10	--	--	--	--	--	--
Detroitas	355	242	154	376	659	404	794	470	515*
Grand Rapids	98	61	50	100	92	81	78	70	92*
	453	303	214	476	751	485	872	540	607

*Čia teikiami Vyr.Rinkimų komisijos duomenys.Pagal apygardos komisijos pirmininko pranešimą,Detroite balsavo 550, Grand Rapids - 93.

Ohio apygarda									
Akron	--	--	--	16	--	--	--	15	6*
Buffalo	--	--	22	24	49	36	42	31	44
Canton	--	--	--	--	--	--	--	--	4*
Centrinė	--	--	23	4	--	--	--	12	--
Cleveland	417	273	368	543	898	534	652	655	599
Columbus	53	21	--	--	--	26	40	9	11*
Cincinnati	--	--	--	--	--	--	--	--	16*
Dayton	--	--	--	34	31	--	--	--	59
Erie	--	--	--	--	--	--	--	--	3*
Pittsburgh	30	29	12	129	296	--	352	210	32*
Rochester	126	98	105	172	172	188	113	83	93*
Toledo	--	--	--	--	--	--	--	--	4*
Iš viso	626	421	530	922	1446	784	1199	1015	871

*Šių vietovių lietuviai balsavo paštu Clevelando apyl.

Massachusetts apyg.									
Bostonas	176	122	120	242	264	220	275	159	332
Brocktonas	106	73	71	110	86	121	155	143	94
Lawrence	43	14	14	--	--	--	--	--	--
Cape Cod	--	--	--	--	--	--	--	30	66
Providence	--	--	--	--	--	--	--	25	--
Worcester	104	63	181	109	241	140	109	96	82
Iš viso	429	272	386	461	591	481	539	453	574

Cannecticut apygarda									
Bridgeport	--	--	--	58	49	63	27	34	32
Centrinė	--	--	10	8	--	--	--	--	--
Hartfordas	142	70	85	117	136	120	113	117	134
New Britain	37	20	29	25	38	43	43	51	55
New Haven	--	64	58	59	66	73	53	47	63
New London	--	--	--	--	--	15	22	30	34
Putnam	49	45	24	48	60	66	66	73	112
Stamford	51	39	31	100	49	36	38	31	39
Waterbury	195	107	191	200	178	277	324	239	195
Iš viso	474	345	428	615	576	693	689	622	664

New Yorko apygarda									
Amsterdam	72	37	26	34	--	--	--	--	--
Brooklyn I-oji	154	--	--	--	--	--	--	--	--
Brooklyn-Union	90	36	--	--	--	--	--	--	--
Bushwick	22	25	22	25	29	39	30	67	50
Centrinė	--	--	40	35	--	--	--	--	43
Great Neck	54	39	40	54	72	187	84	88	97
Yonkers	15	--	--	--	--	--	--	--	--

Apygardų apylinkės	I 1955	II 1958	III 1961	IV 1964	V 1967	VI 1970	VII 1973	VIII 1976	IX 1979
Manhattan-Bronx	39	25	24	41	45	108	87	21	16
Maspeth	60	40	30	32	59	133	135	66	83
New York I-oji	187	98	78	97	147	241	111	145	211
Queens	--	--	39	37	43	62	51	50	47
Ridgewood	45	24	24	--	--	--	--	--	--
Selden	18	--	--	--	--	--	--	--	--
White Plains	24	18	--	--	--	--	--	--	--
Woodhaven(Cypress H.)	53	114	276	169	156	469	277	260	278
Iš viso	833	456	599	524	551	1239	775	697	825
New Jersey apyg.									
Elizabeth	123	98	104	92	152	163	117	121	120
Jersey City	34	19	24	31	17	35	40	25	27
Kearny	71	44	67	35	43	54	63	65	103
Linden	51	33	37	70	76	71	53	40	--
Newark	131	74	68	170	103	186	333	236	264
Paterson	114	87	67	145	140	150	197	115	119
Iš viso	524	355	367	543	531	661	803	602	633
Pietryčių apygarda									
Baltimore	98	66	119	102	135	118	163	69	103
Philadelpia	212	120	109	183	274	320	158	193	256
Pietinė New Jersey	--	--	--	49	31	76	65	73	64
Scranton	--	--	--	--	--	--	36	--	--
Washington,D.C.	--	--	--	--	88	120	146	64	107
Wilkes Barre	--	--	--	12	33	--	--	--	--
Centrinė	--	--	--	--	--	--	--	24	--
Iš viso	310	186	228	346	561	634	568	410	530
Floridos apygarda									
Auksinio kranto	--	--	--	--	--	--	--	55	57
Centrinė	--	--	--	--	--	--	--	8	--
Palm Beach	--	--	--	--	--	--	--	77	62
Petersburg	--	--	--	16	50	--	67	98	181
Sunny Hills	--	--	--	--	--	--	--	--	13
Atlanto	--	--	--	--	--	--	--	--	47
Iš viso	--	--	--	16	50	--	67	238	360
Pašto	759	204	--	--	--	--	--	--	--
	759	204	--	--	--	--	--	--	--
Visose apygardose bendrai balsavo:	6916	4137	4648	7575	9125	8483	10440	7412	8375

PASTABA. Už paslaugų suteikimą šiai suvestinei IX-osios tarybos balsavimo duomenų nuoširdi padėka priklauso vyr. Rinkimų komisijos pirmininkui K. Gimžauskui, Pietryčių LB apygardos Rinkimų komisijos pirmininkei R. Aidienei, New Jersey LB apygardos Rinkimų komisijos pirmininkui J. Kiaušui, New Yorko LB apygardos Rinkimų komisijos pirmininkui V. Radzivanui, Connecticut LB apygardos Rinkimų komisijos pirm. dr. J. Kriaučiūnui, Bostono LB apygardos Rinkimų komisijos pirm. V. Židžiūnui, Ohio LB apygardos Rinkimų komisijos pirm. A. Rukšėnui, Michigano LB apygardos Rinkimų komisijos pirm. K. Stepšiui ir Vidurinių Vakarų LB apygardos Rinkimų komisijos pirm. J. Paštukui. Labai ačiū.

Jei balsuotojų skaičiaus svyravimas pirmiausiai priklauso nuo skatinimo balsuoti intensyvumo, tai pačių LB apylinkių nepasirodymas tarybos rinkimuose arba jų balsuotojų prisišliejimas prie kitos apylinkės balsuotojų jau rodo pačios LB organizacijos tam tikrą atžangą. Pvz. Vidurinių vakarų LB apygardoje Rockfordo ir Roselando LB apylinkių iškritimas po VII-osios tarybos rinkimų; St. Louis ir Springfieldo apylinkių iškritimas po V-osios tarybos rinkimų; New Yorko LB apygardoje Amsterdamo LB apylinkės iškritimas po IV-osios tarybos rinkimų; New Jersey LB apygardoje Lindeno apylinkės iškritimas po VIII-osios tarybos rinkimų yra aiškus JAV LB organizacijos nuostolis. JAV LB organizacijos atžvilgiu atžangą rodo ir Ohio apygardoje Akrono, Columbus ir Pittsburgho LB tarybos balsuotojų įsiliejimas į Clevelando LB apylinkės balsuotojus, nenorint ar nebepajėgiant reikštis savarankiškai. Dėl to juoba malonu patirti, kad IX-osios tarybos rinkimuose dalyvavo kelios naujos LB apylinkės arba jų užuomazgos, arba atgijo buvę iškritusios. Vakarų apygardoje atgijo Portlando ir S. Francisco LB apylinkės. Vidurinių Vakarų LB apygardoje susiorganizavo Colorado ir Indianapolio naujos LB apylinkės. Taip pat naujos Sunny Hills ir Atlanto LB apylinkės susiorganizavo Floridos LB apygardoje. Ohio LB apygardoje atgijo Daytono LB apylinkė ir naujų apylinkių užuomazgos pasirodė Canton, Cincinnati, Erie ir Toledo.

Palyginus su VIII-osios tarybos balsuotojų skaičium, IX-osios tarybos rinkimuose bendras balsuotojų skaičius padidėjo beveik 13%. Vakarų apygardoje padidėjo 10.8%, Vidurinių Vakarų apygardoje — 17.7%, Michigano apyg. — 12.8%, Massachusetts apyg. — 26,7%, o pačioj Bostono apylinkėj — net 108.8%, Connecticut apyg. — 6.7%, New Yorko apyg. — 18.4%, New Jersey apyg. — 5%, Pietvakarių apyg. — 29.3% ir Floridos apyg. — 51.2%, o Petersburgo apylinkėje — 84.7%. Tik Ohio apygardoje balsuotojų skaičius krito 14.2%, nes supasavo Pittsburghas, kur, palyginti su VIII-osios tarybos balsuotojais, į IX-ją balsavo tik septintadalis, t. y. apie 85% mažiau. Visos Ohio apyg. balsuotojų skaičių tatai sumažino 17.5%. Paties Clevelando balsuotojų skaičius taip pat krito 8.5%. Šių dviejų didžiųjų Ohio apygardos lietuvių centrų balsuotojų nuostolio nestengė išlyginti kitų apygardos mažesnių bendruomenių balsuotojų prieaugis.

Paskatos balsuoti ir "paskatos" nebalsuoti

Balsuotojų skaičių veikia ne tik paskatos balsuoti, bet ir "paskatos" nebalsuoti. Nors Lietuvių chartą ir LB organizacijos sudarymą vieningai sutarė visi to meto Vliko nariai-organizacijos, nes visų Vliko grupių atstovai vieningai suprato, kad, norint mūsų išeivijos tautinę egzistenciją išlaikyti, išeivijos bendruomenei yra būtini tam tikri organizaciniai rėmai, kuriuose išsitektų visokio amžiaus, visokio užsiėmimo, visokio išsilavinimo ir visokių pažiūrų lietuviai, žodžiu, visi išeivijos lietuviai, kad jie nebūtų tik tarsi palaidų plytų suversta krūva, o sudarytų susiklausiusią, organizacijos priklausomybės teisėmis ir pareigomis susietą savosios tautos dalį. Nors visų grupių atstovam Vlike buvo aišku, kad prievartos priemonių tokia išeivijos vi-

suotinė organizacija negalės turėti, betgi niekam taip pat nekilo abejonė, kad tokiai išeivijos bendruomenės visuotinei organizacijai pagrindinę atramą sudarys lietuvių tautinis solidarumas ir pačios LB organizacijos moralinis svoris ir eventualus finansinis pajėgumas. Nė vienos Vliko grupės atstovui nekilo klausimas, kad koks susipratęs lietuvis, juo labiau koks jo vienmintis kada nors kur nors galėtų apsispręsti prieš išeivijos bendruomenės visuotinę organizaciją. Tačiau JAV LB organizacijos ligšiolinis patyrimas parodė, kad pikto pinklės kartais net teisųjį sugundo. Jau LB II-osios tarybos rinkimų apžvalgininkas yra pastebėjęs:

Naujas šiuose rinkimuose reiškinys — vadinamų antibendruomeninių iš pasyvaus LB organizacijos boikoto perėjimas į aktyvų LB organizacijos neigimą, rinkimų eigoje įtaigojant JV lietuviams LB organizacijos netinkamumą, nepajėgumą, partiškumą ir įvairių kitų negerovių. ("Į Laisvę Nr. 15/52 p. 79).

IX-osios tarybos rinkimuose antibendruomeniškos "paskatos" nebalsuoti kai kuriose LB apygardose buvo ypatingai intensyvios. Ačiū Dievuliui, jos susilaukė atsvaros. Prieš tas antibendruomeniškas, o tuo pačiu ir antilietuviškas, nežinia kieno įkvėptas ir palaikomas paraustines pastangas IX-osios tarybos rinkimuose pirmą kartą reikšmingą vaidmenį suvaidino tautinio solidarumo manifestacijos: asmenų bei organizacijų viešas pasisakymas, skatinantis dalyvauti LB tarybos rinkimuose. Tautinio solidarumo manifestacija, kurioje šalia JAV Lietuvių Kunigų Vienybės valdybos, Amerikos Lietuvių R. Katalikų Federacijos valdybos, Ateitininkų Federacijos vado dalyvauja Akademikų skautų sąjūdžio pirmininkas, Lietuvių fondo valdybos pirmininkas, akiratininkai V. Rastenis ir dr. T. Remeikis, katalikų lyderiai dr. J. Meškauskas ir prof. B. Vitkus, liaudininkų lyderiai prof. M. Mackevičius ir L. Šmulkštys, radijo valandėlių vadovai (Aldona Daukus, P. Petrutis), "Draugo" administratorius kun. P. Činikas, jėzuitas kun. A. Saulaitis žurnalistas A. Nakas, — tikrai yra įspūdinga LB organizacijai moralinė paspirtis, ir LB tarybos rinkėjam buvo paskata balsuoti.

Rinkimų tvarkos dėmės

JAV LB I-ąją ir II-ąją tarybą visos Amerikos lietuviai rinko iš vieno bendro kandidatų sąrašo. Su LB III-iosios tarybos rinkimais prasidėjo rinkimai apygardomis. Reforma buvo tikslinga, tik suparodijuota tuo būdu, kad apygardom tenkančių tarybos narių skaičius nenustatytas prieš rinkimus rinkimų nuostatuose, o paliktas nustatyti po balsavimo, tarybos narių mandatus apygardom padalinant pagal apygardos balsų santykį su bendru visoj Amerikoj balsavusiųjų skaičium. Prieš rinkimus nenustačius kiekvienai apygardai tenkančio tarybos narių skaičiaus, faktiškai nebėra tikro masto nei tam, kiek kandidatų į tarybą rinkėjų grupė gali siūlyti, nei tam, už kiek kandidatų balsuotojas turi teisę balsuoti.

Demokratiniai rinkimai parodijuojami, kai rinkimų nuostatai įgalina balsuotoją balsuoti už daugiau arba mažiau kandidatų, negu faktiškai apygardai tenka tarybos narių. Pvz., V-ąją tarybą renkant, vienoje apygardoje balsuotojas turėjo 10 balsų, nors faktiškai tai apygardai LB taryboje teko tik vienas narys. Kaip

atrodytų, tarkime, JAV prezidento rinkimai, jei kiekvienas balsuotojas galėtų balsuoti už 10 kandidatų? Tur būt ir LB tarybos rinkimų tvarkos autoriam tatai atrodytų rinkimų parodija.

Dėl šiokios LB tarybos rinkimų apygardomis anomalijos buvo padarytos pastabos, apžvelgiant III-iosios, IV-osios ir V-osios LB tarybos rinkimus. (Plg. "Aidai" 1961 Nr. 7, 1967 Nr. 9, "Į Laisvę" Nr. 35/72). O kai tokia pati suparodijuota rinkimų tvarka buvo palikta ir VI-osios tarybos rinkimam, rinkimų taisyklių byla iškilo garbės teisme, kuris pripažino, kad rinkimai apygardomis apima ne tik kandidatų siūlymą ir balsavimą apygardomis, bet visą rinkimų procesą, kad rinkimų apygarda sudaro savarankišką, nuo kitų apygardų jokiu atžvilgiu nepriklausomą rinkimų vienetą, kad rinkimų nuostatai privalo prieš rinkimus nustatyti kiekvienai apygardai tenkančių tarybos narių skaičių, nepalikdami apygardos mandatų skaičiaus priklausomybėje nuo kitų apygardų balsuotojų skaičiaus. Tada buvo išleistos naujos LB VI-sios tarybos rinkimų taisyklės ir jose kiekvienai apygardai nustatytas renkamų tarybos narių skaičius.

Faktiškai betgi tik VI-osios tarybos rinkimai vyko nesuparodijuota normalia demokratinių rinkimų apygardomis tvarka. VII-osios, VIII-osios ir IX-osios tarybos rinkimai vėl suparodijuoti, ignoruojant garbės teismo pasisakymą. Vėl New Yorko ar New Jersey apygardos narių skaičius LB taryboje rinkėjam paaiškėja tik po balsavimo ir priklauso nuo to, koks rinkimų metu bus oras Chicagoje ir kiek ten bus balsuotojų. Todėl, pvz. Chicagos apygardoje į VIII-ją tarybą buvo galima balsuoti už 24 kandidatus, t. y. kiekvienas balsuotojas turėjo 24 balsus, o po balsavimo paaiškėjo, kad Chicagos apygarda gauna tik 20 narių taryboje; IX-osios tarybos rinkėjai Chicagos apygardoje turėjo po 20 balsų, t. y. galėjo balsuoti už 20 kandidatų, o po balsavimo paaiškėjo, kad Chicagos apygarda gauna 21 narį taryboje. Ohio apygardoje, renkant VIII-ją tarybą, rinkėjai turėjo po 6 balsus ir galėjo balsuoti už 6 kandidatus, o po balsavimo paaiškėjo, kad Ohio apygarda gauna 8 narius taryboje. Renkant IX-ją tarybą Ohio apygardos balsuotojas turėjo 8 balsus ir galėjo balsuoti už 8 kandidatus, o po balsavimo paaiškėjo, kad Ohio apygarda taryboje gauna tik 6 narius. Tolygi rinkimų parodija vyko Connecticut, New Yorko, New Jersey, Floridos apygardose. Beje, šiokios suparodijuotos rinkimų tvarkos autoriai išleidžia iš galvos tai, kad LB tarybos narys atstovauja savo apygardos lietuviam, ne savo balsuotojam, ir nesvarbu, kelintas procentas apygardos lietuvių balsuoja. Pvz., šių metų birželio mėn. vykusiuose rinkimuose į I-ąjį Europos parlamentą D. Britanijoj balsavo tik 32% turinčių teisę, bet išrinktieji atstovai vis tiek yra visos D. Britanijos atstovai, ne tų 32%.

JAV LB tarybos rinkimų tvarkos suparodijavimas yra tam tikra dėmė JAV LB organizacijos demokratinėje sąrangoje. Ar IX-oji taryba ją nuplaus? Kažin. Dėmesio vertas reiškinys, kad po to, kai garbės teismas pasisakė dėl tarybos rinkimų nuostatų, LB veikėjų kai kuriuose sluoksniuose teisininkai apskritai prarado pasitikėjimą ir įsigijo daug antipatijos. Vt. Vt.

LIETUVIŠKUOSE VEIKSNIUOSE

1978-79 metų sąvartoje į pagrindinių veiksnių vadovybes atėjo nauji žmonės: Vyriausiojo Lietuvių Išlaisvinimo Komiteto priekyje atsistojo dr. Kazys Bobelis, Amerikos Lietuvių Tarybos — dr. Kazys Šidlauskas. Naujoji Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba su pirmininku Vytautu Kamantu išrinkta 1978 birželio mėnesį. Naują tarybą 1979 gegužės mėnesį išsirinko ir JAV Lietuvių Bendruomenė. Rudeniop įvyks vadovybių persitvarkymas. Tuo tarpu JAV LB Tarybos prezidiumui tebevadovauja Raimundas Kudukis, o Krašto valdybai — Algimantas Gečys.

Lietuvių Bendruomenėje

Naujoji PLB valdyba savo veiklos pradžioje pagrindinį dėmesį buvo sukoncentravusi į talką Pasaulio Lietuvių Jaunimo sąjungai suruošti IV-jį jaunimo kongresą Europoje ir į skubiųjų V-jo PLB seimo nutarimų vykdymą. Tarp visų šiuometinių darbų turbūt pats reikšmingiausias, — tai centrinės lietuvių informacinės tarnybos organizavimas. Telkiamos lėšos, ruošiami darbo planai.

Pagrindinį darbą Lietuvos laisvinimo srityje Amerikoje planingai ir ištvermingai vis tebedirba JAV Lietuvių Bendruomenė. Pagrindinę šios srities darbo naštą neša Krašto valdybos trejetukas, Aušra Zerr, Algimantas Gečys ir Rimas Česonis su talkininkais — Algimantas Gureckas (LB ryšininkas su Valstybės departamentu), kun. Kazimieras Pugevičius (Lietuvių Katalikų tarnybos vedėjas), Viktoras Nakas (PLJ sąjungos politinis koordinatorius), Rimantas Stirbys ("Bridges" redakt.) ir eilė kitų asmenų. Iš pastarojo laikotarpio JAV LB darbų paminėtini: jaunimo peticijos JAV delegacijai prie Jungtinių Tautų įteikimas, "Coalitinio to Free Petkus and Gajauskas" suirganizavimas ir veikla, literatūros Lietuvos okupacinei būklei pavaizduoti paruošimas ir platinimas, žygiai Valstybės departamente.

Gegužės 31 Valstybės departamente LB delegacija su to departamento pareigūnais aptarė šiuos klausimus: diplomatinės tarnybos tęstinumo užtikrinimas (šiuo reikalu Krašto valdyba rodo daug iniciatyvos), Baltijos valstybių klausimai Jungtinėse Tautose, Lietuvos žymėjimas valdiniuose JAV žemėlapiuose, žmogaus teisės ir politiniai kaliniai okupuotoje Lietuvoje, sovietinės pilietybės įstatymas ir Valstybės departamento informacija. Valstybės departamento pareigūnams buvo įteikti du memorandumai ir įvairi dokumentinė medžiaga. Daugelis klausimų buvo išsiaiškinta šioje konferencijoje, o į kai kuriuos pažadėta atsakyti vėliau, kai bus išstudijuota lietuvių delegacijos pateikta medžiaga. Valstybės departamento pareigūnas D. Thomas Longo, Jr. birželio 11 raštu Krašto valdybos pirmininką Algimantą Gečį painformavo, kad priimtas Lietuvių Bendruomenės pasiūlymas Lietuvos reikalu informaciją koncentruoti tam tikruose Valstybės departamento skyriuose. Lietuvių Bendruomenė kviečia lietuviškas institucijas ir atskirus veikėjus reikšmingesnę lietuvišką informaciją į tuos skyrius nukreipti.

DEPARTMENT OF STATE

Washington, D.C. 20520

June 11, 1979

Mr. S.A. Gecys
President, Lithuanian-American
Community of the U.S.A., Inc.
9660 Pine Road
Philadelphia, Pennsylvania 19115

Dear Mr. Gecys:

During the May 31 meeting with Deputy Assistant Secretary Robert L. Barry, the Community proposed and Mr. Barry accepted the idea of providing you a mailing list of selected officials in the State Department who closely followed Baltic affairs. I am pleased to furnish you the following list.

D. Thomas Longo, Jr.
Baltic Affairs Officer
EUR/EE room 5221
Department of State
Washington, D.C. 20520

G. Jonathan Greenwald
Bureau of Human Rights and
Humanitarian Affairs
Room 7802
Department of State
Washington, D.C. 20520

Shaun M. Byrnes
Office of Soviet Union
Affairs
EUR/SOV room 4219
Department of State
Washington, D.C. 20520

Martin McLean
Office of European Security
and Political Affairs
EUR/RPM room 6225
Department of State
Washington, D.C. 20520

Donald Graves
Research Analyst
INR/RSE room 4844
Department of State
Washington, D.C. 20520

Although Mr. McLean's office is responsible for the initial drafting of the President's semiannual report on the Helsinki Agreement, I suggest that you send appropriate items for that report to both him and myself.

Thank you for participating in the May 31 meeting. I am taking the liberty of sending a copy of this letter to Mr. Gureckas for his information.

Sincerely yours,

D. Thomas Longo, Jr.
Baltic Affairs Officer

Šioje konferencijoje dalyvavo: LB Krašto vald. pirm. Algimantas Gečys, Visuomeninių reikalų tarybos pirm. Aušra Zerr, kviesti vyčių atstovai Ernest Raskauskas ir Joseph Simanis; amerikiečiai — valst. sekretoriaus padėjėjas Europos reikalams R. L. Barry, Rytų Europos sk. direktorius C. Schmidt, Baltijos valstybių sk. vadėjas D. Thomas Longo, Jr., teisinis patarėjas Europos reikalams J. Crook, protokolo sk. atstovas G. Sealy, Žmogaus teisių Europoje komisijos pareigūnas J. Greenwald; konferenciją stebėjo Baltųjų rūmų pareigūnė tautybių reikalam Victoria Mongiardo. Tuo pačiu metu Aušra Zerr politinių kalinių laisvinimo reikalu tarėsi su valstybės sekretoriaus padėjėja žmogaus teisių reikalams Pat Darien.

VLIK-e ir ALT-e

VLIK-o ir ALT-os pastangomis JAV Atstovų rūmams kongresmanai E. Derwinski, James Blanchard, Samuel Stratton, Lawrence Coughlin, Frank Annunzio ir C. W. (Bill) Young Baltijos valstybių išlaisvinimo reikalu pateikė rezoliuciją, kurią parėmė virš 50 kitų kongreso narių. Rezoliucijai duota eiga Atstovų rūmų užsienio reikalų pakomisijoje. Jau apklausinėti liudininkai. Iš lietuvių parodymus davė VLIK-o pirm. dr. Kazys Bobelis ir nesenai iš Lietuvos atvykęs Povilas Vaičekauskas. Rezoliucijos esmė, su kai kuriais niuansais, ta pati, kurią Rezoliucijoms Remti komitetas abiejose Kongreso rūmuose pravedė 1965-66 metais. Tik anoji rezoliucija ragino prezidentą akciją Baltijos valstybių išlaisvinimo reikalu vesti Jungtinėse Tautose, o šioji — Europos Saugumo ir Bendradarbiavimo konferencijoje 1980 Madride. Reikia pasidžiaugti, kad tie patys žmonės, kurie Rezoliucijoms Remti komiteto darbą trukdė, praėjus pusantros dekados, to paties darbo ėmėsi. Jei tai iš tikro bus Vliko-Altos rimtas darbas, o ne, kaip praeityje, žiežirbų svaidymas, jų pastangas visi turėtų paremti, o Rezoliucijoms Remti komitetas bent laikinai ta kryptimi savo veiklą sustabdyti.

Santykiai tarp veiksnių

Veiksnių tarpusaviuose santykiuose pažangos nepadaryta. JAV Lietuvių Bendruomenės pastangos Lietuvos laisvinimo darbuose su ALT-a rasti bendrą kalbą ir veiklą koordinuoti atsimušė į kietą ALT-os NE. Rochesteryje padarytus LB ir ALT atstovų susitarimus patvirtinti ALT-a atsisakė. ALT-os ir VLIK-o valdyboms apsijungus po viena VLIK-o pirmininko ir ALT-os garbės pirmininko (dr. K. Bobelio) kepure, ir VLIK-as pasuko nelemta išsiskyrimo kryptimi. Pasaulio Lietuvių Bendruomenės valdyba, neradusi VLIK-e nuoširdaus bendradarbiavimo dvasios, buvo priversta organizuoti visuomeninių - politinių reikalų komisiją. Tam savo veiksmui turi visų pasaulio LB kraštų pritarimą.

Naujoji VLIK-o valdyba savo veiklą pradėjo, paskelbdama "Vliko 1979 metų deklaraciją". Kad ir yra toje deklaracijoje pozityvių siūlymų ir sugestijų, tačiau visumoje ji nėra išaugusi iš politinės tautos realybės supratimo nei iš rezistencinių išeivijos rūpesčių. Ši deklaracija negali tapti istoriniu kovos dėl Lietuvos laisvės dokumentu. Vargingai, vietomis netaisyklinga lietuvių kalba sulipdytos patriotinės frazės, kažkodėl paverstos atskirais deklaracijos para-

grafais, daugelyje vietų išvirsta į paprastą pamokslavimą, be gilesnio turinio ir be konkretesnių idėjų. Ypač nemaloniai prasikiša nepajėgios Amerikos Lietuvių Tarybos favorizavimas ir pagrindinę lietuviško darbo naštą nešančios JAV Lietuvių Bendruomenės ignoravimas.

Viešai kritiškas pastabas dėl tos deklaracijos pareiškė iškilių darbuotojų kolektyvas (Stasys Barzdukas, dr. Henrikas Brazaitis, dr. Antanas Butkus, Raimundas Kudukis, Milda Lenkauskienė, Jurgis Malskis, dr. Algirdas Nasvytis), dr. Bronius Nemickas ir kiti. Gi dėl ALT-os arogancijos LB-nės atžvilgiu pradėta rodyti nepasitenkinimas ir pačiose ALT-ą sudarančiose grupėse. Štai viena iš pagrindinių ALT-ą sudarančių grupių, Amerikos Lietuvių Katalikų Federacija, tarybos suvažiavime 1979. VI.9-10 tarp kitų reikšmingų ir puikiai suredaguotų nutarimų laisvinimo veiklos ir veiksnių klausimų pasisakė taip:

ALRK Federacijos taryba, apsvarsčiusi konkrečius laisvinimo veiksnius, Altos ir JAV Lietuvių Bendruomenės visuomeninių reikalų komisijos darbus ir jų tarpusavio santykius, priėjo išvadų: a. reikia siekti idealo, kad Lietuvos laisvinimo reikaluose susidarytų viena laisvinimo institucija su vienu laisvinimo reikalams fondu ir vienu informacijos cnetru; b. kol abiejų veiksnių santykiai pasieks tokių padėtį, yra teisinga ir demokratiška, kad kiekvienas veiksnys pozityviai vykdytų laisvinimo uždavinius ir tam darbui telktų lėšas; c. federacijos taryba pageidauja, kad Vasario 16-tos minėjimai būtų ruošiami solidariai ir aukų rinkime būtų respektuojama laisva aukotojo apsisprendimo teisė, ypatingai skatinant aukotojų dosnumą; d. federacijos taryba susipažinusi su Altos ir JAV LB Visuomeninių reikalų komisijos atstovų Rochesteryje apsvarstytais klausimais ir susitarimui priimtu 6 punktų projektu, visiems šešiems susitarimo punktams pilnai pritaria ir įgalioja ALRK federacijos valdybų įpareigoti federacijos atstovus Altos valdyboje imtis iniciatyvos, kad tas 6 punktų projektas būtų priimtas ir tuo pagrindu būtų siekiama veiksnių susitarimo ir solidaraus darbo. Kreipiasi į visas kitas lietuviškas organizacijas, turinčias savo atstovus Altoje minėtus susitarimus remti bei už juos balsuoti; e. kol pilnas susitarimas tarp minėtų veiksnių bus pasiektas, jau šiuo metu yra reikalinga imtis konkrečių žygių bendram informacijos centrui sudaryti.

Nerimą rodo ir kitas ALT-os narys — lietuvių respublikonų federacija. Amerikos Lietuvių Respublikonų Federacijos pirmininkas Anatolijus Milunas gegužės 23 d. parašė tokį laišką ALT-os pirmininkui: (laiško fotokopiją žiūr. 70 psl.)

Bent vieną formalų tašką antibendruomeninės pajėgos per tą patį laiką laimėjo ir savo naudai. Amerikos Lietuvių Tautinės sąjungos seimas Čikagoje balsavimo keliu nutarė nesveikinti JAV Lietuvių Bendruomenės. ALT sąjunga, kaip ir Katalikų federacija, yra viena iš pagrindinių keturių ALT-ą sudarančių oranizacijų. Žinant tautininkų bėdas, tuo nereikia stebėtis, nes atviriems ir slaptiems "reorgų" simpatikams, iki aukšto laipsnio iš veiklos išstūmus intelektualinį ir nuosaikų są-

National Lithuanian - American Republican Federation

CHAIRMAN:
Anatolijus Milunas
440 Rue Cauri
Park Grove, Ill. 60193

1979 m. gegužės 23 d.

Gerb. Dr. Kaziui Šidlauskui
ALT-os Pirmininkui
2606 W. 63rd St.
Chicago, Ill.60629

Gerbiamas Pone Pirmininke,

Amerikos Lietuvių Respublikonų Federacijos metiniame susirinkime /įvykusiam 1979 m. gegužės 19 d. Arlington, Virginia/ buvo priimta rezoliucija, liečianti mūsų organizacijos dalyvavimą Amerikos Lietuvių Taryboje.

Ši rezoliucija įpareigojo mane kreiptis Federacijos vardu į Amerikos Lietuvių Tarybos valdybą, prašant pravesti atitinkamą akciją, vedančią prie susitarimosu JAV Lietuvių Bendruomene ir esančių nesusipratimų išlyginimo.

Jei iki mūsų Federacijos š.m. rudens susirinkimo aukščiau minėtas susitarimas nebūtų atsiektas - Federacija yra nutarusi svarstyti priimtinusų tolimesnio mūsų organizacijos dalyvavimo Amerikos Lietuvių Taryboje.

Aš turiu pilną pasitikėjimą, kad Jūsų vadovaujama ALT-os valdyba ras būdą ir darys visus žygius šią daug bendram lietuvių interesui darančią žalą pašalinti.

Lieku dėkingas už Jūsų dėmesį

Su pagarba

Anatolijus Milunas
Amerikos Lietuvių Respublikonų
Federacijos Pirmininkas

Nuorašas: Amerikos Lietuvių Respublikonų Federacijos valdybos nariams ir metinio suvažiavimo dalyviams

---

(Atkelta iš 3 pusl.)

jungos sparną, yra pasisekę sąjungos kontrolę išlaikyti savo rankose.

Lietuvių Bendruomenė, nenutraukdama savo darbų Lietuvos laisvinimo srityje, nepraranda kantrybės ir toliau daro pastangas susipratimo su kitais veiksniais pasiekti.

J. Kj.

cide ir kurios kratosi net asmeninės atsakomybės bolševikų vykdytame lietuvių tautos genocide.

Ar neateina mintin, kad išgarsinto "Holocaust" skripto autorius ir pastatymo vadovas, jei būtų su dr. A. Štromo mintimis susipažinę, tokio filmo nebūtų išleidę į pasaulį?

Edmundas Arbas
Santa Monica, CA

JAUNIMO ORGANIZACIJŲ BŪKLĖ

Pokalbis su dr. Jonu Griniumi apie jaunimo organizacijas

Balandžio mėnesio "Į Laisvę" žurnale pasirodė dr. Jono Griniaus įdomus straipsnis "Perdaug lietuvių jaunimo organizacijų?" Mano nuomonė kai kuriais keliamais klausimais žymiai skiriasi nuo dr. J. Griniaus, ypač kur liečiami jaunimo sąjungos tikslai ir jos vieta lietuviškame gyvenime, tad noriu mintimis pasidalinti su skaitytojais ir tokiu būdu jaunimo organizacijų klausimui duoti kitą dimensiją.

Iš dr. J. Griniaus straipsnio peršasi išvada, kad jaunimas tikrai turi perdaug organizacijų. Tam įrodyti jis ima Šiaurės Amerikos jaunimą kaip pavyzdį. Anot jo, Šiaurės Amerikos lietuvių jaunimas turi septynias organizacijas — ateitininkus, skautus, neolituanus, vyčius, Santaros - Šviesos federacijos studentus, Šiaurės Amerikos lietuvių studentų sąjungą (ŠALSS) ir Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungą (PLJS). Jo aiškinimu, pagal tų organizacijų struktūrą, kiekvienas jaunuolis turėtų bent trijose iš jų dalyvauti, būtent, vienoje ideologinėje organizacijoje ir dviejose bendrinėse (ŠALSS ir PLJS). Tačiau iš labai toli stebinčio dr. Griniaus (jis gyvena Europoje) analizė vietomis paremta gan rimtais faktiškais netikslumais. Iš išvardintų jaunimo organizacijų tiktai trys yra tikrai gyvos ir jų veikla nesiriboja tik poroj lietuviškų kolonijų: tai skautai, ateitininkai ir jaunimo sąjunga. Dviejų organizacijų "sveikata" yra abejotina, būtent jaunųjų vyčių ir neolituanų. Kiek žinau, neolituanai teturi skyrius tik Čikagoje ir Los Angeles, kur šį tą nuveikia. Kalbant apie Santaros - Šviesos federaciją, kviečiu dr. Grinių ir šio žurnalo skaitytojus suminėti bent tris pavardes santariečių-šviesiečių, kurie nebūtų peržengę savo keturiasdešimto gimtadienio. Šiaurės Amerikos lietuvių studentų sąjunga jau de facto nebegyva dvejus ar trejus metus. Ji tepajėgia suorganizuoti kasmetinį balių, vadinamą suvažiavimu. Praėjusių metų baliuje buvo pasiūlyta rezoliucija ŠALSS įjungti į Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungą, taigi likviduotis. Gal tas pasiūlymas būtų buvęs priimtas bet . . . iš "suvažiaviman" užsiregistravusiųjų nebuvo galima prikalbinti užtektinai žmonių ateiti į posėdžių salę ir sudaryti kvorumą! Organizacija taip nusilpusi, kad negali sutelkti pakankamai jėgų net save numarinti.

Šioje vietoje norėčiau įterpti vieną komentarą, ryšium su dr. Griniaus labai teisinga pastaba, jog ŠALSS kasmetiniai suvažiavimai pasidarė girtuokliavimo baliais. Tas girtuokliavimas toks baisus, jis teigia, " kad geresnieji viešbučiai lietuvių studentų nebenori pas save įsileisti posėdžių". Tiesa, tokia nuomonė seniai vyrauja mūsų lietuviškos spaudos puslapiuose. Bet kažin, ar taip tikrai yra? Iš gana patikimų šaltinių esu ne kartą girdėjęs, kad *palyginus*

su kitų Šiaurės Amerikoje veikiančių organizacijų — tiek jaunimo, tiek senimo — elgesiu, lietuviai studentai yra drausmingi ir viešbučių savininkai nesipurto juos priimti. Juk 1978 metų LSS suvažiavimas įvyko tam pačiam viešbutyje, kuriame LSS buvo susirinkusi, berods, ir 1973 metais. Pastabą darau ne girtuokliavimui ar destruktyviam elgesiui jaunimo pobūviuose pateisinti, o tik paryškinti faktui, kad lietuvių jaunimas išsiskiria iš kitų Šiaurės Amerikos jaunimo grupių mažesniu destruktyvumu, mažiau laukiniškais baliais.

Atidžiau pažvelgus į Šiaurės Amerikoje egzistuojančias jaunimo organizacijas, turėtų paaiškėti, kad jų tėra penkios, ne septynios, o iš tų penkių, tiktai trys tikrai stiprios. Be to, tas faktas įrodo, kad klausimas, ar yra perdaug lietuvių jaunimo organizacijų, jau dabar sprendžiamas, nes kai kurios iš jų, netekusios jaunuolių paramos, miršta natūralia mirtimi.

Kyla klausimas, kodėl dr. Grinius temetė kritišką savo žvilgsnį į pergausų skaičių jaunimo organizacijų vien Šiaurės Amerikos pusėn? Skaitytojas pastebės, kad bent pusė jo straipsnio liečia *Pasaulio* lietuvių jaunimo sąjungos ateitį, tad reikėtų kalbėti apie visus kraštus, kuriuose gyvena lietuviai išeiviai. Šiaurės Amerikos jaunimas vis bariamas pasauliniuose jaunimo kongresuose, kad jis linkęs pamiršti, jog lietuvių jaunimo skaičius ir lietuvių jaunimo veikla nesiriboja Šiaurės Amerikos kontinentu. Šiaurės Amerika, tai ne pasaulis! Įdomu, kad europietis dr. J. Grinius irgi lyg tai tokią prielaidą daro, kai svarsto jaunimo organizacijų problemas. Pažvelgus į lietuvių jaunimą už Šiaurės Amerikos ribų, randame, kad kalbos apie jaunimo organizacijų darbų nesveiką duplikavimą nei negali būti. Kai kuriuose kraštuose jaunimo sąjunga yra *vienintelė* jaunimo organizacija. Pažiūrėkime ir į tokią Vokietiją. Kad skautai ten būtų veiklūs, neteko girdėti, o moksleivių ateitininkų kuopelė, jei neklystu, įsisteigė tiktai Vasario 16-tos gimnazijoje.

Lietuvių jaunimo padėtis už Šiaurės Amerikos ribų yra tokia, kad jaunimo sąjungos egzistencija tenai yra ne tik sveikintina, bet ir būtina, jeigu norim sumažinti žuvusiųjų kare prieš asimiliaciją skaičių. Viena kolegė iš Kanados prieš ketverius metus pastebėjo, kad Pietų Amerikos lietuvių jaunimas — tai Šiaurės Amerikos lietuvių jaunimo veidrodis už poros dešimtmečių. Kokia šventa tiesa! Šiaurės Amerikoje kasmet nyksta jaunimo organizacinis gajumas, tad kartu nyksta ir lietuvių jaunimo lietuviškumas. Lituanistinių mokyklų produktai kalba lietuviškai prasčiau, negu jų vyresni broliai ir seserys, kurie prieš septynerius ar aštuonerius metus sėdėjo mokyklos suoluose. Tiek jaunimo organizacijų, tiek jaunimo aplamai veikla Šiaurės Amerikoje ateityje turės konsoliduotis. Todėl aš esu įsitikinęs Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungos teigiama misija. Jinai yra *vienintelė* ekumeninė jaunimo organizacija, taikoma tiek katalikiškam lietuvių jaunimui, tiek nekatalikiškam, net ir nekrikščioniškam (buvo stengtasi ir, tikėkimės, bus toliau stengiamasi pritraukti iš Lietuvos atvažiavusius Izraelin žydų jaunuolius), taikoma tiek studijuojančiam lietuvių jaunimui, tiek studijas baigusiam ar nutraukusiam.

Iš dr. J. Griniaus straipsnio nekyla įspūdžio, kad jis būtų įsitikinęs jaunimo sąjungos svarba. Jis laiko vieną iš PLJS silpnybių jos mėginimą atsistoti aukščiau ideologinių — pabrėžia ateitininkus ir skautus — organizacijų. Jaunimo sąjungos bandymas dominuoti kitas organizacijas jam atrodo kenksmingas, nes PLJS neturi savo pasaulėžiūros, tad jai ir trūksta organizacinio turinio. Trumpai tariant, jinai reiškia nepamatuotą pretenziją, save statydama virš ideologinių organizacijų. Reikia sutikti, kad PLJS neturi pasaulėžiūros, bet nejaugi vien dėl tos priežasties (o autorius kitų nemini) galima teigti, kad jai trūksta organizacinio turinio? Jeigu su dr. J. Griniaus teigimu sutiktume, tai turėtume pripažinti, kad ir Lietuvių Bendruomenei trūksta organizacinio turinio. O faktai ką kita rodo.

Veiklos kryžiavimasis tarp jaunimo sąjungos iš vienos pusės ir ideologinių organizacijų iš antros, nėra ir neturėtų būti rimta problema. Skautai ir ateitininkai visada didžiausią savo dėmesio dalį skyrė pradžios mokyklos ir gimnazijos amžiaus jaunimui, o jaunimo sąjungai gali priklausyti tiktai pasiekę 16 metų amžiaus jaunuoliai. Ideologinių organizacijų didžiausias rūpestis yra ugdyti sąmoningą lietuvį pagal jų ideologinius principus. Jos stengiasi lavinti jaunuolio protą. Jaunimo sąjunga nori toliau tą jaunuolį lavinti per *konkrečių veiklų*. Paimkime vieną pavyzdį. Ateitininkų organizacijos ideologijoje tautiškumo principas užima labai svarbią vietą, tuoj po katalikiškumo principo. Ateitininkams, sakyčiau, labai sekasi tą principą padaryti prasmingą savo nariams. Tačiau, ateitininkai, kaip organizacija, riboja tautiškumą beveik vien teorijos plotmėje. Kad ir tokį praktišką dalyką, kaip suorganizuoti masyvų laiškų rašymą savo organizacijos nariui Viktoriui Petkui, kuris sėdi kacete už tai, kad gyvena penkiais ateitininkų principais, ateitininkai nesiteikia atlikti.

Tai nebūtinai reiškia, kad turime smerkti ateitininkus ir kitas ideologines organizacijas, kad jos, pavyzdžiui, politinėje veikloje mažai ką daro, o tik apie tai kalba. Juk jų paskirtis yra kalbėti, ugdyti per kursus, stovyklas, sueigas, susirinkimus. Jaunimo sąjungos paskirtis yra duoti tam jaunimui progą atlikti tai, ką jis yra teoretiškai išmokęs, ir toliau bręsti visuomeninėje veikloje. Gal todėl daugiausia mane suneramino dr. J. Griniaus pasakymas, kad "tarp pasaulinių kongresų jos (jaunimo sąjungos — VN) nariai ir jos padaliniai nežino, ką jie turėtų veikti". Konkrečių planų veiklai jaunimo sąjunga turi daugiau negu betkokia kita jaunimo organizacija. Jeigu kas netiki, pasiskaitykite III Pasaulio lietuvių jaunimo kongreso rezoliucijas.

Dr. Grinius galvoja, kad Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungai nežinant ką veikti, ji ima duplikuoti Bendruomenės darbus ir rezultate matome PLB ir PLJS paralelizmą. Paralelizme aš nieko blogo nematau, ir jeigu kai kuriais savo veiksmais PLJS panaši į PLB, tai čia yra pastarosios *papildymas*, ne jos duplikavimas. Patys PLB valdybos nariai entuziastiškai sutinka naujus PLJS projektus, nes jie įsitikinę, kad atliktinų lietuvių visuomenėje uždavinių tiek daug, jog niekad nebus perdaug veiklos. PLJS reikšmę didina tai, kad niekur kitur toks didelis jaunimo skaičius negali pasireikšti plačiosios

veiklos laukuose. Tiesa, ir pačioje Bendruomenėje, kuri iš visų yra jaunimui pats palankiausias veiksnys, sutinkame žmonių, kurie jaunimu nepasitiki ir su jo nuomone nesiskaito. Net ir tokioje JAV Lietuvių Bendruomenės taryboje išsilikusi tradicija "ištremti" jaunuosius tarybos narius į jaunimo komisiją. Kai pereitos tarybos sesijoje Washingtone jauni tarybos nariai, nenorom paskirti ton jaunimo komisijon, pasiūlė visam suvažiavimui ją likviduoti, pasigirdo net tokių piktų balsų, kad "va, jaunimas bando viską iš mūsų perimti". Žodžiu toje taryboje buvo žmonių, kurie tebesivadovavo principu, jog jaunimas — tai antros klasės piliečiai. Dėka jaunimo sąjungos jaunimas gali gauti svarbią, visapusišką visuomeninės veiklos patirtį.

Dr. J. Grinius siūlo Pasaulio lietuvių jaunimo sąjungai ir IV Pasaulio lietuvių jaunimo kongresui sąjungos veiklą suprastinti ir sumažinti, kad jai beliktų tik jaunimui *atstovauti* pasaulinėje plotmėje ir *bendradarbiauti* su Pasaulio Lietuvių Bendruomene. PLJS, jo manymu, turėtų būti pertvarkyta federaciniu principu. Jaunimo veikla tokiu būdu ribotųsi ideologinėmis organizacijomis, kurios siųstų savo atstovus į PLJS centro valdybą. Ne vienam dr. J. Griniui patinka federacinė idėja. Tačiau federacinė alternatyva, man atrodo, būtų veikiausiai tragiškas pasirinkimas. Kada organizacijos sudaro federaciją, individo balsas tuoj pat sumažėja. Įsteigus PLJS federaciją, kas atstovautų jaunimui, kuris nepriklauso nei vienai ideologinei organizacijai? Ar federaciją sudarančios organizacijos ateityje turėtų įsileisti naujas jaunimo organizacijas, joms įsisteigus? Kokią garantiją turime, kad neatsirastų ideologinėse organizacijose klikos, kurios valdytų jaunimo sąjungą, bet neatspindėtų plačiosios jaunuomenės nuotaikų? Ką darytume su tom organizacijom, kurios miršta? Ar jos prarastų savo atstovus PLJS valdyboje? Konkrečiai, rytoj pertvarkius PLJS struktūrą, ar iš mandagumo pakviestume atstovą iš Santaros - Šviesos, nors jaunimo ten nerasi nei su žiburiu? Nesinori, kad jaunimo sąjunga taptų naująja Alta ar Vliku. Kaip tik tos organizacijos yra nepatrauklios jaunimui, kaip tik jas taip sunku reformuoti, kad jos atitiktų šių dienų reikalavimus ir realybę, kadangi mirštančių partijų klikos juos yra užvaldę. Todėl kai kurie jaunimo sąjungos nariai per paskutinį PLB seimą kovojo prieš Šiaurės Amerikos lietuvių fizinio auklėjimo ir sporto sąjungos įsijungimą į PLB. Tai pavojingas precedentas, gal būt vedąs į federacinę PLB struktūrą.

Bandydamas apginti PLJS dabartinę struktūrą bei siekius, nenoriu skaitytojui palikti įspūdžio, kad esu ura-patriotas, kuris jaunimo sąjungoje nemato jokių problemų. Problemų yra daug. Bene rimčiausia iš jų yra ta, kad turime daug pulkininkų, bet labai mažai paprastų kareivių. Lenkiu galvą sportininkų sąjungai, kuri tur būt iš visų organizacijų labiausiai sugeba pritraukti didžiausią jaunimo skaičių. Jaunimo masių pritraukimo ir įvairių kitų PLJS problemų nagrinėjimas jau turėtų būti atskiras straipsnis. Viliuosi, kad IV PLJ Kongresas, naujai įprasmindamas jaunimo veiklą, nuves mus tiesiausiu keliu į tų problemų išsprendimą.

Viktoras Nakas

MŪSŲ PRIEŠO PRIEŠAS — MŪSŲ DRAUGAS

Jungtinių Amerikos Valstybių ir Kinijos ryšiai mezgasi kaip rezultatas ne eilinio politinio žaidimo, bet gilios vidinės metamorfozės politinėse - ūkinėse partnerių sistemose.

Šio gilaus proceso galimos išdavos dar aiškiau neįsivaizduojamos. Galima tiktai spėlioti, kad laimėjimai kilę iš to bendradarbiavimo pasauliui gali atnešti daug palaimos.

Teng Hsiao-ping'o, Kinijos vicepremjero, atsilankymas Jungtinėse Amerikos Valstybėse pagrįstai sujudino politikų sferas ir įnešė daug šviesos į tų ryšių vystymąsi. Vicepremjeras savo vizito metu aktyviai siekė dviejų pagrindinių tikslų:

1. Atkreipti visuomenės ir politikų dėmesį **į imperialistinę grėsmę** iš Sovietų Sąjungos pusės ir jos **hegemonijos** siekimus pasaulyje;
2. Sudaryti ryšius **moksliniam technologiniam bendradarbiavimu** su Jungtinėmis Amerikos Valstybėmis, kad, naudojant naujus gamybinius metodus, būtų galima sparčiau kelti Kinijos žmonių ekonominį lygį.

Pavergtųjų tautų skaudūs pergyvenimai aiškiai rodo, kad dėl Sovietų Sąjungos hegemonijos intencijų negali būti abejonės. Teng Hsiao-ping, savo dažnais viešais pareiškimais iškeldamas Sovietų Sąjungos hegemonijos pavojus kaip nusivylimą nedraugiško marksistinio kaimyno slaptais planais, atstovavo kartu ir pavergtųjų tautų rūpesčiui. Tas erzino Maskvą, bet džiugino pavergtuosius ir pavergtųjų tautų tremtinius laisvajame pasaulyje.

Sugebėjimu išreikšti mūsų skundą visam pasauliui šis **mūsų priešo priešas tampa mūsų draugu.** Bet ši mums pragmatinė išvada anaiptol pilnai neišsemia visų vystymosi ateities galimybių. Jos siekia daug toliau ir daug giliau. Jau vien nukėlimas laisvojo pasaulio politikų iš debesų į realybę sudarytų sąlygas apsaugoti žmoniją nuo didelių ateities nelaimių.

Kinijos vadovybė savo veiklos neriboja vien Sovietų Sąjungos hegemonijos grėsmės iškėlimu. Ji paremia tą savo naujai išsivysčiusį įsitikinimą konkrečiais veiksmais. Pažvelkime, kokie radikalūs posūkiai yra padaryti kelių paskutiniųjų metų bėgyje.

Mao laikais buvo sukurta trijų pasaulių tezė. Pagal ją, pirmąjį pasaulį sudarė dvi pasaulinės viršgalybės: Jungtinės Amerikos Valstybės ir Sovietų Sąjunga; antrąjį — industriškai pažengusios valstybės: Vakarų Europa, Anglija, Japonija; trečiąjį — besivystantieji kraštai, kolonializmo nusikračiusios tautos, sovietų neo-kolonializmo pavergtos tautos. Tuo skirstymu mes atsidūrėm trečiajame pasaulyje. Anais laikais Kinija save identifikavo su trečiuoju pasauliu, siekdama jam vadovauti.

Naujoji Kinijos vadovybė po Mao mirties nedvejodama pradėjo ieškoti ryšio su antruoju pasauliu. Čia jiems rūpėjo rasti sąjungininkų prieš Sovietų grėsmę ir kartu ieškoti ekonominio industrinio bendradarbiavimo. Be abejo, išvystyta antrojo pasaulio valstybių technologija būtų labai naudinga Kinijos ūkiui.

Tų savo siekimų įtakoje Kinija koreguoja savo pažiūras ir pirmojo pasaulio atžvilgiu. Ji ragina Jung-

tines Amerikos Valstybes, sutarus su kitomis valstybėmis, stabdyti Sovietų Sąjungos hegemonijos plėtimą ir išlaikyti pasaulyje taiką.

Jungtinėms Amerikos Valstybėms tai yra netikėtas iššūkis. Kartu tai yra skatinimas Amerikos visuomenei atsisakyti nuo palankaus nusistatymo Sovietų Sąjungos atžvilgiu, žmonių sąmonėje sukurto propagandos priemonėmis. Šis nusistatymas visuomenės nekritiškai priimtas, o svarbiausia jis yra neteisingas. Jau yra daug duomenų, kurie aiškiai rodo, kad Sovietų Sąjunga apgaulingai suvedžioja Jungtinių Amerikos Valstybių politikus. Visuomenė nevertai skendi sustingusioje konservatyvioje pažiūroje Sovietų Sąjungos atžvilgiu. Ir štai pirmasis efektyvus bandymas šią neteisingą pažiūrą pakeisti ateina iš naujosios Kinijos vadovybės. Daug kredito čis tenka ir Nixonui, kuris ryžosi jau kiek anksčiau laužyti tą savotišką minties stagnaciją Amerikos visuomenėje ir politikų sluogsniuose ir atvėrė duris naujiem tikslesniems politiniams ėjimams. Pastarieji Kinijos bandymai yra epochiniai. Jeigu laisvojo pasaulio politikai tinkamai į tai atsilieps, gali išsivystyti epochiniai rezultatai.

Ši Kinijos politikos kryptis nėra staigiai atsiradusi — ji vystėsi ir brendo laipsniškai. Dabar gi jai susidarė sąlygos iškilti į viešumą. Teng Hsiao-ping toje politikos kryptyje atlieka vieną iš pagrindiniųjų vaidmenų. Be abejo, tas sutampa su Hua Kuo-feng, Mao įpėdinio, ir kitų įtakingų naujosios vadovybės asmenų linija.

Hua Kuo-feng atsiribojo nuo radikalų dogmatikų, kurie Mao laikais iki tam tikro laipsnio įtekmėjo Kinijos politiką. Keturių grupė (gang of four) buvo pasmerkta, nors joje buvo ir Mao žmona ir nors ši grupė būtų neišsilaikius be Mao palaiminimo. Hua iškėlė Mao ant pedjestalo, bet vykdo savarankišką politiką, kuri, jo nuomone, yra naudinga Kinijos žmonėms. Savo pastangose pakelti ekonominį Kinijos žmonių gerbūvį jis naudoja daug pozityvių priemonių. Jis siekia mokslinės pažangos, reikalauja griežtesnio ir tikslesnio pažangumo vertinimo mokyklose ir universitetuose, skatina dirbančiuosius atlyginti atitinkamai jų atliktam darbui, nebijo naudoti modernią gamybinę technologiją, nors ji būtų gaunama ir iš kapitalistinių kraštų.

Noras kelti Kinijos žmonių ekonominį lygį, naudojant Jungtinių Amerikos Valstybių bei antrojo pasaulio mokslinį technologinį patyrimą, yra sveikintinas. Tas galėtų reikšti, kad naujoji Kinijos vadovybė yra ne tiek susirūpinusi dogmatiniu marksizmu, kiek visų Kinijos žmonių gerbūviu. Tam tikslui ji yra pasiryžusi naudoti visas prieinamas priemones, o ne tiktai tas, kurias viena kuri politinė sistema jai leidžia.

Kinija ekonominio lygio kėlimu jau yra padariusi žymią pažangą. Maisto gamybą per paskutinį dešimtmetį ji beveik padvigubino. Ir energijos atžvilgiu ji turi galimybių sveikai vystytis. Tris penktadalius jai reikalingos energijos ji gauna iš anglies, kurių klodai yra šiaurės rytuose. Nafta ir dujos maždaug patenkina vieną trečdalį energijos paklausos. Dujų šaltiniai yra Šachuano srityje, vidurinėje Kinijos dalyje. Šiuo metu naftos daugiausia gaunama iš šiaurėje esančios Taching srities. Sengli alyvos rezervai prieš Bohai įlankos yra dar daugiau žadantys. Ir už tos

įlankos ribų Geltonosios bei pietų Kinijos jūrų kloduose yra apsčiai alyvos.

Intensyvesnei pažangai energijos pramonės srityje reiks patyrimo ir įrengimų ir pradžiai specialistų. Industrinei gamybai, žemės ūkiui reikės naujų technologinių metodų. To Kinijos vadovybė ir siekia. Be abejo, visa tai gali Kinija gauti iš Jungtinių Amerikos Valstybių ir antrojo pasaulio valstybių.

Ko galima tikėtis iš to besivystančio bendradarbiavimo?

Pirmiausia neabejotinai ekonominio gerbūvio kilimo vieno ketvirtadalio žmonijos tautoje. Bet taip pat ir Jungtinėms Amerikos Valstybėms ir antrojo pasaulio valstybėms susidarys realesnės sąlygos efektyviai ir pozityviai įsijungti į pasaulinių problemų sprendimą. Nors laisvojo pasaulio valstybės ir turi negerų tendencijų užsidaryti savo sienose ir gyventi gerbūvyje, bet atsiskirti nuo judraus pasaulio jiems nepavyks; teks pajusti atsakomybę viso pasaulio mastu.

Ir laisvojo pasaulio reikalams yra svarbu ir būtina, kad Kinija pajustų, kad jos ekonominio gyvenimo lygis kyla dėka mokslinės technologinės pažangos, dėka sugebėjimo bendradarbiauti su technologiškai pažengusiomis valstybėmis. Toks kooperavimas padės pozityviai vystyti pramonę, racionaliai eksploatuoti energijos šaltinius, kelti žemės ūkio našumą. Šalia tų Kinijos laimėjimų, visiems tiems, kuriems rūpi apsaugoti savo tautos žmones nuo bado ir skurdo, galėtų paaiškėti, kad tų pavojų išvengti gali padėti ne kuri dabartinė politinė ekonominė sistema, bet vadovaujančių asmenų išmintis ir sugebėjimas kiekvieną sistemą naudoti tiek, kiek ji pajėgia tarnauti žmonėms.

Kad toks susipratimas susiformuotų vadovybėse, gali atrodyti kaip neįtikėtina svajonė. Bet juk gyvename tragiškos patirties amžių. Žmonija yra nuvarginta prievartos, dvasinio bei fizinio teroro, vykdyto ir dar tebevykdomo genocido. Tikrai atėjo laikas politikams permąstyti savo siekimų vertę bei siekimų metodus. Tokios patirties ir tokių pergyvenimų laikais gali įvykti neįtikėtinų ir nelauktų pasikeitimų.

Atėjo laikas įgyvendinti principą, kad nevalia ir nedera žmones versti vergiškai tarnauti sistemoms, bet reikia sistemas tiek naudoti, kiek jos pajėgia tarnauti žmonėms. Ypatingai tada, kai tos sistemos ne tiktai kad nepateisina ekonominių bei socialinių lūkesčių, bet dar neša žmonėms terorą, kančias, dvasinį bei medžiaginį skurdą.

Į visą tą bendradarbiavimą reikėtų žvelgti ne vien biznio, ne vien sistemų dogmų akimis, bet tarnybos žmonėms akimis. Ir tas vienodai tinka ir Kinijai, ir Jungtinėms Amerikos Valstybėms bei antrojo pasaulio valstybėms. Tokio mąstymo pagrindu Kinija, keldama tautos gerbūvį, galėtų natūraliai įgauti paskatų sudaryti palankias sąlygas žmogaus teisėms palaimingai vystytis. O taip pat ir Jungt. Amerikos Valstybės ir antrojo pasaulio valstybės galėtų gauti paskatų koreguoti savo pelno principo dogmą ir stengtis priprasti ir prie idealistinių motyvų tarptautiniame moksliniame, ūkiniame, socialiniame bendradarbiavime.

Tokia dviejų krypčių evoliucija atneštų daug šviesos visam pasauliui.

A. Šilainis

PRAŠVIS LAISVĖS PAVASARIS

Kodėl iš Vilniaus buvo išvarytas Gintautas Kaminskas?

Gintautas Kaminskas, buv. Lietuvių Bendruomenės Camberros (Australija) apylinkės pirmininkas

Čia aprašomas įvykis senokas, savo laiku Amerikos lietuvių spaudoje nemaža ginčų sukėlęs, tačiau pirmieji šaltiniai niekad nebuvo paliesti. O buvo taip: 1974 vasarą į Vilniaus universiteto okupuotoje Lietuvoje lituanistinius kursus buvo nuvykęs Australijos lietuvis Gintautas Kaminskas, bet po trijų savaičių sovietų saugumas jį iš Lietuvos išvarė. Kai kurie tų kursų dalyviai, grįžę iš Vilniaus Amerikon, apie Kaminską leido nepalankius gandus, kaip apie nerimtą jauną žmogų, negatyvių nusiteikimų išsišokėlį, kuris pats kaltas dėl nesekmės Vilniaus kursuose. Iš tikro Kaminskas yra įdomaus charakterio žmogus, baigęs aukštąjį mokslą ir turįs atsakomingas pareigas Australijos Imigracijos ir etninių reikalų ministerijoje. Labai sąmoningas lietuvis, pramokęs keletą svetimų kalbų, apsiskaitęs lituanistikoje, 1978 išrinktas Canberros (Australijos sostinės) Lietuvių Bendruomenės apylinkės pirmininku. Tie, kurie Kaminską gerai pažįsta ir kurie su juo yra artimiau bendradarbiavę, teigia, kad jis esąs žmogus, kuris bet kuriose aplinkybėse nesitenkina netikrais ar apytikriais paaiškinimais, bet visada nori žinoti, kaip iš tikro yra. Tas jo noras gauti įtikinančius atsakymus ir privedė Kaminską prie konflikto su sovietų saugumu ir jo išvarymo iš Vilniaus kursų.

Baigęs aukštąjį mokslą, Kaminskas su savo jauna žmona buvo išvykęs Europon ir kurį laiką vienoje Ispanijos gimnazijoje dėstė anglų kalbą. Nors buvo nemaža girdėjęs iš lietuviškų šaltinių apie padėtį okupuotoje Lietuvoje, tačiau, kaip daugelis jaunų žmonių, ne viskuo tikėjo. Faktus patikrinti panorėjo savo asmeniška patirtimi. Užsiprenumeravo "Gimtąjį kraštą", iš Vilniaus gavo siuntinį lietuvių kalba parašytų knygų, iš "Gimtojo krašto" sužinojo ir apie lituanistinius kursus. Panorėjo į kursus patekti ir lietuvių kalboje pasitobulinti, ir su tikrąja padėtimi kraš-

te susipažinti. Kaip jis grįžęs iš Vilniaus pasakojo, daugel metų puoselėjęs mintį nuvykti į savo tėvų gimtinę ir visa savo širdimi pajausti lietuviško gyvenimo pilnatį. Jis svajojęs pagyventi bendruomenėje, kurioje visi kalba lietuviškai — namuose, įstaigose ir gatvėse, kur miestuose kabo lietuviškos iškabos, o keliuose — lietuviškos kelių rodyklės, kur kiekvienas žmogus prakalbintas atsakytų lietuvių kalba, kaip Australijoje atsako angliškai. "Gimtasis kraštas" tas jo svajones sustiprinęs, nes vis rašęs apie "laisvą Lietuvą", kurioje visą gyvenimą lemianti ne Maskva, bet pati lietuvių tauta.

Norėdamas patekti į kursus, Kaminskas telefonu iš Madrido paskambinęs "Gimtajam kraštui". Pats Kazakevičius padėjęs įvažiavimo formalumus sutvarkyti. Pirmąjį smūgį patyręs rusų konsulate Paryžiuje, nes negalėjęs gauti įvažiavimo vizos savo žmonai. Jam, Vakarų mentaliteto žmogui ir išvažinėjusiam su žmona po visą pasaulį, iki dabar paliko nesuprantama, kodėl sovietai pabūgo jo žmonos. Net į Lenkiją žmonai nebuvo problemų įvažiuoti, tik į Rusiją ir jos okupuotus kraštus — ne. Iš Varšuvos žmona nukeliavo į Švediją jo laukti, kol baigs lituanistinius kursus. Viso šešias savaites. Tačiau šešių savaičių laukti nereikėjo. Išvarė už trijų.

Apie pačius kursus Kaminsko nuomonė nebloga. Buvo gryno mokslo, mokslo maišyto su propaganda ir grynos propagandos. Daugiausia pažangos lituanistikoje galima buvo daryti priešpietinėse pamokose, kai buvo dėstoma lietuvių kalba, atliekamos pratybos, skaitomos paskaitos apie literatūrą, tautosaką, meną, kraštotyrą. Buvo pažintinių išvykų į muziejus, meno galerijas, bažnyčias. Bet gi rodomuose filmuose, susitikimuose su rašytojais, meninkais, vyriausybės "darbuotojais" buvo gausu komunistinės propagandos. Buvo vadinamų pokalbių kur be komunistinės propagandos nieko kito nebuvo. Kursantams tiesiog buvo drebiamas purvas į akis, vadinant jų tėvus fašistais, nacių kolaborantais, klastojant Lietuvos istoriją ir garbinant lietuvių tautos budelius ir išdavikus, kaip Marytę Melnikaitę ir kt. Ekskursijos į revoliucijos muziejų, į Kauno dirbtinio pluošto gamyklą priskirtina taip pat prie grynosios propagandos. Kiek žinoma, jam iš Vilniaus išvykus, prieš kursų pabaigą, propagandinė dalis buvusi dar labiau sustiprinta.

Aplinka, kurioje Vilniuje tekę gyventi, maždaug buvusi tokia, kad nuo pirmų žingsnių Vilniuje pasijutęs kontroliuojamas ir izoliacijoje. Atvykusį traukiniu iš Varšuvos, Vilniaus geležinkelio stotyje sutikusi komjaunuolė ir nugabenusi į universiteto bendrabutį Antakalnyje, netoli Šv. Petro ir Povilo bažnyčios. Bandrabutis buvo tuščias. Organizuoti susitikimai vykę tik su komjaunuoliais, o laisvas susitikimas su lietuvišku jaunimu kontroliuojamas. Bendrabutyje dieną ir naktį budėjo sargai, kurie sekė ateinančius ir išeinančius. Buvo prasidėję vystytis intymesnių draugysčių tarp amerikiečių kursantų ir vietinių lietuvaičių, bet staiga jos nutrūko, mergaitėms pareiškus "nebenoriu daugiau susitikti". Nesunku suprasti, kieno įsakymu tai įvyko.

Kaminsko svajonė išgyventi lietuviško gyvenimo pilnatį sudužo po pirmo pasivaikščiojimo Vilniaus gatvėse. Rusiškas tvaikas mušė iš visų

kampų. Kaminskas pajusti Lietuvą išvyko iš Vilniaus. Be leidimo. Buvo apkaltintas šnipinėjimu. Su ekskursija aplankė pavyzdinį kolūkį "Šešupę" Kapsuko (Marijampolės) rajone. Kolchozininkai svečių laukė ir gražiai pavaišino. Vienas pats nuklydęs nuo visų, užkalbino ūkio darbininkus. Vienas šieno vežikas, stovėjęs prie arklių ir pasitikrinęs, kad niekas kitas neklauso, tiesiai pasakė: "Jei nori žmoniškiau gyventi, turi kombinuoti". Sovietiniame žargone kombinuoti reiškia vogti. Tokiais savo "nuklydimais" Kaminskas padaręs daugiau nekontroliuojamų kontaktų su Lietuvos lietuviais ir pajautęs jų tikrąsias nuotaikas. Jo nuomone, lietuviai pasipriešinimo dvasios okupacijai nėra praradę.

Apie savo kolegas, kitus kursantus iš laisvojo pasaulio, Kaminsko nuomonė neentuziastiška. Jam susidarė įspūdis, kad daugumas jų atvyko ne tiek pasitobulinti lituanistikoje ar pažinti Lietuvos okupacijoje tikrovę, bet paūžti, pagerti, papramogauti ar patenkinti vien savo smalsumą, tarsi atsilankius Disneyland ar kitoje pramogų vietoje. Blogiausia, kad beveik visi veik be reakcijų priimdavo į akis jiem metamą propagandinį purvą, kaip jų pačių tėvų šmeižimą. Jo nuomone, komunistų propaganda kursantams poveikio nepadariusi, nes komunistinė indoktrinacija ne pergudri. Jiems būdavo kalbama tarsi vietiniams komjaunuoliams, o ne laisvėje išaugusiems žmonėms. Jis taip pat nepastebėjęs, kad kursantų tarpe būtų buvę jau su atsivežtais komunistiniais nusiteikimais individų. Savo tarpe privačiai jie iš nesėkmingų propagandinių pastangų šaipėsi. Išimtį sudariusi viena iš Amerikos atvykusi senesnė moteris su nelietuviška pavarde. Tačiau kai Kaminskas savo klausimais lektoriams ir kitiems jų globėjams bandęs išsiaiškinti kai kuriuos praeities ir dabarties gyvenimo reiškinius, propagandistų ir saugumo buvęs apkaltintas "viešu skleidimu anti-tarybinės propagandos" ir įtarimu, kad galįs būti Vakarų šnipu. Įdomios jo kolegų-kursantų reakcijos: ne tik nė vienas neparodė jam solidarumo, tačiau daugumas jį tramdė: "Nurimk, o kitaip mus visus išmes. Tuo nieko nepasieksi, o mums sugadinsi atostogas". Labiausiai jį tramdžiusi senoji kursantė iš Amerikos. Bet jam buvę sunku tylėti, nes jam rūpėję sužinoti, kaip iš tikro Lietuvoje buvo ir kaip yra. "Šiaudas, perlaužęs kupranugario nugarą" buvęs jo privatus pokalbis restorane prie stalelio su nepažįstamu senesnio amžiaus žydų tautybės žmogumi. Jis jam neslėpdamas sakęs savo tikrąją nuomonę apie sovietinamos Lietuvos gyvenimą. Kaminskas nežinąs, ar tas žmogus jam buvo paruošti spąstai, ar pripuolamybė. Tačiau tas žmogus pokalbį tuoj pat raportavo saugumui, o paskui sekė tardymas ir prievartinis atsisveikinimas su Vilniumi. Kiti kursantai jam solidarumo nerodę.

Kaminskas nuotykį Vilniuje laiko prasminga patirtimi savo gyvenime. Nepykstąs net ant tų, kurie jį sekę ir išvarę. Tokia esanti okupuotos Lietuvos tikrovė. Pajautęs tikrąsias Lietuvos žmonių nuotaikas, jis tiki, kad po šaltos pavergimo žiemos vėl praušvis šiltas laisvės pavasaris, pasipuošęs pilnaviduriais lietuviškos kultūros kūrybos žiedais.

Jonas Butkus

TURINYS, ŽMONĖS IR VASARA

Likę įspūdžiai po LFB susibūrimo

Dr. Juozas ir Ona Girniai linksmai nusiteikusių bičiulių tarpe; iš kairės — dr. A. Razma, dr. E. Lenkauskas, A. Raulinaitienė, Alg. Raulinaitis, M. Ambrozaitienė ir M. Lenkauskienė. Dr. J. Girnius studijų stovykloje skaitė paskaitą "Mūsų pareigos tėvynei". *Nuotrauka K. Ambrozaičio*

Maišto daigai

Nors Lietuvių Fronto Bičiulių (LFB) poilsio ir studijų savaitė buvo liepos pradžioje (VI.30 - VII.8), ir laikas ją kasdien stumia tolyn, dalyvių mintyse ji išlaikė savo spalvas. Tėvų pranciškonų "dvaro" (Kennebunkport, Maine) švari žaluma, Atlanto vandens melsvumas, iki šiol vėsuma pertraukiąs, volai šilkinių debesų padangėje, moteriško rūbo margumas ir vyrų pusiaujuose

didelio bado neliudiją išmatavimai dar neišdilo.

Kur Maino bulvių kalnai, gal stebėjosi atvykę. Kalneliai akiračiuose, tiesa, buvo matyti, bet juos iš lavos suvertė vulkanėliai prieš daug daugiau metų, negu siekė vyriausiojo dalyvio brandus amžius. Plačios erdvės, gausu medžių, ramybė. Net liepos 4-ji nuslinko be šaudymų. Pranciškonai pasipuošę namus meno paminklais iš lauko ir viduje, kiekvienoje patalpoje kabo vertingi paveiksliai, o koplytėlė — gero skonio pavyzdys. Todėl pikta dvasia vos nesugundė riaušėm prieš Dainavą. "Visi LFB susibūrimai ateityje čia tebūna", agitavo keli, tik Čikagos ryklių baimė nutildė Rytų pakraščio liesas žuveles. Gi oras — tarsi užsakytas. Saulė šilta, bet vėjelis braukinėjo nuo kaktų prakaitus; dienos — kaip vasarą dera, naktys — poilsiui gaivios, jei už sienos įsikūrę dori kaimynai.

Iš dienos dienon

Šeštadienio vakarą (VI.30) susipažinti jau suėjo gražus būrys: iš Čikagos, iš Toronto, iš Ohio, iš Erie (yra kaškur toks miestas), o artimesnes vietoves, esančias 500 mylių ar trumpesniam spinduly, vardinti nusibostų. Kalbantis netyčia atsirado ir drėgni stikliai, bet kuklūs, mandagūs. Visą sekmadienio dieną (VII.1), retkarčiais lyjant, tėvai pranciškonai užimdinėjo svečius, atvykusius jų metinėn šventėn, ir LF bičiuliai skendėjo minioje. Bet po pietų girdėjo gerą, Gaidelio diriguojamą, chorą, stebėjo Ivaškienės vadovaujamą šokių grupę. Kai vakaras svečius išgainiojo, susirinkome savaitės atidaromajam posėdžiui. Salėje pasirodė 66 galvos, įvairiai sušukuotos. Pirm. J. Ardys visus įvedė rimtuman. Sveikino tėv. L. Andriekus, inž. arch. Gimbutas. Dr. J. Girniaus žodis ("Mūsų pareigos tėvynei") tarė daugiau, kaip esame įpratę kasdieniniai suprasti. Vaikų tautinis auklėjimas esąs mūsų pačių ir išeivijos naudai pareigos tėvynei siekią už Atlanto, jos sunkios, reikalaujančios atsargos ir proto. Dr. Girnius kelias jų nurodė ne filosofijos, bet tikrovės drabužiuose.

Pirmadienis (VII.2) pranešė artėjančią giedrą. Debesys dar buvo sunkoki, bet jau su skylėmis, kuriose retkarčiais įstrigdavo saulė. Dir. V. Marijošius su ponia Atlante braidinėjo nuo ankstaus ryto, vėliau pajūrin iškeliavo ir kiti herojai su herojiškomis palydovėmis, nors juos nuvijo perkūnas, ne senovės lietuvių dievas, bet modernusis Amerikos griausmas. Grįžo raustelėjusiais veidais, bet nematę judėjimo, tą dieną gerokai tiršto: atplaukė antra banga iš Clevelando; pasirodė daktarų žvalgai; baltu, dideliu automobiliu (firma neminima dėl kuro nuotaikų) atlingavo Los Angeles. Su giedra atsirado ir tvirtybė. Vakare paskaitai susirinko pastebimai daugiau, kaip sekmadienį. Dr. J. Sungaila ("Išeivijos išlikimas") kalbėjo drąsiai, įdomiai, gerai paruošęs sunkiai surinktą medžiagą. Jo kreivės, vaizduojančios Kanados lietuvių vedybas, krikštynas ir mišrias šeimas per paskutiniuosius 28 metus daugelį nustebino, išragino diskusijoms ir rimtoms (gal pavėluotoms) mintims, prieš miegą būreliais vaikštinėjant ir klausantis tragiško nakties vabalėlių galo, įskridus juos žudančiose lempose.

Gausiau saulės, mažiau debesėlių, užbrėžto tamsiais pakraščiais, daugiau žmonių prie vandens (ne van-

denyl), vėl keletas naujų veidų — toks antradienis, panašus trečiadieniui. Bet ne jų vakarai. VII.3 vyko pokalbis "Lietuvos perspektyvų" kryptimi, pirma išklausant dr. Mačiuikos ir dr. Rekašiaus paskaitas. Abu Santaros - Šviesos atstovai, profesoriai, turtingi žiniomis, drąsūs — ir gal teisingi — išvadomis. Z. Rekašiaus iškalbingumas yra vertas pabrėžti. Klausimų gausa, diskusijos, sutinkant ir nesutinkant mintyse, sudarė labai gerą įspūdį. O VII.4 vakarą, kai žvelgėme į "Jaunimo dėmesį Lietuvai", sutikome L. Kojelį, aukštą, iškilmingą, ir smulkutę, jaunutę D. Norvilaitę, švelnių judesių, gražios, turiningos kalbos. Vadovavo E. Sužiedėlis, taip pat dar nesurinkęs pakankamai rekomendacijų, kad iš jaunų galėtų žengti sekančian (kurian?) luoman.

Ketvirtadienio rytą užėmė LFB pasitarimas savais reikalais, o tada ir kyštelėjo maišto ženklai prieš Dainavą. Dominavo (pasitarime, ne maište) visi aukštieji, ūgiu bei atsakomybe: A. Raulinaitis, J. Ardys, dr. K. Ambrozaitis, dr. Razma; prisidėjo vidutinukai ir trumpieji. Vakare dr. K. Ambrozaitis paskaitoje įrodė ryšių su Lietuva būtinumą, — jie, gaiviną abi šalis, nėra vien į siuntinėlius suvedami.

Penktadienio rytą, kai jau buvo pamiršta, kad pasaulyje kartais pasitaiko liūčių, dranganų, net hurikanų, dabar jau ir vyriškais vardais vadi-

LFB stovykloje koncerto atlikėjai — Saulius Cibas (pianistas), Brigita Pumpolytė (smuikininkė) ir Ona Pliuškonienė (mezzo-sopranas); nuotraukoje (dešinėje) matome Kennebunkporto vasarvietėje tuo metu atostogavusį dirigentą Vytautą Marijošių. *Nuotrauka K. Ambrozaičio*

namų, pasikeitėme žiniomis apie išeivijos visuomeninį gyvenimą. Po vakarienės didžiojoj salėj vyko literatūros vakaras su dr. V. Maciūno paskaita, "Jakštas bara Vaižgantą". Malonu buvo klausytis istoriją gyvai perduodančio daktaro kalbos. Antroje dalyje poeziją skaitė tėv. L. Andriekus ir St. Santvaras, 1978 m. gavęs Rašytojų draugijos premiją. Abu buvo iškilmingai sutikti. O salės pakrašty, tarsi bajoras, nuo prastakraujų atsiskyręs, sėdėjo J. Kapočius, skoningai išdėstęs savo paskutinius leidinius ir visus Encyclopedia Lituanica tomus. Po vakaro šia parodėle buvo daug susidomėjimo ir pozityvios prekybos be derybų.

Šeštadienis (VII.7) atnešė nervingumo voratinklių. Pusryčių metu kelios tolimesnės šeimos pradėjo atsisveikinėti. Ši eiga užtruko, po lėkštes ašaroms raičiojantis, nesiryžtant sėsti į automobilius. "Energijos krizė" kai ką ankstyvai išvedė į namus. Bet po pietų jų skaičių perviršijo "nauji ateiviai", koncertan atvykę.

Koncertas, koncertas! Nuostaba, plojimai, 'bisai', gėlės. Saulius Cibas (piano), Ona Pliuškonienė (mezzosopranas) ir Brigita Pumpolytė (smuikas) net ir netikintiems parodė, kad Rytų pakraštys nėra tuščias, kad šalia gabių visuomenininkų jame kartų kartomis išauga talentai, kaip liepos ir ąžuolai.

Po koncerto, poilsio ir studijų savaitę LFB Tarybos pirmininkas A. Raulinaitis, taręs padėkas, nors jam, tiek kelio atvykusiam, taip pat didelė padėka priklausė.

Sekmadienis? Kas jį Kennebunkporte matė . . . Jis prabėgo aerodromuose, lėktuvuose, automobiliuose. Kokia, kokia nelaimė, kai duona ir druska pradeda reikalauti ir sau pareigų. Aštuonias dienas pradėjo užgožti šiurkštesnė tikrovės pusė.

Apie slaptą veiklą

Buvo miela ir turininga. Kiekvienai laukiančiai dienai mišiose nuteikdavo rimtumu gražūs tėv. L. Andriekaus pamokslai, kun. Balčio ir kun. Grabio vadovautas giedojimas, vieną kartą ir Pumpolytės smuikas. Rytiniai ir povakarieniniai pokalbiai ragindavo minčiai. Buvota tarp žmonių, su maloniais žmonėmis. Valgant, svarstant, saulėje kaistant, vėju gaivinantis ir pasilinksminant.

Su atgaivos valandėlėmis taip buvo.

Trečiadienį, po paskaitų, pati LFB valdžia visus susikvietė kavai, pyragaičiams ir dar kai kam. Ketvirtadienį prietema ir miško vėsuma suplaukėme į dr. Vaitkaus ir poniosnamus, tik už puskilometrio nuo pranciškonų valdų pastatytus. Žmonių — tik be žiupsnelio šimtas, o šeimininkai visus ragino, vaišino, glostė. Penktadienį, po literatūros vakaro, buvo apstu kavos ir pyragaičių. Šeštadienį, koncertui pasibaigus, vėl kava, pyragaičiai, plius serbentų aviečių, šermukšnių spalvos ir bespalviai skysčiai, kai kurie inž. Binkio asmeniškai ir chemiškai paruošti. Žinoma, ir muzikėlė, pagyvenusiems kaulams nebaisi. Buvo išdrįsusių su ritmu pajudėti, ir nieko blogo jiems nejvyko.

Apie įvykius giminių ir labai artimų draugų rateliuose, duris užvėrus, tyrimai nepravesti ir studija neparuošta.

Sentimentai

Mintimis grįžus prie šiemetinės LFB poilsio ir studijų savaitės, ausyse atgyja būbnų ir skambalų garsai,

kuriuos naudojo stovyklo komendantas, Waterburio Vaitkus, kad triukšmą apramintų. Rūpestingas, geras bičiulis, išlaikęs tvarką, nė vieno administraciniai nebaudęs. Nenyksta tylus, ramus tėvo L. Andriekaus veidas, visur dalyvavęs, visur pagelbėjęs, gal daugiausia dirbęs, kad savaitė sėkmingai praeitų. Tėvai pranciškonai pasižymėjo paslaugumu, suteikta laisve, ir niekas turbūt nejautė, kad čia pat vienuolių esama. Prisimename visada rimtą dr. J. Girnių ir jo pypkę, Atlanto atspindžiuose įsirėžusią, visada rimtą valdžią, A. Raulinaitį, J. Ardį (abu be pypkių). Ir paskaitininkus, rūpestingai pasiruošusius, ir menininkus, kukliai atvykusius, iškilmingai išlydėtus, ir daktarų grupę, nespėjusią paprastųjų ligomis užsikrėsti, ir kiekvieną dalyvį, ir kiekvieną svečią.

Tvinsta ir slūgsta Atlanto pakraštys, sūpaudamas iš kuklių lietuviškų vėžiukų amerikietiškai išpampusius vėžius, išdidžiai labsteriais pasivadinusius. Gražioje aplinkoje šmėkščioja gaivus vėjūkštis, į puošnių kryžių atsimušdamas. Pro pranciškonų koplytėlės vitražus įvairiaspalviai dega saulė, tvarkingai prižiūrėtoje pievoje pažemy glaudžiasi čiobreliai, dalį savo giminės net į LA su p. Raulinaitiene išlydėję. Nuošaliu miško taku palengva eidamas, meldžiasi vienuolis. Kartais gūdžiai sustūgauja laivas, pravažiuoja smalsus amerikietis, apžiūrįs Maino įžymybę, lietuvių sukurtą.

Kennebunkport liko ramybėje. Tik 1979 m. LFB poilsio ir studijų savaitė ten jau pasibaigė.

Vytautas Seirijis

(Atkelta iš 88 psl.)

bus. Juos gąsdina suderinta, koordinuota Lietuvos laisvinimo veikla ir demokratinei dvasiai paklusni laisvinimo organizacinė sąranga. Duodami vadinamus "atkirčius" atsakomingai spaudai, jie vadovaujasi ne visuotinai kultūringame pasaulyje pripažintais spaudos etikos dėsniais, bet džiunglių įstatymais. Todėl jų kritika išvirsta į puolimus, polemika — į niekinimus, insinuacijas, šmeižtus.

Apie šį laikraštį susibūręs rašančiųjų būrelis savo negatyvumu yra tiek išsiryškinęs, kad atsakomingoji spauda su jais visai nebekomunikuoja. Ta visa šutvė senai būtų uždususi, jei, anot Broniaus Nainio, "kažkas" nebūtų suinteresuotas jų palaikymu. Bet ir su globėjų talka jie jau nebepajėgia bendram lietuviškam darbui rimčiau pakenkti. Tik visa bėda, kad tuo laikraščiu, kaip visuomenine baze, bando remtis pasitikėjimą visuomenėje praradę vadai, bandą kalbėti visos išeivijos vardu. Tačiau laisvos bendruomenės natūraliai nuo prievartinių užmačių kratosi. Ir štai kodėl visuomeninės - politinės veiklos poreikiams patenkinti Amerikos lietuviuose formuojasi naujos institucijos, atramų turinčios demokratiškai besitvarkančioje Pasaulio Lietuvių Bendruomenėje.

MŪSŲ ATSAKYMAS

Jei komunistinis režimas Sovietų Sąjungoje nebūtų žiaurus, tai jį būtų galima laikyti juokingu Ateityje viso pasaulio mokyklose bus mokoma apie kraštą, kuriame dvidešimtojo amžiaus pabaigoje už valdžios nelegalizuotų idėjų skelbimą žmonės buvo kišami į kalėjimus ir "gydomi" psichiatrinėse ligoninėse, nors to krašto oficialioji ideologija skelbėsi savo rankose turinti žmonijos lemties raktą. Mokysis apie šalį, kurioje vaikaičiams nebuvo leidžiama pernakvoti pas senelius ir vaikams neleista aplankyti savo tėvų kapų. Tas juokingasis aspektas dar labiau išryškėja, kai tie suvaržymai taikomi ne tik atvykstantiems kitų kraštų piliečiams, bet, pagal to krašto įstatymus, ir "legaliems" sovietiniams piliečiams. Mat Maskva sovietiniais piliečiais paskelbė ne tik iš okupuotų kraštų kilusius ir svetur gyvenančius žmones, bet ir svetur gimusius jų vaikus.

Sugriuvus rusų imperijai, pasaulis aiškiai supras, kaip iki dantų apsiginklavusi Rusija apsėsta baimės: bijo laisvos minties, laisvo žodžio, laisvo žmogaus juoko.

Pabėgimui iš raškanos tikrovės, to tragikomiško gyvenimo komiškoji pusė Sovietų Sąjungoje gimdo begalinį skaičių anekdotų. Deja, anekdotai pačios realybės pakeisti negali.

Taip jau kiekvienoje prievartos sistemoje yra: kuo nesekmės didėja, tuo režimas žiaurėja. Taip ir Kremlius, visuose imperijos kampuose matydamas žmonių, net pačių rusų, kylantį visuotinį nepasitenkinimą ir gyventojų santykio rusų nenaudai spartų kitimą, ypač Azijos tautose, pastaruoju metu ima dar labiau intensyvinti pastangas rusinti okupuotų kraštų žmones. Vadinama "mokslinė konferencija" Taškente (1979.V.29-31) paskelbė, kad rusų kalba "yra svarbus augančios kartos auklėjimo tarybinio patriotizmo ir socialinio internacionalizmo dvasios faktorius". Ir todėl įsakoma "imtis visokių priemonių pakelti rusų kalbos dėstymo efektyvumą", "nuo 1979 m. įvesti rusų kalbos mokymą nuo 5 metų amžiaus vaikams", "mokyklose įvesti rusų kalbos dienas ir savaites" (tuo metu vaikai tik rusiškai tegalės kalbėti) ir t.t. ir t.t. Net rektorius J. Kubilius su partiniais ru-

KAI KALBAMA MONOLOGU

Monologai turi pripažintą vietą scenoje. Net ištisi draminiai kūrinėliai gali būti monologu atliekami. Arijos operose irgi yra monologai. Jų grožis dažnai lemia visos operos pasisekimą. Tačiau visai kita kalba, kai žmogus privačiuose ir viešuose pokalbiuose ima kalbėti monologais. Monologais kalbantysis kito pokalbio dalyvio argumentų negirdi, ignoruoja pateiktus faktus ir, kurčias kitiems, be galo gėrisi vien savo paties išmintimi. Toks žmogus ilgainiui tampa nuobodus, įgrisus ir pokalbiuose vengiamas.

Monologais kalbą visuomeninkai yra tikra Dievo rykštė suvažiavimuose, konferencijose, simpoziumuose. Jie paprastai gina kilnias idėjas — tėvynės meilę, tautinį sąmoningumą, dvasinį tobulumą, demokratiją — ir savo karštas ir ilgokas kalbas dažniausiai užbaigia Lietuvos himno žodžiais "vardas tos Lietuvos vienybė težydi". Tačiau gyvenimo praktikoje, kai tas kilnias idėjas reikia perkelti į kon-

---

sinimo aparatūros prievaizdais paskelbė sustiprintą Vilniaus u-to rusinimo programą.

Lietuvos pogrindžio spauda aliarmuoja "S.O.S., pasauli!" šauksmu. Į šį šauksmą tremties visuomenė turėtų atsiliepti dvejopai:

a. Prievartaujamos lietuvių tautos šauksmą perduoti pasauliui ir prašyti pagalbos. Čia plati veiklos dirva ne tik Lietuvių Bendruomenei, bet ir tiems veiksniams, kurie Bendruomenės sugriovimą įtraukę į neoficialius savo darbų planus;

b Kultūrinės institucijos — Lietuvių fondas, LB Kultūros taryba, Lituanistikos institutas — bendru planu turėtų ruošti kelias pilnas lituanistines bibliotekas perkėlimui į išlaisvintą Lietuvą. Vidurinėms mokykloms bibliotekas galėtų dovanoti privatūs asmenys; ypač toms mokykloms, kurias jie patys yra lankę. Išlaisvintoje lietuvių tautoje per kelis priespaudos dešimtmečius bus susitvenkęs begalinis laisvo žmogaus kūrybos pažinimo alkis. Mūsų poezija, grožinė proza, filosofijos - istorijos - religijos - sociologijos srities darbai, monografijos, gausi ir istorijai svarbi memuarinė literatūra galės šį alkį patenkinti.

Šitokio plano paskelbimas ir vykdymas būtų reikšmingas atsakas į sustiprintas rusinimo pastangas ir tikėjimo Lietuvos laisve prasminga manifestacija.

krečias situacijas, tarp kilnių idėjų ir nekilnių darbų atsiranda tikra praraja. Mat monologais kalbantieji esmiškai yra diktatūrinių nusiteikimų ir vienybei įgyvendinti reikalauja visiškos "klystančios" pusės kapituliacijos.

Dar didesnė nelaimė, kai monologais kalbą visuomenininkai legaliu ar nelegaliu keliu patenka į centrinių organizacijų vadovietes. Su šitokiais "tiesuoliais", dažnai gerais lietuviais patriotais, bendra kalba ir bendras darbas veik neįmanomas. Jie siekia vienybės, skaldydami kitas grupes ir pasisavindami veikiančių organizacijų vardų; demokratiškų balsavimų tvarka sudarytas organizacijų vadovybes apšaukia diktatūromis, patys nedrįsdami savo pasitikėjimo visuomenėje patikrinti balsavimų keliu; visuomenės patikrintų daugumų priskirdami mažumai, patys savo "daugumą" ramsto dažnai visai nebeveikiančių ar nieko nebereiškiančių organizacijų vardais; jie reiškia žodinę pagarbą švarios dvasios lietuviams, smerkdami kitus nešvariais žodžiais ir kenkdami kitiems nešvariais darbais; planingą ir pozityvų kitų darbų laikydami vieningos veiklos ardymu, jie savo neveiklų reklamuoja kaip herojiškus žygius. Dar blogiau, kai tokie vadai, neturėdami atramos savoje visuomenėje, pasiduoda svetimų, tegu ir draugiškų, jėgų kontrolei.

Spaudos gyvenime monologais kalbą publicistai yra gal kiek mažesnė blogybė už kraujo brolius visuomenininkus. Mat solistai - visuomenininkai vargina salėje pagautą publiką, kuri pasirinkimo beveik neturi, gi žurnalisto straipsnį valia skaityti ar ne. Monologinio nusiteikimo spaudos žmonės siūlo skaitančiajai publikai ilgus straipsnius, vedžioja ją ilgomis minčių užuolankomis, kartais patys nebesurasdami kelio į pagrindinių tezių lauką; dega polemikos aistra, tačiau vengia rimto susidūrimo logikos ir faktų argumentais. Ilgainiui į tokių žurnalistų straipsnius niekas nebeatsiliepia, niekas jų nebecituoja, niekas su jais nebepolemizuoja. Jie palieka vieni, ir laikraščiams jų straipsniai nebereikalingi.

Amerikos lietuvių spaudos gyvenime yra įvykęs keistas nutikimas: keli atsakomingai spaudai nebereikalingi monologiniai žurnalistai susitelkė apie vieną laikraštį, Čikagos "Naujienas", paversdami jį tobulu neatsakomingos spaudos pavyzdžiu. Srovine ideologine priklausomybe šie 5-6 to laikraščio skiltis užpildą individai telpa tarp katalikų kunigo ir marksistinio ateisto. Šių žmonių karingumas atvirkščiai proporcingas atsakomybės jausmui, kuris yra visai atbukęs. Labiausiai jie atakuoja demokratinę visuomeninio gyvenimo praktiką ir pozityvius bendruomeninius dar-

(Nukelta į 85 psl.)

NAUJOS KNYGOS

Petras Gudelis. JONIŠKĖLIO APSKRITIES PARTIZANAI. II dalis, viešosios veiklos laikotarpis (1919.III.22 - XI. 20); išspausdinta 600 egz. autoriaus parūpintomis lėšomis. Orientacinė knygos kaina 20 vokiškų markių; 220 psl. Santrauka vokiečių ir anglų kalbomis. Spaudė pranciškonų spaustuvė (Franciscan Press) Brooklyne, N.Y. 1979. Amerikoje knyga gaunama šiuo adresu: Mr. J. Šepetys, 242 W. Svanah, Detroit, Mich. 48203.

Juozas Kralikauskas. ĮKAITĘ VILNIAUS AKMENYS, premijuotas romanas. Išleido Liet. Knygos klubas, spaudė "Draugo" spaustuvė Čikagoje 1978. Viršelis dail. Ados Korsakaitės-Sutkuvienės; 186 psl., kaina 5.00 dol.

Aloyzas Baronas. LAIVAI IR UOSTAI, romanas. Išleido Liet. Knygos klubas, spaudė "Draugo" spaustuvė Čikagoje 1979. Viršelis Nijolės Vedegytės-Palubinskienės; 276 psl., kain 7.00 dol.

Jurgis Gliauda. PERLOJOS RESPUBLIKA, premijuotas romanas. Išleido Dzūkų draugija Chicagoje. Kalbą lygino Pranas Razminas. Viršelis dail. Petro Aleksos. Spaudė "Draugo" spaustuvė, tiražas 1000 egz., 370 psl.; kaina nepažymėta.

Dr. Alex Shtromas. WHO ARE THE SOVIET DISSIDENTS? 19 psl. brošiūroje, kurią išleido Bradfordo un-to Taikos studijų institutas, autorius aptaria rusų ir nerusų tautų Sovietijoje disidentinius sąjūdžius, pačius disidentus ir tuo reikalu duoda kai kurių sugestijų Vakarams. Brošiūra gaunama šiuo adresu: P. van den Dungen, School of Peace Studies, University of Bradford, BRADFORD, BD7 1DP, Great Britain, kaina 60 p.

Azorin. PIRMASIS STEBUKLAS, ispanų rašytojo José Martinez Ruiz novelės; vertė Povilas Gaučys, viršelis Vytauto Virkau, kalbą žiūrėjo Pranas Razminas. Išleido RŪTA, spaudė M. Morkūno spaustuvė Chicagoje; 197 psl., kaina nepažymėta.

A. P. Bagduons. PRUO GINTARA LONGĄ, eilėraščių rinkinys žemaitiškai su pirmąja žemaičių kalbos gramatika "Užvenčio tarnės pagrindai", 93 p. Išleido Šviekšniškių d-ja Čikagoje, 1978 m. Spaudė M. Morkūno spaustuvė. Tiražas 400 egz., kaina nepažymėta.

Joseph Ehret. BLICK IN DIE ZEIT, Eine weltpolitische Umschau, Basel 1978 (Šveicarijoje), 52 psl.

(Šioje studijoje prof. Juozas Eretas įžvalgiai svarsto pasaulio politikos problemas didžiųjų pasaulio jėgų trikampio — Amerika: Kinija: Rusija — poveikyje).

Albinas Baranauskas. RUDENYS IR PAVASARIAI, arba Užplynių Pultinevičius namie ir svetur; III dalis. Viršelis dail. V. O. Virkau. Išleido Lietuviškos Knygos Klubas, spaudė Draugo spaustuvė 1978 Čikagoje, 389 psl., kaina $8.00.

LIETUVOS KATALIKŲ BAŽNYČIOS KRONIKA, IV tomas, pogrindžio leidinys, Nr. 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31; 1976-1978. Išleido Lietuvos Katalikų Bažnyčios Kronikoms Leisti Sąjunga Čikagoje; viršelis ir iliustracijos — seselės Mercedes. Spaudė Mykolo Morkūno spaustuvė Čikagoje 1978 metais. 477 psl., kaina — 4 dol. minkštais viršeliais, 6 dol. kietais viršeliais.

PASAULIO LIETUVIŲ KATALIKŲ ŽINYNAS (World Lithuanian Catholic Directory) 1979 metams. Lietuvių vyskupų, kunigų, parapijų (laisvajame pasaulyje), vienuolijų, katalikiškų laikraščių bei žurnalų, svarbesnių institucijų bei centrinių organizacijų sąrašas su adresais ir telef. numeriais lietuvių ir anglų kalba. Minkštais viršeliais, 79 psl., kaina $5.00. Mecenatas kun. Pijus Česna, išleido ALRK Kunigų Vienybė. Gaunama 351 Highland Blvd., Brooklyn, NY 11207.

Šio numerio kaina 4.00 dol.

90. 745. 171